

J
E Z I K
in
lovstvo

IN UNIVERZITETA
KUPČINA
PUBLJANA

VSEBINA

- Razprave in članki** **327** Andrej Šurla
Minilo je sedemdeset let od izida Jarčeve zbirke
Človek in noč
- Metodične izkušnje** **339** Dragica Debeljak
Lažje na maturi
- Gradivo** **350** Matjaž Kmecl
Predlog učnega načrta za pouk slovenščine v
drugem triletju osnovne šole

Jezik in slovstvo

Letnik XLII, številka 8
Ljubljana, junij 1996/97

ISSN 0021-6933

<http://www.ff.uni-lj.si/jis>

Časopis izhaja mesečno od oktobra do junija (8 številk)

Izdaja: Slavistično društvo Slovenije

Uredniški odbor: Tomaž Sajovic (glavni in odgovorni urednik), Miha Javornik, Irena Novak - Popov (slovstvena zgodovina), Erika Kržišnik, Alenka Šivic - Dular (jezikoslovje), Boža Krakar - Vogel, Mojca Poznanovič (didaktika jezika in književnosti)

Predsednica časopisnega sveta: Helga Glušič

Tehnični urednik: Samo Bertonec

Oprema naslovnice: Samo Lapajne

Računalniška priprava: BBert grafika, Resljeva 4, Ljubljana

Tisk: VB&S d.o.o., Milana Majcna 4, Ljubljana

Naslov uredništva: Jezik in slovstvo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

Naročila sprejema uredništvo JiS. Letna naročnina je 2000 SIT, cena posamezne številke 350 SIT, cena dvojne številke 450 SIT. Za dijake in študente, ki dobijo revijo pri poverjenikih, je letna naročnina 1000 SIT. Letna naročnina za evropske države je 22 DEM, za neevropske države pa 28 DEM.

Naklada 2000 izvodov.

Revijo gmotno podpirajo Ministrstvo za kulturo RS, Ministrstvo za šolstvo in šport RS, Ministrstvo za znanost in tehnologijo RS ter Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Po mnenju Ministrstva za informiranje RS, št. 23/187-92, z dne 18. 3. 1992, sodi revija med proizvode informativnega značaja, za katere se plačuje 5-odstotni davek od prometa proizvodov.

Andrej Šurla

UDK 821.163.6.09 Jarc M.

Novo mesto

Minilo je sedemdeset let od izida Jarčeve zbirke *Človek in noč*

Miran Jarc je zagotovo ena osrednjih osebnosti slovenske literature v obdobju med obema svetovnjima vojnoma. Trditev velja tako po merilu količine ustvarjenih leposlovnih del kot — kar je seveda pomembnejše — po njihovi izrazni moči in v pomenu, ki mu ga priznava slovenska literarna zgodovina. Ta ga običajno uvršča v dva periodizacijska 'predalčka'. Za potrebe šolskih (srednješolskih, saj je za nižjo stopnjo šolanja verjetno odločno prezahteven) beril je najzanimivejše njegovo zgodnje ustvarjalsko obdobje, ki si po vseh periodizacijskih merilih slovenske slovstvene vede upravičeno zasluži oznako *ekspresionizma*. Kasneje, v tridesetih letih, pa njegova literatura dobiva poteze t. i. *nove stvarnosti*, saj se tedaj idejno in oblikovno nekoliko 'umiri' ter prične zajemati tudi — prej odsotno — motiviko vsakdanje družbene stvarnosti. Kakor sta obe omenjeni literarnozgodovinski kategoriji bolj »zbirna/a/ časovna/a/ pojma/a/, ne pa oznaka/i/ za literarno smer«, ¹ se zdi, da zaseda Jarc znotraj obeh predvsem tiste pozicije, ki sta jih nasledili iz tradicije postromantike (saj so junaki njegovih proznih del, dramske osebe in lirski subjekti praviloma vedno na meji strastnega iskateljstva in tragične resigniranosti). Za vso njegovo literarno dejavnost je značilno, da uteleša predvsem idejno-racionalne prvine literarnega dela. Tako se zdi, da bi bilo treba natančneje proučiti Jarčevo sorodnost z verjetno najbolj filozofsko književno smerjo našega stoletja, *eksistencializmom*. Premislek o njegovem nenehnem tematiziranju temeljev našega bivanja, ki mu nikakor niso tuji priznavanje *nihilizma* in poskusi eksistencialnega osmišljanja prav na njegovi podlagi, namreč opozarja na Jarčevo sorodnost s Kierkegaardovimi zaključki. Pristajanje na nihilizem in poskusi njegovega preseganja (predvsem gredo v smer zavestnega pokoravanja tradiciji in sprejetja življenja kot enega od pretakališč/vozlišč razumsko nedoumljive vesoljne *energije*) pa ga nedvomno uvrščajo med poglavitne slovenske nosilce t. i. *moderne lirike*.²

¹ Janko Kos (1987). *Primerjalna zgodovina slovenske literature*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Partizanska knjiga, str. 203.

² T. i. *moderno liriko* v slovenski literaturi teoretično utemeljuje Kosova obsežna študija v antologiji *Moderna slovenska lirika 1940-1990* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995, Kondor 271). Antologijski del Jarčeve poezije ne zajema, saj se pričinja z besedili, ki so pričela nastajati okoli leta 1940, v študiji pa beremo, da »se je vrsta sestavin, značilnih za moderno liriko, razraščala [...] v precejšnjem delu Jarčeve poezije« (str. 184). Bistvo tega literarnega korpusa Kos opredeljuje takole: »[...] bi lahko za poglavitno značilnost moderne lirike obveljalo [...] dejstvo, da je njeno duhovno-tematsko izhodišče novodobni nihilizem in da se torej od tradicionalne lirike loči pa tem, da pesniška tradicija takega nihilizma ne pozna; kolikor ga pa vendarle začuti, ga ne prizna, ga zamolči ali se mu izogne, medtem ko ga moderna lirika zaznava v vsej njegovi usodni pomembnosti, temeljnih razsežnostih in posledicah za človekov duhovni, socialni in moralni obstoj. S tem pa ni rečeno, da je moderna lirika kot taka nihilistična ali da je že kar nekakšna poezija nihilizma. Prav narobe, moderna lirika s svojimi temami, pogosto tudi z motivi, s svojo zunanjo formo in po potrebi tudi z zunanjeformalnimi sredstvi novodobni nihilizem tematizira, obenem pa že tudi problematizira, premaguje in presega. Bistvena zanjo je težnja preseči nihilizem sveta in časa, v katerega je postavljena, seveda tako, da se ga poprej zave, ga doume v njegovi usodnosti in postavi predse kot pravo pesniško snov. Šele na tej podlagi ga lahko nadgrajuje, išče poti iz njega in ga v pravem pomenu presega. [...]« (str. 181).

Za pravi začetek svojega javnega literarnega nastopanja je Miran Jarc (sicer v zasebnem pismu) razglasil pesem *Večerni pogovor*, s katero je prodril v *Ljubljanski zvon*, tedaj eno osrednjih (dveh) slovenskih literarnih revij.³ Tej reviji se je naslednje leto v posluhu za mladega pesnika pridružil tudi konkurenčni *Dom in svet*, ki je odprl svoje strani celo njegovim najdrznejšim pesmim (v LZ je izšla le ena, ki opazneje prerašča formalne omejitve tradicionalnejšega pesniškega izražanja), nato pa so sledile številne objave po najrazličnejših slovenskih in jugoslovanskih publikacijah. Glede na količino objavljenega gradiva smemo Jarca zagotovo uvrstiti med najplodnejše pisce svojega (pa ne le tega) obdobja. Skupna količina bibliografskih zaznamkov sicer po izredno plodnih letih 1919-1921 nekoliko upade, vendar gre to pripisati sočasnemu porastu daljših proznih stvaritev in pisanju dramskih besedil: leta 1930 izda roman, kasneje še dve nekoliko daljši prozi, pet let se ukvarja z dramskim projektom *Vergerij*, s sebi lastno samokritičnostjo pripravlja izide treh pesniških zbirk, poleg tega pa se posveča tudi literarni kritiki in čedalje celovitejšim študijam o nekaterih pomembnih (predvsem svetovnih) pisateljskih imenih ter njihovem prevajanju. Verjetno pa je v tridesetih letih na določen padec količine vplivalo tudi avtopoetično dejstvo, da se je od izrazne (čeprav tudi 'nadzirane') eruptivnosti vse bolj preusmerjal k formalno strožjim pesemskim oblikam.

Literarna zgodovina Jarčevo ustvarjanje običajno razmejuje kar na podlagi treh izdanih pesniških zbirk, ki pomenijo tri postaje njegove umetniške poti. Vsako od njih je avtor zastavil kot nekakšen zaokrožen, organsko rastoč in idejno sklenjen organizem. Poezija, zbrana v Jarčevih zbirkah, z iskanimi, a zato preciznimi pesniškimi prijemi ponuja vpogled v proces spreminjanja pesnikovih pogledov nase in na svojo (tako intimno najbližjo kot tudi 'globalno'-kozmično) okolico, nam razgalja premike v razvoju/zorenju njegovega svetovnega nazora.

Celovit pregled Jarčeve literature seveda ne more obiti tudi formalnega spreminjanja, ki je celo zelo opazno, kljub temu pa je ob tem opusu verjetno mogoče brez strahu zapisati, da je v njem ves čas v ospredju predvsem *vsebina*, znotraj te pa v prepletu snovno-materialnih, afektivno-emotivnih in miselno-idejnih prvin dominantno mesto prav gotovo pripade slednjim. Jarčeva literatura je vseskozi predvsem pozoren, do zadnje strune napet miselni lov, ki pa se spet nikoli ne uspe do konca usmeriti v objektivno analizo pesnika obdajajoče stvarne družbe; od prvih začetkov do prezgodnje umolknitve ostaja prisluškovalec lastnih in sploh človekovih najtišjih globin. Tudi kadar npr. lirске subjekte nadomešča z drevesi (drevo je njegov posebno priljubljen motiv — simbol), mu gre le za izrekanje človekovega položaja v svetu, za iskanje njegove resnične umestitve v ogromnosti stvarstva ter s tem človekove bivanjske osmislitve. Celo tedaj, kadar njegovo pero zadane ob konkretno socialno problematiko, ob prebujajoče se družbenoprevratno vrenje, ne more odločno zavzeti socialno angažiranega položaja in se brezkompromisno postaviti v bran te ali one politične opcije, ampak vse to dogajanje motri z nekako 'oddaljene', 'univerzalne', 'nadulične' in nadideološke perspektive — ter od tu vztraja v brskanju po globljih skrivnostih človekovega bistva. Tako Jarc v času, v katerem se nemajhen krog njegovih pisateljskih kolegov vključuje v politično-ideološko akcijo, oznanja spoznanje o človekovi kajnovski krivdi ter vse bolj prepričano išče poti v vdano (resignirano) idilično sožitje s 'pramaterjo zemljo'.

V stalnem sozvočju z idejnimi poudarki njegovega leposlovja poteka tudi Jarčevo metaliterarno delo. Že izdelana bibliografija tovrstnih člankov⁴ šteje kar 130 književnih ocen, poročil in portretov (7 o angleški, 2 o ameriški, 6 o češki, 2 o češki, 27 o francoski literarni sceni, pa po 1 sestavek o norveških, flamskih, španskih in ruskih pisateljih ter kar 41 o dogodkih v srbski in hrvaški literaturi ob 40-ih, namenjenih domačemu, slovenskemu leposlovju), poleg tega pa še 20 esejistično zasnovanih besedil o umetnosti, povečini o literaturi in njeni vlogi v sodobnem življenju.

³ Jarčevi prvi javni literarni nastopi so se sicer pričeli že prej. Vsaj z eno pesmijo naj bi sodeloval v ilegalnem gimnazijemskem listu *Album* (ki pa je danes izgubljen), njegov je psevdonim Vladimir Logar, ki podpisuje eno pesem v *Dolenjskih novicah* (1917), verjetno pa tudi Tihomir, ki stoji pod nekaj literarnimi besedili v istem časniku.

⁴ Ana Matko (1960). *Bibliografija del Mirana Jarca. Človek in noč*. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 456-478.

O Miranu Jarcu marsikaj pove tudi njegovo informatorsko prizadevanje o prej na slovenskem literarnem prizorišču neznanih ali le malo uzaveščenih tujih avtorjih: v tridesetih letih se je trudil Slovincem predstaviti in približati D. H. Lawrencea, že leta 1931 pa je k nam prinesel tudi eno prvih informacij o Franzu Kafki, o katerem je v 7.-9. številki DS objavil dokaj obširen (in kajpada afirmativen) esej.

Jarčevo pisateljsko delo sega na področja vseh treh literarnih vrst. Najmanj je zastopana dramatika, pa čeprav je imel sam za svoje najvažnejše delo prav izdelek s tega področja: troje (niti ne do zaključka privedenih ter tudi ne nujno dogajalno povezanih) fragmentov, poimenovanih po središčni figuri, Vergeriju. Poleg *Vergerija* sodijo v dramsko vrsto še v literarni zgodovini visoko cenjeni *Ognjeni zmaj* (enodejanka v verzih) in tri druge enodejanke iz dvajsetih let, nekaj (povečini v rokopisu ostalih in menda nikoli uprizorjenih) lutkovnih igric za otroke ter 'skeč' iz okupacijskega življenja.

Mnogo več je poezije in — predvsem kratke — proze. Količinska primerjava pokaže, da sta ga obe vrsti privlačili s približno enako močjo. Literarna zgodovina pa ga bo v spominu vendarle ohranila zlasti kot pesnika, saj njegovo pripovedništvo le redko dosega za dobro prozo potrebno epsko širino in je konec koncev vsa usmerjena v — če že ne v transparentno razglašanje avtorjevih svetovnonazorskih pogledov — 'pedagoško' urejevanje sveta. Teme so iste kot v sočasni liriki — in tako je večino Jarčeve proze mogoče brati (predvsem) kot dodatno osvetlitev problemov, s katerimi se ubada v poeziji.

Opozoriti velja na važno Jarčevo lastnost: kakor je bil strog v vlogi kritika, je znal to strogost obrniti tudi proti samemu sebi. O odnosu do lastnega ustvarjanja je Zinki napisal tole (pismo z dne 22. 1. 1919): »./../ jaz ne uživam poezije le čustveno, ampak s kritizmom lastnega duha motrim in presojam. Ne dam preje pesmi iz rok, dokler ni od vseh strani popolna in taka, kakeršne ni nikedo pred menoj napisal.« Ta strogost pa se v podvojeni meri kaže pri izbiranju pesmi za knjižne zbirke, ko je trezno in neprizanesljivo v končni izbor sprejel zgolj tiste in toliko pesmi, da je lahko s njimi poetično izpovedal zaključeno spoznavno misel oz. ekonomično, pa še vedno dovolj povedno, razgalil proces svojega nazorskega zorenja.

Pesniška ekonomija (o Grudnovem *Narcisu* in Ganglovem *Hramu slave*)

Ko je Miran Jarc pripravljaval pesniške zbirke, je do izraza najbolj prihajala njegova umstvena naravnost. Če je že za vse njegove posamič izhajajoče pesmi značilno, da so 'oznanjevalske', da vedno težijo v (sicer s pesniško simbolnim jezikom izvedeno) zelo resno 'poučevanje', potem nam mora biti jasno, da tudi njegove zbirke pomenijo/ustvarjajo neko pazljivo zaokroženo 'zgodbo' — zgodbo avtorjevega *spoznavnega razvoja*. Jarčeve zbirke zato nikoli ne gredo 'v širino', v količinsko kopičenje pesmi: v prvo jih je zbral 22, v drugo le 12, v zadnji pa najdemo 19 naslovov (pri čemer je treba upoštevati, da en naslov v prvi zbirki pomeni kratek cikel, v zadnji pa je pesnik pod isto ime združil kar sedem sonetov — torej pesmi le ni tako zelo malo). Kako resno je razumel izdajo knjige pesmi, naj ilustrirajo besede, ki jih je leta 1921 napisal v pozabljeni kritiki Grudnove zbirke *Narcis*.⁵ Najprej se huduje, da so Grudnovi verzi le »besede, besede, besede, ki so na mestu v navadnem pogovoru, ne pa v pesmi, ki bodi nekaj več. Ne pripovedovati, ampak podajati celoto!« A nas zdajle bolj zanima razmišljanje o *pesniški (jezikovni) varčnosti*: zapiše, da je treba »ceniti ne le gospodarsko ekonomijo, temveč tudi ekonomijo duševnega dela«, in poudari, naj pesnik spregovori »le takrat, kadar čuti za to potrebo in notranjo upravičenost«. V skladu s vsem tem ocenjevano zbirko neprizanesljivo obtoži, da je »zgleđ najupravičenejše obsodbe vredne odpustljivosti, ki jo goji avtor napram samemu sebi«. Kako visoko je cenil lastna pesniška prizadevanja, posredno priča tudi ostrina, s kakršno je kot revialni recenzent v času, ko založbe

⁵ Ljubljanski zvon 1921, št. 3, str. 180.

niso pokazale poslušna za njegovo liriko, sprejemal pesniške knjige tudi številnih drugih avtorjev: v oceni Ganglovega *Hrama slave*⁶ je tako brez dlake na jeziku zapisal, da je zbirka »zločin proti pravi liriki«. Javno pa je kritiziral tudi slovensko založništvo zaradi njegove zgolj v zanesljiv tržni dobiček, ne pa v umetnost naravnano izdajateljsko politiko: »/.../ odločujejo pri nakupu in založbi rokopisov ljudje, ki jim je umetnost samo trgovsko sredstvo.«

Jarčeve tri pesniške zbirke

Miran Jarc je izdal tri pesniške knjige. Zadnja je izšla leta 1940, druga štiri leta prej, prva pa je prišla med bralce za veliko noč leta 1927. Vsaka zbirka pomeni zaokrožitev Jarčevega nekajletnega umetniškega zorenja. Tri zbirke so tako dokumenti treh pesnikovih ustvarjalnih obdobji. Bojan Štih je v spremni besedi k že omenjeni prvi izdaji Jarčevih izbranih del (*Človek in noč*, 1960) zapisal, da se ta tri obdobja »tako v idejnotematskem kakor tudi v stilno oblikovnem pogledu med seboj značilno razlikujejo in pomenijo v svojem časovnem zaporedju tudi napredovanje v kvalitativnem pogledu«. O idejnotematskih in stilno-oblikovnih spremembah ne gre dvomiti, v vrednotenju poezije iz različnih obdobji pa je slejkoprej treba biti zadržano previden. Jarčevo literaturo namreč literarna zgodovina deli v vsaj dve razlikujoči se literarnosmerni formaciji, ki sta si pač izoblikovali različne umetnostne kriterije. Prva zbirka velja za eno osrednjih del slovenskega literarnega ekspresionizma,⁷ ustvarjalnost tridesetih let pa postavlja v okvire t. i. nove stvarnosti.⁸

Od rokopisnih zbirk do pesniške knjige

S prvo zbirko je imel Jarc kar nekaj težav, saj jo je lahko izdal šele lep čas po tistem, ko jo je imel že izgotovljeno, in še to v samozaložbi. Igor Gedrih v članku o njej⁹ poroča, da »je Jarc imel rokopis za zbirko 'Človek in noč' že konec 1925 povsem urejen«. Trditve pojasnjuje: »Pričakoval je, da mu bo Učiteljska knjigarna na pričetku prihodnjega leta zbirko natisnila kot se je dogovarjal, a je marca nepričakovano dobil odklonilno obvestilo, ki navaja težke čase kot razlog, da mu zbirke ne morejo založiti.« Gedrih pove tudi, da je bil za zbirko tedaj predviden naslov *Skrivnostni romar* in da je rokopis štel nekaj več pesmi, sicer pa je bila zasnova identična zbirki, ki jo poznamo.

Že pred to redakcijo pa so raziskovalci Jarčeve literarne zapuščine odkrili še nekaj rokopisnih pesniških zbirk. Tako je Jarc še kot petnajstletnik svoji zgodnjemladostni tihi simpatiji Lei Pleiweisovi poklonil zveščič romantično sanjavih pesmi *V tistih tihih večerih*.¹⁰ Leta 1919 je imel pripravljen cikel enajstih pesmi s skupnim naslovom *Nekoliko pesmi*. Iz leta 1921 se je ohranil še izbor z naslovom *Skrivnostni romar*, ki pa še ni enak tistemu iz leta 1925. Gedrih ob prvem *Romarju* navaja posvetilni zapis, s katerim je mladi pesnik zbirčico poklonil prijatelju Božidarju Jakcu: »Deset pesmi, — iz moje prvotno zamišljene zbirke 'Skrivnostni romar' — ki naj za silo nekako

⁶ Ljubljanski zvon 1927, št. 1, str. 51-52.

⁷ Janko Kos, ki sicer v svoji *Primerjalni zgodovini slovenske literature* (1987) ekspresionizem kot periodizacijsko obdobje izrazilo problematizira, v *Pregledu slovenskega slovstva* (1987) zapiše: »V dvajsetih letih je bil Jarc izrazit ekspresionist. Sem spadajo pesniška zbirka 'Človek in noč', roman 'Novo mesto' in dramski fragment 'Vergerij'.« Tudi v omenjeni primerjalno poglobljenejši razpravi liriki prve Jarčeve zbirke prizna, da »je na zunaj v znamenju izrazitega ekspresionističnega sloga in ponekod tudi ideologije, ki naj bi veljala za tipično ekspresionistično, tj. z idejami o krivdi sodobnega človeka meščanske civilizacije, o katastrofi, ki ga čaka, o možnosti novega človeka«. V nadaljevanju pa Kos Jarčev ekspresionizem vendarle tudi problematizira: »/.../ vendar že ta tema v njegovih tekstih ni zelo izrazita, tako da je o ekspresionizmu kot o ideologiji v zvezi z njegovim pesništvom mogoče razpravljati v zelo omejenem obsegu.« V poeziji *Človeka in noči* ugotavlja »posamezne dekadence sestavine«, pa tudi »izrazit simbolizem« (str. 209).

⁸ V *Primerjalni zgodovini slovenske literature* Kos problematizira tudi ustreznost te oznake za Jarčevo poezijo: ob zbirki *Novembrske pesmi* poudarja »Jarčevo sledenje simbolistični tradiciji s preloma stoletja« (Maeterlinck, Rilke, zgodnji/predmodernistični Trakl). Ta poezija mu velja za »posebno različico obnovljene postromantike v obdobju socialnega realizma«. V svoji zadnji zbirki *Lirika* pa da se je »po Gradnikovem zgledu« vrnil kar h »klasično' pojmovani postromantiki iz obdobja moderne«.

⁹ Igor Gedrih (1964). *Ob Jarčevem pesniškem prvencu*. JiS, št. 6, str. 186.

¹⁰ Gedrih, str. 185.

pokažejo v prav grobih orisih mojo pot od prvega krika spoznanja Ah (črni vran!!) do Človeka in noči oz. Vrtljaka.« Besede jasno pričajo o pesnikovi že zgodnji spoznavni naravnosti, pa tudi o umetniški samokritičnosti.

Omenjenim rokopisnim zbirkam velja vsekakor dodati še eno, tudi naslovljeno s *Skrivnostnim romarjem*, datirano z 21. III. 1921.¹¹ Tudi v tem primeru gre za pesniško 'pismo', namenjeno pa je izvoljenki Zinki. Je obširnejše od sočasne pošiljke Jakcu, v treh razdelkih združuje petdeset pesmi iz obdobja med letoma 1916 in 1920 (med njimi najdemo večino nosilnih pesmi kasnejše knjižne zbirke), dragocena pa je tudi zaradi navedb o kraju in času nastanka ter prvih objav posameznih pesmi in še posebno zaradi zanimivega predgovora, ki že šest let pred knjižno objavo večjega dela te poezije s to poetiko tudi že odločno prekinja! O prehojeni pesniški poti tu zapiše: »Romanja od l. 1916 do avgusta 1920: kako muzikalna doba!« Takoj nato beremo, da v zbirki gleda »mrežo vonjev, ki jo je spletel sanjar«, po poetično šifriranem popisu usodnih dogodkov, ki so ga oblikovali zadnjega pol leta (poleg erotike sta omenjena npr. tudi Balzac in Prešeren), pa zapiše zanimivo in brezkompromisno avtopoetično misel: v času nastajanja v *Skrivnostnem romarju* zbrane poezije »še ni bilo« »vrtoglavega spoznanja, da sem od l. 1914 — do 18. III. 21. umetnik blodil / in moram začeti spet tam kjer sem pustil svoj Jaz / in začel zrveti za literati! Kako naprej? »Začeti moram / z Vernom / da / stopim iz sebe / jaz / ASTRALNI LOVEC«. (A kljub temu — v skladu s svojo zgoraj že poudarjeno kronološko naravnostjo — do literature svojih mladostnih let ohranja pozitiven odnos: »Pa vseeno se rad še opojim ob akordih Skrivnostnega romarja, posebno kadar sem za hip truden.«)

Jarčevo zgodnje ukvarjanje z mislijo na samostojno knjižno pesniško publikacijo potrjujejo tudi pisma, ki jih je iz pesnikove rokopisne zapuščine za objavo izbrala Bojana Stojanović. Že 18. 1. 1919 Miran Jarc bodoči ženi Zinki piše o tem, da bosta vsebina njegove prve pesniške zbirke, ki da ji imena še ne ve, bo pa obsegala pesmi »ne v verzih, temveč v ritmični prozi«,¹² »simbolizem« (tj. ideja o višje resničnosti odsevajoči zemeljski pojavnosti) in »teorija relativnosti« (tj. spoznanje o zgolj »relativnosti vsega našega dejanja in nehanja«). Do izida te zbirke da bo prišlo, »če Bog da«, čez dve leti. Da pa v trenutkih pisanja omenjenega pisma zbirka še zdaleč ni bila dokončana, pove naslednje pismo (22. 1. 1919),¹³ v katerem piše, da »v enem letu morda dogotovi/m/ zbirko ritmičnih pesmi, kakeršne še ni bilo v slovenskem jeziku« (v istem pismu najdemo tudi že citirano misel o njemu lastni metodi kritičnega nadzora nad vrenjem čustev).

Do leta 1920 je načrte uspel realizirati le delno: v obliki omenjenih *Nekoliko pesmi* (ki so seveda ostale v rokopisu) ter zasebnih pesniških 'pošiljk' Jakcu in Zinki.

Iz Gedrihovega poročila izhaja, da za zavlačevanje z izidom zbirke niso bile krive samo objektivne razmere (uredniška politika), ampak da z izdajo enostavno ni hitel niti Jarc sam, saj je načrt vse do leta 1925 kritično dodeloval. O njegovi dosledni kritični nepopustljivosti do lastnega ustvarjanja, o tem, da mu pesnjenje nikakor ni predstavljalo le bolj ali manj neodgovorne jezikovnospretnostne igre, nas prepričuje še en pisemski citat iz tega obdobja (2. 2. 1923):¹⁴ »Ah, če se spomnim na zbirko 'Skrivnostni romar', me obide prelepo občutje! /.../ Vem, da je zbirka moja, moja, da je v njej kos moje duše, /.../ kos mojega srca, mojih mladih let — življenja! In zato ljubim svoje pesmi, ljubim jih, ker so kri moje krvi, ker so otroci mojega življenja! In — priznam — da res visim na tej zbirki in na vsaki stvari, ki jo napišem, in me zaboli, če kdo odkloni, če kdo zamišljeno gre mimo — zaboli me, ker so moje stvari iz trpljenja in ljubezni do umetnosti porojene. /.../ 'Skrivnostni romar' je knjiga, kot jih je malo! /.../«

¹¹ Zbirko je novomeški študijski knjižnici, ki nosi Jarčevo ime, podarila Zinka Jarc, hranijo pa jo pod inventarno oznako Ms 195 II A.

¹² Bojana Stojanović (1987). *Poetika Mirana Jarca*. Novo mesto: Dolenjski muzej NM, str. 156.

¹³ Prav tam, str. 163.

¹⁴ Prav tam, str. 176.

Pravkar citirano pismo je za spoznavanje Jarčeve pesniške podobe zanimivo še zaradi ene povedi. Na mestu, ki sem ga preskočil, je zapisano tole: »Naj porečejo kritiki, ko bo knjiga izšla, karkoli, naj ji očitajo subjektivizem, nesocialnost, nekolektivnost in ne vem, kaj še — vendar pa vem, da je zbirka moja /.../«. Jarc se je torej že v začetku leta 1923 zavedal, da bo njegova knjiga naletela na ovire: da njegova poezija ni (več) po meri zahtev, ki jih literaturi nalaga sodobnost. A ob tej ugotovitvi stopi v ospredje avtobiografična zasnova njegove umetnosti: ker mu pomeni umetnost predvsem pot k spoznanju, to pa raste stopenjsko, 'po etapah' — in je zato tudi vedno le relativno, se je odločil v svoji literaturi dokumentirati prav te 'etape', te duhovnorazvojne postaje. Reflektirati vso mnogoobrazno spoznavno pot, dokumentirati ves svetovnonazorski razvojni proces z vsemi ovinki in stranpotmi — najbrž bi smeli tako imenovati hotenje, ki je Mirana Jarca venomer priganjalo k pisanju, pa naj gre za leposlovje, razmišljanja o(b) njem ali pa za številna pisma. Sam je v prvem pismu Zinki (18. 1. 1919) tudi o tem napisal nekaj besed. Gre sicer predvsem za opravičilo načrtovane (!) serije pisem, ki se ji jih je bil namenil pošiljati, a misel najbrž velja tudi za sočasne literarne izdelke. Pisanje mu pomeni podajanje kosov »svoje duševnosti« : »Začutil sem potrebo nekje zabeležiti svoje dnevne opazke, ki bi kasneje morda dobile večji pomen ... /.../ Mogoče bodo kasneje kedaj zame še dragocen spomin, kot so dragocen spomin pisma prijateljem in moj dnevnik /.../«. ¹⁵ Mislim, da ne bi bilo pretirano reči, da je Jarca prav priseganje na spoznavni relativizem na neki način ohranjalo v pesniškem (pa morda ne le tem) življenju. Prav vedenje o relativnosti mu dovoljuje določeno distanco do spreminjajočih se vsakdanjih umstvenih zaključkov in mu po vsakem padcu omogoča nov dvig. Ta relativizem pri njem torej kljub vsemu ne ponikne (docela) v temo nihilističnega brezupa: pod »relativizmom« čuti vitalno silo, ki je — hrepenenje. Prepletanje obojega je — po Jarcu — bistvena značilnost človeka njegovega časa. Zato bo zbirka, ki jo pripravlja, kljub svoji 'enosmernosti' (le 'navznoter', brez širšega posluha za socialne razsežnosti življenja) verodostojen dokument sodobnega slehernika.

O romanu *S poti* Izidorja Cankarja (o intelektualizmu in dveh tipih umetnikov)

Svojevrstno potrditev koncepta takšne 'dokumentaristične' literarne orientiranosti je našel tudi v romanu *S poti* Izidorja Cankarja, katerega osrednja tema je prav tako problematizacija verodostojnosti posameznih pogledov na svet in umetnost. V svoji recenziji ¹⁶ je ta roman imenoval »dragocena knjiga«, »eno najzanimivejših, najresnejših in najglobljih« del slovenske literarne sodobnosti, tolikšno priznanje pa mu je izrekel zlasti zato, ker je »potopis duš«: Jarc občuduje Cankarjevo sposobnost, da je v svojem romanu prepričljivo zapisal spoznanje, »da je vsem ljudem brez izjeme lastno ono divje iskanje in kopnenje po neznanem. /.../«. Cankarjev Fritz da je »čudovito plastično izklesan tip modernega človeka, ki v svojem miselnem razkrajanju in najstrožji radikalnosti nasproti vsem, kakor tudi nasproti samemu sebi, vrta sebi po srcu z ostro brušenim svedom svojega visoko razvitega intelekta«.

Jarc v istem poročilu (tedaj ima 19 let!) izdela tudi shemo, po kateri umetnike deli v dve skupini: eno tvorijo »individualisti«, v drugi pa so »objektivni, klasicistični umetniki«. Mejo med obema skupinama mu določa mera pisateljeve zmožnosti zrelega distanciranja. »Individualisti« da »so žrtve večnega boja med svetom in seboj in so njihove umetnine pretresljivi akordi obupa, kopnenja po odrešenju, ki se bliža blaznosti«, med »objektivne, klasicistične umetnike« pa uvršča vse, za katere meni, da »so že premagali kaos in stoje v nekakšni distanci nasproti svetu«. Slednjim da »je za dovršenost izraza, za umirjenost«. V prvo skupino tako sodijo Byron, Verlaine in Ivan Cankar, v drugo pa Parnasovci, Flaubert pa tudi Izidor Cankar. Pri vsem tem je pomembno, da uspeva Miran Jarc do obeh skupin obdržati enako tolerantno odnos. Parnasovcem, Flaubertu in piscu romana *S poti* sicer priznava umsko premoč, a Verlaine, Byrona in Ivana Cankarja zaradi

¹⁵ Prav tam, str. 155.

¹⁶ Ljubljanski zvon 1919, št. 12, str. 756-759.

tega ne spoštuje nič manj. Enači jih prav tista gonilna vitalna sila hrepenenja — s to razliko, da ji je bilo pri enih pač že zadoščeno s suvereno nadgradnjo trpečega individualizma. Do klasicistične 'vsevedne' umirjenosti pa vodi — tako Jarc — dolga pot spoznavnega zorenja, »dolga pot razvoja, prevar, bojev«, »dolgoletni miselni razvoj pisatelja«.

Kje v tej klasifikaciji vidi pesnik Jarc samega sebe? O tem sestavek seveda ne pove ničesar, je pa iz njegovega razpravljalkega tona in sočasne korespondence mogoče sklepati, da bi se rad štel kar v drugo skupino. V prvem pismu Zinki tako trdi, da je kljub šele devetnajstim letom že povsem dozorela osebnost z izoblikovanim pogledom na svet (katerega resnico — kot smo že videli — čuti kot »simbolizem« in »relativnostno teorijo«).

O »brúšenju« pesmi in diletantizmu sonetistov

Tudi za »dovršnost izraza, umirjenost«, ki da odlikujeta umetnike drugega kroga, se sam nedvomno prizadevno trudi — pesmi »brusi«, napetost, ki ga sili v pisanje, tudi v trenutkih najsilnejše čustvene in duhovne razviharjenosti nadzorovano ubeseduje v precizen pesniški jezik; čeprav je ta njegov 'larpurlartizem' usmerjen predvsem v umetniško prepričljivo upodabljanje duševne raztrganosti, ki najpogosteje zahteva ravno 'raztrgano', 'nepravilno' zunanjo formo (torej na neki način artizem estetike grdega). Če npr. Jarc (kot nasploh pretežni del ekspresionistov) zavrne sonet, tega seveda ne smemo imeti za znak nezanimanja za oblikovna vprašanja — prav nasprotno. In mladi Jarc je sonet ter na Slovenskem vse od Prešernovih časov vedno zelo aktualno 'sonetarstvo' res javno napadel! V ta namen je izrazil že citirano kritiko Grudnovega *Narcisa*, v katere začetnem delu se je razpisal takole: »Če piše človek sedanjosti sonete, je to več ali manj diletantizem, igračkanje, ker današnjemu pesniku delati rime ni težko, saj so mu že predniki pripravili dovolj gladka tla jezikovne gibkosti, da po njih prav lahko zapeše. V tem oziru se mi zdijo sonetarji 20. stoletja podobni tesarjem patrijarhalnih epov v stancah, kakršni se pojavljajo tudi pri nas; njih delo je le potrata časa in energije, kar n. pr. pri Byronu in Puškinu ni bilo, saj je bilo v onih časih delo take vrste resničen izraz svoje dobe.«¹⁷

Vendar pa prav relativnosti »dejanja in nehanja« Jarc ne doživlja le objektivno, nadindividualno, ampak jo občuti tudi zelo subjektivno, zato njegova poezija ostaja pristen pretresljiv »akord obupa« in »koprnenja po odrešenju« (kar da je značilno za krog umetnikov individualistov).

V pismu, napisanem na svečnico 1923, se torej Miran Jarc zaveda subjektivističnosti svoje lirike. Pove, da predstavljajo te pesmi kos njegovih mladih let, in jih zato — kot pomembno postajo umetniškega razvoja — brez omahovanja ponuja bralcem tudi tedaj, ko je mladostni nemir že prerasel.

No, od svečniškega pisma do končnega izida zbirke, ki je vmes dobila tudi nov naslov (iz *Skrivnostnega romarja* se je preimenovala v *Človeka in noč*), so minila polna štiri leta. Pesnikovi svetovnonazorski pogledi so se medtem precej spremenili; istega leta, torej 1927, je v znameniti Travnovi anketi o podobi mlade slovenske literarne generacije odločno prekinil z ekspresionizmom).¹⁸ Načrta za izdajo zbirke svoje mladostne lirike pa kljub temu ni opustil. Še več: ko založbe zanjo še vedno niso kazale nikakršnega zanimanja, jo je za veliko noč 1927 izdal kar v samozaložbi.

Človek in noč ter kritiški odzivi

O izidu Jarčeve prve pesniške zbirke so bralstvo opozorila štiri kritiška peresa. V *Ljubljanskem zvonu* jo je ocenil liberalno usmerjeni Mirko Pretnar, v *Domu in svetu* (deloma tudi polemizirajoč s Pretnarjevimi zapisom) izrazilo katoliško misleči pesnik Anton Vodnik, v *Slovincu* se je oglasil

¹⁷ Ljubljanski zvon 1921, str. 180.

¹⁸ *Obraz mlade slovenske literarne generacije*, Dom in svet 1927, str. 90-94.

njegov brat, pesnik in filozof France Vodnik, v svoji novoustanovljeni reviji *Kritika* pa se je o *Človeku in noči* razpisal Josip Vidmar.¹⁹ Tako se je zgodilo, da so se o Jarčevem knjižnem prvencu izrekli predstavniki treh različnih umetnostnih nazorov. Zato ni nič čudnega, da je med njimi prišlo do razhajanj v osnovni opredelitvi idejnega profila prebrane lirike.

Prvi je na izid zbirke reagiral Mirko Pretnar.²⁰ Z metodo lastnega vživljanja v prebrano poezijo je analiziral Jarčevo idejnost, simboliko in pesniški stil. Idejno mu je zbirka očitno blizu.²¹ Takole zapiše: »Malo je zbirke, ki bi tako živo poočitovale razkol in grozo sedanje dobe.« Knjigo imenuje »trpka simfonija« in razmišlja, da njena poezija priča o sodobnem času, v katerem »so se razgalili vsi blazni prividi, ki so nekdaj slepili ljudi, jim vodili korak in jih morda vozili preko brezen«. Dobo da označujeta dve besedi: »nemir in negotovost« — »in ni bil še izrečen čarni rek, ki bi nas ustalil in odrešil«. Te moči — razbira iz Jarčevih pesmi Pretnar — nima (več) niti erotika, saj njeno »tiho lepoto« kmalu presenči groza trenutkov, ki pridejo«. Spričo teh razočaranj se pesnik usmeri drugam, odloči se za »odhod v pokrajino duha«, kjer pa naleti na nova brezna: »Človek je zapustil varna tla, ničesar ni več, kamor bi se oprl, kjer bi se oprijel ... Noč brezoblična in srepa je nad njim, noč, ki nas v njej le opojna lepota zaziblje preko groze, noč, ki nima meja in so v njej zabrisani vsi ločniki časa. /.../ Zadnja vprašanja vstajajo pred njim. Bori se s časnostjo, dvigniti se hoče v brezčasje, pa ga zemlja priteza k sebi. /.../ In rešitev? Pretnar poudari, da nosi zbirka popoln pečat današnje dobe, saj »ne daje odgovora, ampak vzvalovi in vzburi in vrže v prostorje, kjer je iskanje edino hladilo in rešitev«. Jarc »ne išče v religioznosti, ki edina nas povede mimo zevajočih prepadov«, ampak se skuša skozi uganke pretolči sam, »v srepm ponosu kot kak uporni angel«. Tej trdi vsebini najde pesnik tudi adekvaten »izraz«, formo: »Stavki so (kakor si sledijo posamezne pesmi; op. A. Š.) bolj in bolj kratki, v njih ni več pridevnikov in določil, ki so z njimi prvi verzi tako obteženi, da jih včasih s težavo razumeš. Včasih se bliža mrzli, skoro klasični jasnosti.« Iztek zbirke da je tako kar »ves nov po misli in izrazu«.

Tudi Anton Vodnik²² se strinja, da je Jarčeva prva knjiga »izraz sodobnega mišljenja in je torej značilna«. Za »sodobno mišljenje« da je bistveno tudi razvojno-organično gledanje osebno-duševnega dogajanja (kar se pri Jarcu vidi v »osebno historičnem« »ureditvenem principu zbirke«). Za »osnovno pesnikovo doživljanje sveta« proglasi Vodnik »zavest vesoljne osamljenosti in zapuščenosti«, ki pa »je na svojem dnu religiozna, polna slutnje večnostne bližine /.../. Osnovno pesnikovo doživljanje sveta je torej metafizično, gnano od notranjega nemira našega časa, ki trpi v individualističnem razkroju, ker je odtujil človeka od sočloveka, od narave in tako potrgal zvezo z večnostjo samo.«

V negotovosti in nemiru, ki ju v Jarčevem pisanju poudarja Pretnar, katolik Vodnik torej prepozna pesnikovo *bogoiskateljstvo*. Medtem ko prvi govori o zavesti vesoljne osamljenosti in zapuščenosti, čuti drugi v isti liriki avtorjevo slutnjo večnostne bližine: »Ta zavest vesoljne osamljenosti in zapuščenosti, ki je na svojem dnu religiozna, polna slutnje večnostne bližine, prinaša bolečino in žalost in strastno otožno hrepenenje v onkraj.« Pri tem kritik ne pozabi opozoriti na Jarčevo močno odvisnost od »Spenglerjevega evropsko-kulturnega pesimizma«.

Dobršen del svojega poročila pa Anton Vodnik nameni oblikovnosti v *Človeku in noči* zbrane poezije. In ker šteje delo za za dobo značilno, je mogoče v tej obravnavi formalne plati Jarčevih pesmi videti razmislek o problematiki ekspresionistične literarne forme nasploh. Ugotavlja, da »polaga pesnik vso važnost na vsebinsko plat svojega umetniškega dela«. In kmalu nato nadaljuje: »Kakor se je vse življenje obrnilo iz videza v notranjost, v bistvo, tako je tudi v umetnosti postala

¹⁹ Opozarjam le na verjetno najtehtnejše zapise. Poleg omenjenih so o zbirki pisali še: Alfonz Gspan (Mladina 1926-27, št. 9-10, str. 229), Božidar Borko (Jutro 1927) in Ljubica S. Janković (Novi vidici 1928 — tega članka nisem mogel dobiti).

²⁰ *Miran Jarc* (1927). *Človek in noč*. Ljubljanski zvon, št. 9, str. 564-567.

²¹ Na Pretnarja je Mirana Jarca zagotovo vezala pestra množica raznolikih čustev. Bila sta prijatelja, hkrati pa se je, kot piše B. Stojanović, Pretnar za nekaj časa vrnil v njegovo ljubezensko razmerje z Zinko.

²² *Miran Jarc* (1927). *Človek in noč*. Dom in svet, št. 8, str. 282-283.

najvažnejša in za njeno vrednotenje edinole merodajna vsebinska plat.« Estetska merila da je nemirni duh časa odklonil in zavzel do umetnosti predvsem »etičen odnos«. Do tu Vodnik o stanju poroča in ga duhovnozgodovinsko utemeljuje, potem pa do njega zavzame polemično stališče — v imenu »čistosti /.../ estetskih vrednot«. Zatrdi, da je »na umetnini kot svojevrstnem organizmu bistvena in najvažnejša« prav »formalna plat«; da »ima umetnost tudi svojo lastno zakonitost in da so zanjo kot tako merodajni zgolj njej odgovarjajoči estetski kriteriji«. Sodobna literarna produkcija pa da je bralstvo že uspela preoblikovati do te mere, »da pomembnost in vrednost miselne ter čustvene vsebine v umetnini smatra že za njeno umetniško potenco«. Tej večnim zakonom umetnosti neustrezni miselnosti da je podlegel tudi kritik Pretnar. Vodnik sicer Jarčevo literarno prizadevanje ceni in zbirki nikakor ne odreka »eksistenčne opravičenosti«. Za nekatere pesmi meni, da so »res lepe«, vendar pravi tudi, da je takšnih glede na celotno zbirko kljub vsemu »zelo malo«. ²³ Ob sklepnem poudarjanju pesnikovih »vrlin« je tako do Jarčevega dela vendarle precej kritičen: zapiše, da »je formalna plat njegovih pesmi redkokdaj izkristalizirana, eksaktno dovršena, zakonita — v kolikor ni temu vzrok pomanjkanje oblikovalnega nagona in sile. /.../ Pesniku manjka resničnega čuta in umevanja za pesem kot organizem, zakonitost.«

Spet nekoliko drugače k Jarčevemu prvencu pristopi France Vodnik. ²⁴ Razlaga ga in (najbrž tudi z ozirom na bratove pomisleke, čeprav ne v odkriti polemiki z njim) opravičuje prav iz zahtev duha časa, ki ga reflektira: poudarja, da »je ta knjiga verno ogledalo pesnikovega notranjega sveta in priča njegovega duhovnega razvoja, v enaki meri pa se v njej odziva občedoloveška borba našega časa«. Zbirka je zanj »tipična/ glasilka/a/ kaotičnosti povojnega časa« in njen avtor »izrazit glasnik rodu, čigar duhovna fiziognomija izraža od sunkovitega duševnega iskanja izmučeno lice časa«. V nasprotju z bratom, ki je svoje poglede na literaturo vezal na ideal simbolistične melodiozne lepote, France Vodnik *lepe* forme ne postavlja več v središče umetnostnih zahtev. Poezijo, kakršno piše Jarc, razume kot »strastno/o/ obsodbo/o/ in negacij/o/ larpurlartizma«: »Umetnost je tu le še izraz religiozne borbe, nobenim drugim ciljem ne more in noče služiti več /.../. Forma je tu le emocija duha in umetnina predstavlja v organskem zlitju lik višje sinteze, simbol nadčasovne stvaritvene istinitosti, resnice, dobrote in lepote«, »izhodišče, namen in cilj te umetnosti« pa je — pravi France Vodnik — »podtalna človečnost«. Res pa je, da tudi po mnenju tega kritika Jarčev izraz v prvi zbirki ni vedno optimalen, vendar Vodnik to brez pedagoškega žuganja opraviči s silino pesnikovega doživljanja: »/.../ čisto ne more do življenja, sproščeni in polnosti umetniški izraz, ker ga prehiteva v kaotičnem poletu brzokрила misel in ogenj, s katerim razviharjeno čustvo privija k Lepoti.«

Josip Vidmar ²⁵ se je Jarca lotil psihološko, v skladu s svojim vrednotenjem umetnosti, ki od literature zahteva predvsem polno *iskrenost, pristnost* umetniškega izraza, ki mora izvirati iz idejno neobremenjenih globin umetnikovega življenja/doživetja. V Jarčevih pesmih te globoke *poštenosti* ni mogel prepoznati: pesnikovo izrekanje kozmične groze se mu je zdelo nekoliko preveč narejeno, preveč iskano in naivno, »brez jasnega doživetja samega sebe«; zato je izrazil dvom v resnično pristnost te lirike. O tem je Vidmar spregovoril tudi pol stoletja kasneje, v *Obrazih*, ²⁶ spominskih zapisih o svojih sodobnikih, kjer je o svojem odnosu do novomeškega pesnika zapisal, da je »njegovu pripovedovanju (pa bo to veljalo tudi za literaturo; op. A. Š.) poslušal napol s skepso glede njegove resničnosti in napol z začudenjem, kako je vendar mogoče v našem času živeti s tako čudaškimi in naivnimi predstavami«.

²³ Vodnik izrecno pohvali pesmi *Modre dalje, Ne morem roke ti več dati, Skrivnostni romar, Pod slapom, Vrtiljak* in *Večerni sprehod*; »samo deloma« še *Izgnance, Jesen* in naslovno pesem. Ostalim očita formalno nedovršenost — manjka da jim »formalne organičnosti in estetske neoporečnosti. *Vrtiljki* tako npr. očita konvencionalnost in »neorganično pritaknjen« poantirani zaključek; podobne očitke nameni tudi *Sfingi, Človeku, Godbi na potapljaljoči se ladji, Jeseni* in pesmi *Samoten*; v *Vhodu v Trento* pa kritizira »estetske neprijetnosti«, ki da jih med drugim povzroča kopičenje geometrijskega izrazja).

²⁴ *Miran Jarc (1927). Človek in noč*. Slovenec, št. 99, str. 3-4.

²⁵ *Miran Jarc (1926-27). Človek in noč*. Kritika, št. 5, str. 78-80.

²⁶ V drugem natisu (DZS 1980) se razmišljanje o Jarcu nahaja na straneh 329-345, citirana poved pa je s strani 330.

Tem, izidu časovno bližnjim odzivom, je mogoče pridružiti še analizo, ki jo je *Človeku in noči* v sklopu pisanja o Jarčevi drugi pesniški zbirki (torej po polnih devetih letih, leta 1936) namenil Ivo Brnčič.²⁷ Brnčičevo tolmačenje omenjam zato, ker je na poezijo *Človeka in noči* gledal iz sociološke perspektive (medtem ko so se ostali recenzenti omejili le na psiho literarnih subjektov in njihovega tvorca). Jarčevo pisanje je zanj »odraz določenega družbenega stanja v oni dobi«, to pa opredeljuje »anarhij/a/ osnovnih družbenih ustanov«. Človek je v dvajsetih letih tega stoletja, kot piše Brnčič, »ostal popolnoma sam in sovražen do skupnosti, ker so propadli najosnovnejši pogoji sožitja«. V takem ozračju je tudi umetnost izgubila vsako vsebinsko in miselno moč. Produkt tega je seveda tudi Jarčeva vsebinsko in formalno razklana poezija.

In kakšna je lirika prve Jarčeve knjige pesmi? V literarni zgodovini se je je oprijela oznaka ekspresionizma. (O načelni problematičnosti upravičenosti rabe tega pojma glej že navedeno Kosovo opombo.)

Za začetek želim opozoriti na zunanjeformalno plat te lirike. V zaključno redakcijo zbirke je Miran Jarc uvrstil le *ekspresionistične* pesmi iz svojega prvega pesniškega desetletja, tiste, ki so to večinoma tudi že 'na prvi pogled', po *ekspresionističnosti* zunanje oblike. Spomniti se velja besed Franceta Vodnika, da Jarčeva poezija odraža upor proti larpurlartizmu — in pod tem izrazom moramo kajpada razumeti artizem *lepih* pesemskih oblik. Že bežen pogled na pesmi da slutiti, da v tej liriki ne bomo našli notranjega miru, uravnoveženosti, saj njihova oblikovnost zgovorno kaže, da se avtor nikakor ni šel verzifikacijske matematike. Regularno ponavljajoče se kitice bomo v zbirki zelo redko našli, če pa že, bodo običajno njihovi verzi ali med seboj po številu zlogov (tudi zelo) različni ali pa za v slovenski literarni tradiciji utemeljeni horizont pričakovanja nenavadno dolgi.²⁸ Malce pozornejši, čeprav še vedno le na znakovnost omejen pogled v pesmih pokaže zelo bogato interpunkcijo: ni pesmi, v kateri ne bi našli tropičja ali vsaj kakega z istim pomenom nastopajočega pomišljaja — ponavadi jih besedno tkivo para celo več; pogosta so pod- in dvopičja; klicaji, vprašaji in kombinacije obeh. In ko se lotimo branja, se lahko le skozi zelo redkokatero pesem 'prebijemo' s skandiranjem — ritem se torej v veliki večini pesmi ne ravna po metrični shemi. V skladu s kitično razbitostjo tudi sozvočja verznihih koncev ni mogoče pričakovati — in res je rima v poeziji *Človeka in noči* bolj izjema kot pravilo. Zanimivo pa je, da analiza večkrat nepričakovano pokaže Jarčevo presenetljivo doslednost (!) prav pri izogibanju rimanju ali pa v skrbi, da se — kadar zaporedno rima verzne pare — niti v zelo dolgih pesmih ista rima ne bi ponovila!

Opazanje o rimi slejkoprej potrjuje že zapisano tezo, da zgodnji Jarc vendarle ni samo eruptiven pesnik, ampak da to svojo eruptivnost nadzira. Tudi formalno: običajno pač — v skladu z vsebino — na način 'estetike (formalno) grdega', iskane oz. vsaj potrjevane *nelepotnosti* pesemske forme.

V zbirko *Človek in noč* je Miran Jarc zbral 22 pesmi iz obdobja med letoma 1917 in 1925. France Vodnik je v svojem razmišljanju o(b) knjigi sicer obžaloval, da je bil Jarčev izbor tako strog, saj bi bil po njegovem mnenju »oris (pesnikovih; op. A. Š.) stvariteljskih sposobnosti /.../ nedvomno lažji in preglednejši, če bi bil vsebinski in formalni okvir širši«, vendar se zdi, da je Jarc iz svojega precej obsežnejšega opusa verjetno res uspel izbrati (le) tisto, s čimer je lahko bralstvu *pesniško-ekonomično* predočil miselno zaključeno *zgodbo* svojega umetniškega razvoja v obdobju, od katerega rezultatov se je v času zbirkega izida že — vsaj načelno — odvrnil.

²⁷ *Marginalije ob Jarčevih 'Novembrskih pesmih'*, Ljubljanski zvon 1936, št. 5-6, str. 275-279.

²⁸ Pri tem je vsekakor zanimivo in obenem značilno, da je Jarc eno izmed pesmi (*Trhlo drevo*) vendarle zapisal celo kot sonet, proti kateremu je v kritiki Grudrove zbirke *Narcis* zelo glasno protestiral. A sonetnost te pesmi je skoraj zabrisana, podrt (gledano iz zornega kota, v katerega je slovensko sonetopisje postavil Prešeren): sestoji iz tako dolgih verzov, da je bilo treba pri natisu dva celo 'zlomiti' (do 18 zlogov). Glede navzkrižja med načelnim zavračanjem in — čeprav le enkratno — uporabo sonetne forme bi bilo mogoče razmišljati vsaj v dve smeri: ali je *Trhlo drevo* sonet preprosto zaradi svoje zgodnosti (sodi nasploh med Jarčeve prve objavljene pesmi) ali pa je skušal pesnik z njim poudariti, da bi znal obvladovati tudi najzahtevnejše pesemske oblike in da torej formalna drugačnost njegove zbirke ni znamenje primanjkljaja oblikovnega artizma!

Zbirka *Človek in noč* je izšla v samozaložbi leta 1927. Literarna zgodovina jo označuje kot enega značilnejših izdelkov slovenskega ekspresionizma, zapiše pa tudi, da gre za zbirko Jarčevih mladostnih pesmi. Gre za premišljeno urejen izbor iz lirike, ki jo je pesnik pisal med letoma 1917 in 1925. Obdobje je precej dolgo, še zlasti, če se zavedamo, da gre pri Jarcu v njem še za dobo odrasčanja, ko so reakcije na svet izrazite in burne ter najbrž podvržene večjim nihanjem kot v zrelih letih. Zato obsežen razpon miselnih poudarkov v tej liriki ne preseneča. Jarc pa je zbirko uredil tako, da odraža njegovo spoznavno/svetovnonazorsko zorenje. Od nejasnih in krčevitih hrepenenj po razvozlanju ugank, ki jih mladi in vrhu tega tudi z (zalednim) doživetjem vojne zaznamovani umetnik sluti v ogromnosti kozmosa, do preusmeritve pogleda na naravo, 'zdravo' zemeljskost. Če je v začetku krčevito hrepenel po *praskrivnosti*, *prabistvu*, *prapočelu* in jih iskal v nekakšnem ne docela jasnem kozmičnem univerzalizmu, začuti ob koncu teh let iskane odgovore v vseprežemajoči energiji, nakopičeni tudi v neposredni konkretni življenjski stvarnosti. Skrivnost življenja je skrita v naravi, v njenih *preprostih*, *predintelektualnih* živalskih in rastlinskih oblikah, v spontani podrejenosti večnemu kroženju vseprežemajoče življenjske energije. S to vesoljsko energijo, ki pravzaprav omogoča ter upravičuje njegov obstoj, je prežet tudi človek. Res pa je tudi, da jo civilizacijsko industrializirani, tehničirani in militarizirani človek izrablja proti samemu sebi, saj se z nenehnim razvojem *čisti* naturi odtuja: pokornost 'od zgoraj' določenim bivanjskim principom nadomešča z lastnim samouničujočim stvarništvom, temelječim na civilizacijskih kriterijih in zato *nenaturnim* (ter s tem s človekovim najglobljim bistvom protislovnim).

Tragično prekletstvo (predvsem) sodobnega človeka je njegova *civiliziranost*. Nujna je vrnitev k *praižvorom*, obuditev pod navlako vsestranskega razvoja pokopane *pračlovečnosti*.

Da se je Jarčevo razmišljanje vse izraziteje nagibalo v to smer, naj ilustrira odstavek, ki si ga je izposodil pri Sherwoodu Andersonu²⁹ in ga leta 1926 citiral v eseju *Zival v leposlovju*:³⁰ »Ali se vam ne zdi, da smo mi baš zato, ker smo civilizirani, izgubili nekaj, kar je nad vse veliko in važno in kar imajo še barbarska plemena? Ta neznan zaklad je nekaj velikega in mogočnega v pračloveku, to je tista prirodnost, ki je silna pa obenem ponižna in ki se noče bahavo povzdigniti in prezirno šopiriti kot zmagovalka narave, ki ni kot razum odtujevalka in uničevalka plodnega spoja z vesoljem, ki nam ne brani, da bi bili ponižni in eno s konjem, s psom, s pticami ...«

Temu brez posebnega komentarja dodajam še poudarek, s katerim je istega leta zaokrožil poročilo o sodobni ameriški literaturi:³¹ »Navidez je Amerika v razcvetu. Široka in mogočna se silovito in svojevrstno borbena razširja, rase, če smatramo snovne vrednote za prave, človeške vrednote, če so nam telesna brzina in višina in moč izraz prave, človeške brzine in višine in moči.« Ameriški pisatelji da »razkrinkavajo laži in utesnjenosti puritanstva«, poročajo »o duhovnih propalostih in razkrojih«. Literatura dežele, ki je v Jarčevem času seveda že postala ekonomski, pa tudi sicer civilizacijski ideal ostalih delov sveta, poroča o »usihajoči radosti življenja, kajti 'človek ne živi samo od kruha...' in izključno gmotna udobnost ne zadošča več mladim.«

Leta 1927, torej v letu izida zbirke mladostnih pesmi, Miran Jarc napiše dva sestavka, ki pomenita osvetlitev njegove dotedanje pesniške poti in hkrati že tudi obračun z njo ter zastavitev smernic nadaljnega umetniškega razvoja. Slovenska literarna zgodovina dobro pozna in se rada sklicuje predvsem na pesnikova razmišljanja v anketi *Obraz mlade slovenske literarne generacije*, ki jo je med petimi mladimi literati izvedel in v DS objavil Janko Traven. Upoštevanja vredne pa so gotovo tudi (anketnim odgovorom seveda sorodne) misli, zapisane v Jarčevem poročilu *Iz sodobne srbohrvatske lirike*³².

²⁹ Jarc je Andersona očitno bral v francoskem prevodu, saj kot vir navaja francoski naslov: *L'Homme qui devient femme*.

³⁰ Jutro, 8. 8. 1926, št. 180, str. 11.

³¹ *Klic duha v U. S. A. (po poročilu Regisa Michaudja)*, Jutro, 15. 8. 1926, št. 186, str. 11.

³² Dom in svet 1927, str. 45, 89.

Osrednjo misel predstavljajo naslednje povedi: »Lirika je (v zadnjih letih, ki pa so sedaj že mimo; na osnovi sobesedila dopolnil A. Š.) prenehala biti samo 'lirika', postala je orožje, ki je rušilo trhle spomenike starega pokolenja. To je bil čas, ko so se izkresali izrazi Duša, Duh, Bog, Obup, Smrt, Laž, Jaz, Zavest, Kozmos, Kaos ... /.../ Bilo je to prav za prav samo veliko brezdomstvo, večno romarstvo z grozno zavestjo, da ni nikjer hrama spokojstva, da ni Boga za te uporne ahasverje.« Umetnost zadnjih »treh, štirih let« da so »ožarjali obupni klici o propadu zapada, o vstajenju človeka in preosnovi našega življenja«. Jarc pozna tudi vzrok te napetosti: »Bil je to grozničav odmev na grozo opustošene zemlje, težko ranjenega človeka, oblatenega življenja. /.../ Dinamično življenje človeka, ki se mu je zrušil temelj, je zanašalo v viharno breznadejnost, ki je še tako ostroumska samozavest ni mogla zanikati.« Potem pa zapiše še misli, ki bi jih lahko uporabili tudi kot komentar (predvsem) zadnjega razdelka *Človeka in noči*: »Na obzorju se je prikazal strahoten obraz smrti, ki je pretila objeti vesoljstvo ... ali objela je samo one razbolele bojevnike, ki so s svojo strogo miselno upornostjo zrastle v območje blodenj in praznih obzedenosti, v katerih se je zgrudila utrujena duša. Življenje se je pa razvijalo v ritmu večne zakonitosti in tvorilo novo obliko, ki naj bo dom novemu razdobju. /.../ Vse kaže, da gremo v obdobje uravnovešenja in zakonitosti na novi ravnini življenja.« Legitimen del tega preroda vidi tudi v 'discipliniranju' pesemske forme: »Whitmanski ritmi /.../ so se spet stisnili v sklenjeno obliko, ki se je včasih zožila celo v sonet.« Ko predstavlja liriko hrvaškega pesnika Krkleca, vse navedeno strne v preprosti izjavi: da je v mladi poeziji čutiti »hrepenenje po dobi, ki je še ni otroval razum« in da »zdrav je ta beg nazaj v svet, ki ni okužen od modroslovja nemškega protestantstva in oholega pa votlega kriticizma.«

Andrej Šurla

UDK 821.163.6.09 Jarc M.

SUMMARY

SEVENTY YEARS AFTER THE PUBLICATION OF MIRAN JARC'S COLLECTION »MAN AND THE NIGHT«

Literary history places Miran Jarc (1900-1942) between the periods of expressionism and New Reality. Thus he may be considered an important Slovene representative of the so-called modern lyric poetry, as his literature seems to be above all an attempt at surpassing nihilism through poetry.

In the vast body of Jarc's poetry, prose, dramas, texts on literature and critical texts, the central place indisputably goes to the poetry. The three collections of poems represent the three stages of Jarc's poetic, and above all philosophical development.

Man and the Night is his first collection, containing his 1917 — 1925 lyrical poems. He published it by himself at Easter in 1927, i.e. at a time when, with the prevailing preference for New Reality, he had already publicly renounced expressionism.

The increasing maturity of the poems throughout the collection is supported by the author's increasingly articulate view of poetry. He demands of the poet to be unrelentlessly self-critical: the poet should only speak out when »he feels the need and internal justification for it«; the expression should be formally economical, free of decorative wordiness, focused on the central message. The target of Jarc's direct attacks was especially the fashionable sonnetism.

In his text on Izidor Cankar's novel *S poti*, the 19-year old poet developed his own typology of writers. He divided

them into »individualists« (Byron, Verlaine, Ivan Cankar) and »classicists« (the Parnassians, Flaubert, Izidor Cankar): the art of the former is pervaded by an insatiable yearning to solve the eternal conflict with reality, while the latter managed to put an intellectual distance between themselves and this tragic inner turmoil. Jarc views his own art as an endeavour to reach the point of understanding. And its basis, as he wrote in a private letter as early as 1919, is »symbolism« and »the theory of relativity« (the reality around us is a reflection of a higher reality, while the power of knowing is always only relative).

Responses to *Man and the Night* reflect the various models of the Slovene literary criticism of the 1920s and 1930s. The Catholic circle saw in Jarc a God-seeking man, but they differed in their judgements on the free form of this poetry (France Vodnik did interpret it as a conscious, period-appropriate objection to any form of art for art's sake). The Liberal Mirko Pretnar recognised in it a stamp of the infinite night encompassing the contemporary time, from which the poet did not seek to escape into religious feelings, but persisted in a stubborn individual confrontation with it. Josip Vidmar had doubts about how genuine Jarc's cosmic fear was, perceiving it as too naive and sought-after. Ten years later, Ivo Brnčič offered a sociological interpretation of the collection as an organic poetic expression of the social anarchy of the 1920s.

Lažje na maturi

1 Matura

Odločitev, da v naše šolstvo vpeljemo maturo, sega nazaj v leto 1989. Matura preverja znanje, sposobnosti in učne navade iz petih izpitnih enot. Trije predmeti so skupni za vse maturante. Eden izmed njih je **tudi slovenski jezik in književnost**. Zahteve za ocene so enotne in niso odvisne od vrste srednje šole.

Od učencev se v katalogu za maturo iz slovenskega jezika in književnosti v splošnem zahteva, da prepoznajo literarna dela, jih znajo razčleniti in povezati z avtorjem in njegovim opusom ter postaviti v literarnozgodovinsko obdobje. Pri tem pa naj kandidati uporabljajo tudi strokovno izrazje in pridobljeno znanje uporabljajo pri interpretaciji.

Cilj mature iz slovenskega jezika in književnosti je tudi v tem, da dijaki sprejmejo slovenski jezik in književnost kot najpomembnejši del svoje kulturne dediščine, ki je pravzaprav bistvena za človekovo in tudi narodno identiteto.

1.1 Matura na naši šoli

V šolskem letu 1993/94 sem poučevala 4 četrte letnike, in sicer 1 zaključni letnik in 3 maturitetne. Za prvo maturo po novem sem pripravljala 49 učencev.

Ko smo s to generacijo v sredini tretjega letnika dobili v roke Predmetni izpitni katalog za slovenski jezik in književnost, smo vztrepetali. Pot je bila začrtana, cilji postavljeni, bili pa smo pravzaprav **brez ustreznega učbeniškega gradiva**.

Ne glede na to, da smo že prej pri pouku književnosti delali v smeri, ki jo je začrtala matura po novem, smo odgovore na vprašanja po Katalogu sicer našli v literaturi, vendar je ta tako obsežna, da se je en sam učenec niti fizično ne more lotiti, kaj šele, da bi pri tem primerno usvojil zahtevano znanje. Katalog za maturo predvideva kar **22 (!)** najrazličnejših učbenikov in priročnikov za maturo iz slovenskega jezika in književnosti. Namesto da bi upravičeno bili plat zvona, smo zaorali ledino in se z garaškim delom pospešeno lotili predvsem reševanja težav z učbenikom, z izborom literature in njeno predstavitvijo.

Prišla sem do spoznanja, da učitelj ni le tisti, ki podaja snov, ampak tisti, ki *usposobi učence za samostojno učenje. Je organizator in moderator pouka*. Uspešno učenje pa ni samo kopičenje in sprejemanje novih spoznanj in pojmov, **bistveno je, da zna učenec aktivno povezovati, analizirati, izbirati bistvo in reševati probleme**.

Glavno vodilo mi je bilo: **samostojno in ustvarjalno delo**.

2 Raziskovalna naloga

Kadar se učenec metodično postavlja v aktivno vlogo pri odkrivanju novega znanja, se postavlja v vlogo raziskovalca.

Že v nižjih letnikih sem z zgoraj omenjenimi učenci veliko delala v obliki referatov. Izdelali smo si določen sistem, da so učenci zahtevana nova znanja lažje in bolj sistematično usvajali.

Prav ta način dela v razredu nama je bil izhodišče pri razmišljanju o raziskovalni nalogi. Komu? Učencu raziskovalcu **Franciju Lajovicu** in meni kot njegovi mentorici.

Naslov raziskovalne naloge je **Lažje na maturi z drugačnim učenjem književnosti**. Raziskovalna naloga je narejena z namenom, pripraviti učbenik, ki učencu, ki že sodeluje ali bo nekoč sodeloval pri duhovnem in tvarnem napredovanju, pomaga znanje usvojiti čim hitreje in čim bolj kakovostno. Zato se celotna raziskovalna naloga opira na Predmetni katalog za matura, ki pa je že sestavljen tako, da zahteva prenovu pouka slovenskega jezika in književnosti. Kljub temu da se tako učenci kot profesorji v tako hitrem času nismo mogli prilagoditi novim zahtevam, ki jih prinaša matura, raziskovalna naloga že predlaga možne izboljšave in rešitve — tudi nov učbenik.

2.1 Namen

Namen najinega raziskovalnega dela je bil, **odkriti nekatere napake** dosedanjih učbenikov, **jih odpraviti in kreirati učbenik**, ki bi bil aktualen za današnje obdobje: ohranil bi urejenost in disciplino ter hkrati uveljavil načelo demokratičnosti.

Mnogo slovenskih učbenikov je zastarelih in neustreznih. Problem je pereč, najbolj ga občutijo številni učitelji in učenci, poleg njih pa se tega dejstva zelo dobro zavedajo tudi nekateri strokovnjaki s pozameznih področij naše stroke. To potrjujejo tudi mnogi članki in razprave, ki se v zadnjih dveh letih pojavljajo v strokovni (in tudi nestrokovni) literaturi (Jezik in slovstvo, Vzgoja in izobraževanje, Didakta, Šolski razgledi, Delo itn.).

2.1.2 Spoznanja

Kušala sva zajeti in upoštevati tudi nekatera spoznanja, ki so se mi kot praktiku porajala v pedagoškem procesu:

1. Če hočemo posodobiti pouk, se moramo **odpovedati preživelemu narekovanju ali prepisovanju s prosojnic**. Otroci si pri tem **kvarijo pisavo**, v pisanju kar **mrholi pravopisnih in slovničnih napak, zvezki so neestetski, pisanje je utrujajoče**, učenec se koncentrira samo na to, da bo vse zapisal oz. prepisal, ni časa misliti na to, kar zapisuje, **v naglici se marsikaj pozablja**. Učenci so nervozni, nekateri zmorejo več, drugi manj. Dovolj je, če učitelj npr. oblikuje na tablo ali na prosojnico miselni vzorec ali nekaj opornih točk.
2. Posodabljati moramo vsebine, oblike in metode poučevanja.
3. Upoštevati moramo cilje (usklajeni morajo biti s Katalogom), povezano teorije s prakso.
4. Nujno je uvajati novosti v šolo zaradi dviga kakovosti učenja in znanja.
5. Gradivo mora biti čim bolj predstavljeno, saj prehiter prehod na abstrakcijo odvrča učenca od učenja.
6. To gradivo je bilo **preverjeno in preizkušeno** v razredu. Da so bili učenci zadovoljni, kažejo ugotovitve in izsledki raziskave.

3 Teorija učbenika

Učenje brez knjig je kakor igranje nogometa brez žoge.

(H. Hooghoff)

Na Inštitutu za razvoj učnih programov v Enschedeenu na Nizozemskem so izvedli obsežno analizo učbenikov. Pri raziskavah so ugotovili, da dijaki pri 80 % svojega dela v šoli uporabljajo učbenike. Če hočemo povečati kakovost pouka v slovenskih šolah, moramo pri pouku nujno uporabljati bolj kakovostne učbenike.

Teorija dobrega učbenika

- Dobrega učbenika učenec **ne pozabi doma**.
- Dober učbenik je **privlačen in zanimiv**, vsebuje **natančne in nepristranske informacije**. Temelji na učnem načrtu.
- Dober učbenik je **sistematičen**, podaja osnovno znanje na osnovi raziskovalnega pristopa.
- Dober učbenik **aktivira učenca**. Učno snov razlaga s primeri iz vsakdanjega življenja.
- Dober učbenik **lahko nadomesti učitelja**.
- Dober učbenik **ni težak in dolgočasen**.
- **Ilustracije** so v dobrem učbeniku **zabavne**, zato si jih učenci lahko zapomnijo. Kjer je le mogoče, je v znanost treba vpletati **humor**.
- Tudi format in debelina učbenika sta pomembna. Učbenik naj bo **priročen** za prenašanje v šolski torbi.
- **Jezik v učbeniku naj bo prilagojen starosti učencev**. Avtorji morajo pisati učbenike zanje, ne zase.

3.1 Ali so učbeniki potrebni

Poglejmo si pozitivne strani učbenikov.

- Revije, specialne knjige, filmi, video in računalniški programi so vsi pomembni učni pripomočki, vendar kakor koli gledamo, imajo v šolah **osrednjo vlogo prav učbeniki**.
- Noben učitelj nima toliko časa, toliko energije, toliko pedagoških veščin, da bi popolnoma nadomestil učbenik.
- Učbeniki vsebujejo **osnovno znanje in pregled znanja o določenem predmetu**, medtem ko ostalo zgoraj naštetu učno gradivo posreduje le posamezne informacije.
- Učbeniki so napisani za posamezne skupine učencev, **upoštevajo njihove potrebe glede jezika in pedagoško podajanje snovi**.
- Dober učbenik **razvija smisel za jezik** in razširja znanje o njem. Pomemben je za razvijanje bralnih veščin.
- Učbeniki **zagotavljajo kontinuiteto**. Učenci lahko berejo naprej, berejo doma ali ponavljajo, tisti, ki v šoli manjkajo, lahko delajo sami z učbenikom.
- Učbeniki **so zanesljiv vir informacij**, dejstva so **preverjena in preizkušena**.
- Učenci in starši želijo kakovostne učbenike. Za učence je najbolje, da imajo **svoje učbenike** za aktivno učenje. V njih lahko **določene pojme podčrtajo ter pripišejo svoja zapažanja in opombe**.

3.2 Slike in ilustracije v učbenikih

Slike in ilustracije v učbenikih niso samo za okras, prispevajo tudi k razlagi snovi. Lahko jih obravnavamo kot učna sredstva. Sporočilna moč podob ima pedagoški pomen.

Slike in besedila morajo biti lahko dostopni, da budijo pri bralcu zanimanje, da se vanje vživijo in se nanje tudi odzivajo.

3.3 Uporaba miselnih vzorcev in barv

Miselni vzorec je zelo učinkovit sistem zapiskov. Avtor miselnih vzorcev je britanski psiholog, pesnik, predavatelj in svetovalec za uspešno učenje Tony Buzan.

Kadar ustvarjamo miselni vzorec, začnemo na sredi — z naslovom, potem pa širimo svoj zapis v vseh smereh; tako dograjujemo rastočo in organizirano strukturo, sestavljeno iz ključnih besed. Te so v bistvu jedra, okrog katerih se zbira vse ostalo učno gradivo.

Miselni vzorci so najbolj učinkoviti, če so ključne besede res dobro izbrane, saj s tem izpuščamo nebitveno.

Besede tiskamo. Ključne besede pišemo na črte, te so povezane, da dobi vzorec svoje ogrodje. Najbolje, da uporabljamo barve, ker si barvne podobe lažje zapomnimo kot črno-bele.

Zadnja leta se miselni vzorci vse bolj uporabljajo kot pripomoček pri učenju v številnih slovenskih šolah. Mnogi učenci, ki znajo miselni vzorce pravilno uporabljati, si prihranijo precej časa, hkrati pa je njihovo znanje bolj kakovostno in pregledno.

Ravno zato sva se z učencem raziskovalcem odločila, da je potrebno pri učenju književnosti upoštevati tudi to metodo učenja. V miselnih vzorcih sva po pravilu zajela samo bistvene oz. ključne besede, pri tem pa sva upoštevala tudi barve, ki so v vseh miselnih vzorcih enotne.

<i>Umetnik</i>	<i>Delo</i>
življenje — <i>rjava</i>	nastanek — <i>rumena</i>
delo — <i>svetlo modra</i>	tematika — <i>vijolična</i>
pomembno — <i>temno zelena</i>	jezikovno-slogovna analiza — <i>svetlo zelena</i>
	zgradba (notranja in zunanja) — <i>rdeča</i>

Tudi naslovi so opremljeni s temi barvami, kar bi lahko bodočemu učbeniku dalo lepo grafično podobo in preglednost.

4 Metode dela

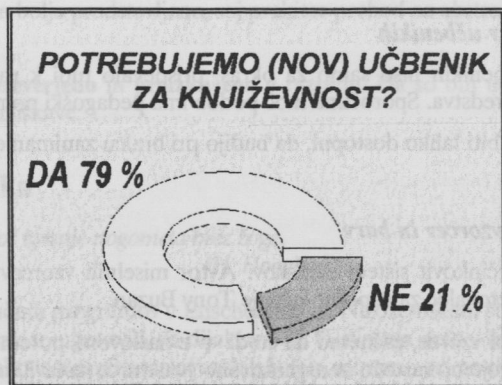
4.1 Podatki

Raziskovalno delo temelji na dejstvih in zbranih podatkih o stališčih, mnenjih, presojah in interesih. Prav anketni vprašalnik je pri zbiranju teh informacij igral odločilno vlogo. Dejstvo je namreč, da za dobro opravljanje dela potrebujemo podatke, zato sva izpeljala precej obširno anketo.

4.2 Anketa

Napake obstoječih učbenikov so očitne: so **zastareli, nepregledni, neprilagojeni**. Tega smo se zavedali mnogi, kar je pokazala tudi anketa.

Dejansko je bil tak odgovor že pričakovan, posebej med maturanti, saj jih tako meni kar 24 od 25. Zakaj? Tudi to vprašanje sva zastavila v posebej pripravljeni anketi in prišla do zaključka, da so učbeniki, ki so ta trenutek na razpolago, preskromni oz. neustrezni.

5 Potek ankete

Anketo so izpolnjevali učenci Srednje elektro in strojne šole v času od 12. do 15. decembra 1994.

Sodelovalo je 119 učencev iz treh maturitetnih in štirih zaključnih četrth letnikov. Anketo so izpolnjevali v okviru pouka SJK pod nadzorstvom profesorjev, ki jih poučujejo. Za sodelovanje sva zaprosila vse profesorje, ki so poučevali v takratnih 4. letnikih, da bi bila anketa čim bolj objektivna.

Omenila sem že, da je bila anketa anonimna. Razredi zato niso konkretno navedeni, kar je bila tudi sicer želja nekaterih profesorjev, ampak se ločijo samo na maturitetne in zaključne razrede.

Izvedena je bila tudi primerjava rezultatov med njimi. Zato sva jih razvrstila takole:

Razred Z1	Razred M1
Razred Z2	Razred M2
Razred Z3	Razred M3
Razred Z4	

5.1 Stopnja uporabe literature

Pri obdelavi podatkov in tudi pri kasnejši interpretaciji je potrebno vedeti, kako naj podatke predstavimo. Zato sva v tem primeru definirala pojem *stopnja uporabe literature*.

Če bi učenec uporabljal določeno literaturo vedno, bi bila zanj stopnja njene uporabe 100 %. V primeru, da je učenec ne bi uporabljal nikoli, bi bila zanj stopnja uporabe 0 %.

Pogostnost uporabe literature sva omejila s štirimi pojmi, ki pa jim je bilo potrebno določiti faktor uporabe. Če učenec uporablja Berilo vedno, mora biti faktor uporabe maksimalen, če pa Berila sploh ne uporablja, je faktor uporabe 0. Pojme sva definirala po naslednjem ključu:

pojem	vedno	pogosto	občasno	nikoli
<i>faktor uporabe</i>	3	2	1	0

Faktor uporabe je določen s pojmom.

Primer, ki ga je naredil F. Lajovic zase pri uporabi Berila:

Pogostnost uporabljanja literature obkrožite:

	vedno	pogosto	občasno	nikoli
<i>Berilo</i>	1	②	3	4

Berilo torej uporablja pogosto. Izračun:

$$s = \frac{\Sigma (\text{faktor uporabe} \times \text{številu oseb}) \times 100 \%}{(\text{maksimalni faktor uporabe} \times \text{številu oseb})}$$

s ... stopnja uporabe literature

Pri njem velja enostaven izračun: $s = (2 \times 1) + (3 \times 1) \times 100 \%$.

Uporabnost Berila je zanj 67 %, torej nadpovprečna.

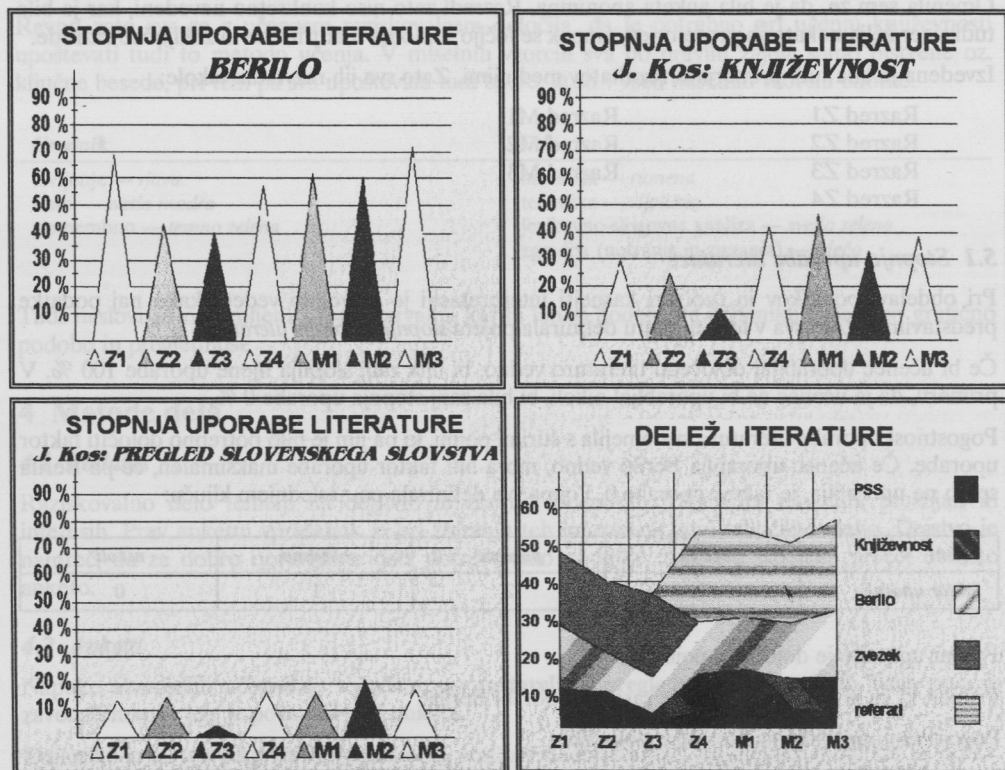
6 Rezultati ankete

Raziskava je pokazala, da je učencem pri pouku SJK bolj všeč pouk književnosti. Kar 65 % jih namreč meni, da je **pouk književnosti bolj zanimiv**.

Učbenik mora biti narejen za učence, saj so oni tisti, ki ga največ uporabljajo. Prav zato je raziskava smiselna. Dobila sva namreč sliko učbenika, ki bi bil narejen tako, da bi bil všeč njim.

6.1 Literatura

Učenci tudi zaradi ponovne uvedbe mature v naše šole pričakujejo učbenik za književnost. Dokler učbenika še ne bo, se bodo morali zadovoljiti z obstoječo učbeniško literaturo. Daleč največ se učijo iz Berila.

Za učenje književnosti pa se seveda največ uporabljajo šolski zvezki in referati. Zanimivo je dejstvo, da se vsi maturantje pripravljajo bolj samostojno, z referati, ki jih pripravijo s pomočjo profesorjev. Zvezki in referati nadomeščajo učbenik za književnost, zato se stopnja uporabe obeh približuje 100 %.

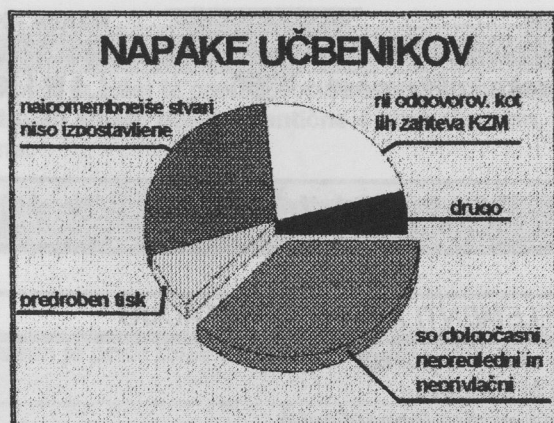
6.2 Barve

Najbolj jim je všeč modra barva (30 %), nato pa rdeča (27 %), zelena (19 %), vijolična (13 %) ...

Pri oblikovanju in pripravi učbenika bo potrebno upoštevati tudi ta dejavnik.

6.3 Napake

Učencem niso všeč **nepripravljani** in **nepregledni učbeniki**. To jih pravzaprav tudi najbolj moti (37 %). Snovalci učbenika bodo morali te napake odpraviti. Najbolj enostavna rešitev pa je kakovostno likovno-grafično oblikovanje.

Učenci so v anketi še dodali, da so učbeniki **premalo slikoviti**, da niso narejeni v barvah, da so **preveč komplicirano napisani (neustrezno)** ter da vsebujejo preveč manj pomembnih podatkov. Moti jih tudi **suhoparnost in neduhovitost** učbenikov.

Snovalci učbenika za književnost pa si lahko pomagajo tudi s koncepti že obstoječih učbenikov. Daleč najbolj dijaki cenijo novo Kladnikovo Fiziko (41 %) in učbenik za angleščino Headway (33 %).

7 Sklep

7.1 Pouk jezika in pouk književnosti

Raziskava je pokazala, da je pri pouku SJK bolj priljubljena književnost kot jezik. Tako se jih je odločilo kar 65 %.

7.2 Učenci ocenjujejo predmet SJK

61 % učencev je ocenilo predmet SJK z oceno dobro (3), samo 2,5 % z negativno (1).

Z dobrim učbenikom, ki bi učencem zagotovil normalno delo pri pouku SJK, bi se priljubljenost predmeta zagotovo povečala.

Učenci tudi zaradi ponovne uvedbe mature v slovenske šole upravičeno pričakujejo ustrezen učbenik za književnost. Sedaj pa se največ učijo iz Berila (kar 60 %).

Za učenje književnosti največ uporabljajo šolske zvezke (zapiske) in referate. Zanimivo dejstvo je, da se maturantje pripravljajo precej bolj samostojno, z referati, ki so jih pripravili s profesorjevo pomočjo. Zvezki in referati nadomeščajo učbenik, saj se stopnja uporabe obeh približa 100 %.

Ne marajo nepreglednih, nepriljubljenih in dolgočasnih učbenikov. Ta napaka jih pravzaprav najbolj moti (37 %).

7.3 Naš učbenik za književnost (primer)

KAJETAN KOVIČ

(★1931)

POJMI, ELEMENTI ZA INTERPRETACIJO

- ◊ *Psalm v moderni poeziji*
- ◊ *Podoba in simbolika*
- ◊ *Slogovna analiza (ponavljanja)*

β ŽIVLJENJE

Rodil se je v Mariboru 1931. Na mariborski klasični gimnaziji je maturiral leta 1950, zatem študiral na ljubljanski univerzi in diplomiral iz svetovne književnosti. Nekaj časa je bil novinar, leta 1958 se je zaposil kot urednik leposlovja pri Državni založbi Slovenije; od leta 1985 pa do upokojitve je bil tudi njen glavni urednik. Leta 1978 je prejel Prešemovo nagrado.

▣ DELO

Pesniti je začel že v gimnaziji in prvo objavo, pesem *Utonil bi*, najdemo v *Mladinski reviji* leta 1947. Za Kovičev prvi vidnejši nastop bi lahko šteli izid njegovih 26 pesmi v skupinski zbirki *Pesmi štirih* (1953), ki jo je izdala že takrat znana četverica Kovič, Menart, Zlobec, Pavček. Kljub vsebinski raznovrstnosti je knjiga imela nekaj skupnega in programskega. Kovičev delež ima v *Pesmi štirih* svojo posebno težo.

Kasneje je izdal samostojno pesniško zbirko *Prezgodnji dan* (1956), ki kaže prehodno obdobje njegovega pesnjenja.

ZBIRKE

- Prezgodnji dan* (1956)
- Korenine vetra* (1961)
- Ogenjvoda* (1965)
- Mala čitanka* (1973)
- Labrador* (1976)

IZBORI

- Vetrnice* (1970)
- Dežele* (1988)

PROZA

- roman *Ne bog ne žival* (1965)
- roman *Tekma* (1970)
- zbirka novel *Iskanje Katarine* (1987)

Kajetan Kovič je pisal tudi mladinsko književnost. Najvidnejša dela so *Moj prijatelj Piki Jakob*, *Maček Muri* in *Zmaj Drendaj*. Pomemben je tudi kot prevajalec iz nemščine, francoščine in slovanskih jezikov.

d POMEMBNO

Kajetan Kovič je izšel iz poetike socialnega realizma, vendar pa je sprejemal tudi vplive drugih smeri: novoromantične s simbolizmom, ekspresionistične in nadrealistične.

PSALM

⌚ NASTANEK

Pesem *Psalm* je prvič izšla v zbirki *Korenine vetra* leta 1961.

📄 TEMATIKA

Tematika ali osrednje vodilo je *nerazumnost človekove razumnosti*, ki ga postavlja nad vsa živa bitja (obenem pa ga tudi uničuje in spremeni v reveža). *Razum* je edinstvena lastnost, ki jo ima le človek in s katero ga je narava ločila od ostalih živali. Zmožnost razmišljanja pa lahko sočloveka tudi prizadene in zato imajo živali prednost zaradi svojega nerazumevanja. Ta vrsta psalma je glede na sporočila bivanjska; pesem je zato reflektivna.

📏 SLOG ali STIL

Vidna posebnost je paralelizem členov; vsaka pesem se začneja z besedo *blažena*. Značilne so anafore; spet zasledimo isto besedo: *blažena*. S to besedo prikaže trpljenje človeka in blaženost živali, ki nimajo težav in skrbi kot ljudje. V pesmi so prisotna ponavljanja, personifikacije (poosebljenje), nagovor, okrasnih pridevkov je malo, približa se prozi; ritem je monoton.

📖 ZUNANJA ZGRADBA

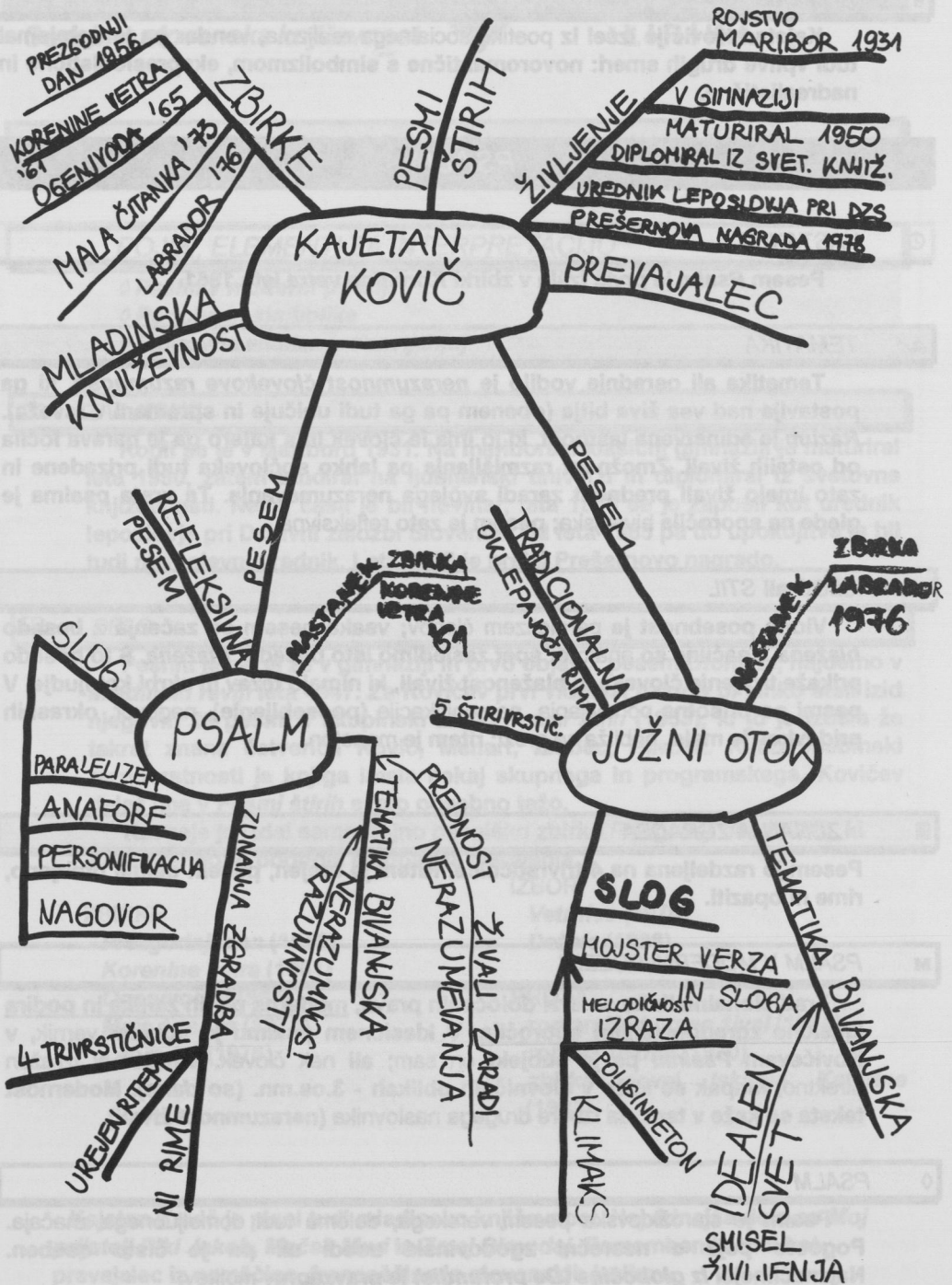
Pesem je razdeljena na 4 trivrstičnice. Ritem je urejen, pesem deluje umirjeno, rime ni opaziti.

M PSALM V MODERNI POEZIJI

Tradicionalna lirika se drži določenih pravil, moderna pa jih zanika in podira klasično zgradbo (ali/in) sporočila. V klasičnem psalmu je subjekt vernik, v Kovičevem *Psalmu* pa je subjekt on sam; ali nek človek. Vendar ni izražen direktno, ampak se kaže v slovničnih oblikah - 3.os.mn. (so dane). Modernost teksta se kaže v tem, da izbere drugega naslovnika (*nerazumnost živali*).

◇ PSALM

Psalm je starozidovska pesem verskega, deloma tudi domoljubnega značaja. Pogosto poje o nesrečni zgodovinski usodi ali pa je čisto oseben. Najznačilnejši iz *globočine* (*De profundis*) je pravzaprav molitev.

7.4 Rezultati raziskovalne naloge

Raziskovalna naloga je bila predstavljena na državnem tekmovanju Znanost mladini v Novi Gorici in Ljubljani. Na tekmovanjih je bilo zanjo veliko zanimanja, na obeh je bila tudi nagrajena.

Največja nagrada za nas vse, moje učence, mojega raziskovalca in mene pa je bil 100 % uspeh pri maturi. Vseh 49 učencev je bilo uspešnih že v junijskem roku.

Prepričali smo se, da smo našli eno od ustreznih uspešnih poti.

Literatura

Berilo 3 (1993). Maribor: Založba Obzorja.

Delo. 13. marec 1995.

Didakta, letnik III. — številka 16/17, maj 1994.

Janko Kos (1989). Književnost. Maribor: Založba Obzorja.

Jezik in slovstvo, letnik 39, številka 2-3, 1993/94.

Jezik in slovstvo, letnik 39, številka 5, 1993/94.

Jezik in slovstvo, letnik XL, številka 3-4, 1994/95.

Marija Gabrijelčič (1988). Predavajmo z miselnimi vzorci. Ljubljana: DZS.

Slovenski jezik in književnost (predmetni izpitni katalog za maturo 1995) (1993). Ljubljana: Republiški izpitni center.

Učbeniki danes in jutri (1992). Ljubljana: DZS.

Vzgoja in izobraževanje, letnik XXV, februar 1994.

Vzgoja in izobraževanje, letnik XXV, marec 1994.

Zdenko Lapajne (1993). Vabilo k maturi. Ljubljana.

Boža Krakar - Vogel, Nada Barbarič, Rafka Kirn (1994). Književnost na maturi. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.

Boža Krakar - Vogel (1995). Teme iz književne didaktike. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.

Boža Krakar - Vogel (1993). Didaktična struktura in uporabna načela pouka književnosti. Književnost v prvem letniku srednje šole. Priročnik za učitelja. Ljubljana: ZRSSH.

Amand Popotnik (1996). Didaktično oblikovanje učbeniških gradiv za laboratorijske vaje in praktični pouk. Vzgoja in izobraževanje — 1/96.

Bogomir Novak (1995). Ali je znanje v šoli temeljna vrednota? Didakta, oktober — 24/25.

Silvo Fatur (1996). Učbenik kot scenarij. Didakta, januar.

Dragica Debeljak

Srednja elektro in strojna šola Kranj

Predlog učnega načrta za pouk slovenščine v drugem triletju osnovne šole

V tej številki Jezika in slovestva objavljamo predlog učnega načrta za prihodnje drugo triletje nove devetletne osnovne šole. Na svoji seji dne 7. 5. 1997 ga je sprejela Predmetna kurikularna komisija za slovenščino v sestavi: dr. Matjaž Kmecl in člani dr. Marja Bešter, Mojca Honzak, prof., Milena Ivšek, prof., dr. Boža Krakar Vogel, mag. Simona Kranjc, mag. Martina Križaj Ortar, Polona Legvart, prof., Mojca Poznanovič, prof., dr. Igor Saksida ter pridruženi članici dr. Metka Kordigel in Alenka Kozinc, prof.

Avtorici poglavij I.B in II.1 sta mag. Martina Križaj Ortar in dr. Marja Bešter (s sodelovanjem dr. Leopoldine Plut Pregelj in dr. Sonje Pečjak), avtorja poglavij I.B.2 in II.2 pa dr. Metka Kordigel in dr. Igor Saksida. Poglavlje I.A in didaktična navodila za uresničevanje učnega načrta so prispevali vsi štirje zgoraj navedeni avtorji. Celotni predlog učnega načrta je racionalno evalviralo 45 učiteljev praktikov.

Ker je v drugem triletju v šolski zakonodaji (Zakon o osnovni šoli, 1996) predvidena fleksibilna diferenciacija, tj. »prepletanje temeljnega in nivojskega pouka«, je treba povedati, da tu objavljeni predlog učnega načrta predstavlja »temeljno raven«.

Z objavo predloga učnega načrta v tej reviji želita Projekt za prenovo pouka slovenščine in Predmetna kurikularna komisija za slovenščino predstaviti strokovni in drugi javnosti opravljeno delo in se priporočata za pripombe in predloge. Sprejema jih tajnica Predmetne kurikularne komisije za slovenščino Mojca Poznanovič (Zavod RS za šolstvo, Poljanska 28, 1000 Ljubljana), in sicer do 15. 9. 1997.

Matjaž Kmecl

*Predsednik Predmetne kurikularne komisije za slovenščino in
Projekta za prenovo pouka slovenščine*

I. Splošni, funkcionalni in izobraževalni cilji v drugem triletju osnovne šole

A. Splošni cilji

1. Učenci razvijajo pozitivni čustveni in razumski odnos do slovenskega jezika kot prvotnega sredstva za izražanje misli, stališč, občutij in izkušenj, pa tudi za razumevanje drugih in sebe. Razvijajo tudi pozitivni odnos do književnosti, tj. razvijajo si bralno kulturo — branje jim pomeni vrednoto ter možnost za oblikovanje osebnostne in narodne identitete. Poleg slovenske književnosti berejo tudi tujo, in tako širijo svoje obzorje ter si pridobivajo strpen odnos do drugih kultur.
2. Učenci se zavedajo prednosti materne jezika pred tujim ter posebnega položaja slovenskega jezika kot državnega jezika v Republiki Sloveniji.
3. Učenci z jezikom dejavno in miroljubno rešujejo probleme v različnih življenjskih situacijah (sporazumevanje namesto umika vase ali vračanja na manj zrele oblike ravnanja) in se znajo okoliščinam primerno jezikovno obnašati.
4. Učenci utrjujejo knjižno izreko, in tako obogatijo svoje narečje z narodnopedstavitvenim in narodnodruževalnim knjižnim jezikom. Zavedati se začenjajo različnih okoliščin za rabo knjižnega in neknjižnega jezika ter njihovih različnih vlog.
5. Učenci razmišljujoče sprejemajo raznovrstna neumetnostna besedila, ki so primerna njihovi razvojni stopnji in so posredovana neposredno ali medijsko. Zavedajo se, da je pri sprejemanju besedila treba misliti na to, da vsako besedilo vsebuje tako podatke o stvarnosti kot tudi o sporočevalcu in njegovem razmerju do naslovnika. Iz besedil izluščijo tudi temeljne vrednote (resnično/neresnično, prav/narobe, pošteno/nepošteno) in so kritični do tujih in svojih besedil.
6. V okviru medijske vzgoje se učenci začenjajo zavedati svoje izpostavljenosti medijskim besedilom. Spoznajo, kaj hočejo, s čim so pogojena in s katerimi metodami delujejo na naslovnika. Usposobljajo se za kritično presojanje in ocenjevanje medijskih besedil. Razlikujejo umetniški in trivialni film. Primerjajo filme/risanke in njihove literarne predloge.
7. Srečevanje s književnostjo je za učence vir literarnoestetskega užitka. Ohranjajo in razvijajo interes za poslušanje in branje literature (berejo samostojno in poslušajo učiteljevo pripovedovanje). Razvijajo interese za sprejemanje poezije, proze in dramatike. Hodijo v knjižnico in s pomočjo knjižničarja ter samostojno poiščejo literaturo, ki jih zanima. Učenci razvijajo tudi posebne literarne interese (tematski in žanrski interesi). Berejo in vrednotijo trivialno literaturo in leposlovje.
8. Učenci razvijajo pozitivni odnos do vseh štirih sporazumevalnih dejavnosti, tj. do poslušanja in branja ter govorjenja in pisanja, saj jim le-te odpirajo nove možnosti za zadovoljevanje vedoželjnosti in osnovnih čustvenih in družbenih potreb. Učenci preko izkušenj v teh dejavnostih spoznavajo, da obvladovanje branja in pisanja, poslušanja in govorjenja povečuje njihovo zmožnost delovanja v lastnem okolju ter spoznavanja sebe ter stvarnega in domišljjskega sveta. Učenci zbrano poslušajo sogovorca, razvijajo pripravljenost za govorjenje in pridobivajo različne bralne strategije za branje umetnostnih in neumetnostnih besedil. Izboljšujejo skrbnost, natančnost in hitrost pisave, navajajo se na pripravlanje osnutka besedila ter pišejo neumetnostna, polumetnostna in umetnostna besedila. Poustvarjalna umetnostna besedila utrjujejo njihov literarnoestetski doživljaj.

B.1 Funkcionalni in izobraževalni cilji pri obravnavi neumetnostnih besedil

Funkcionalni cilji:

- 1 Učenci sprejemajo in tvorijo svoji starosti primerna dvogovorna besedila.
 - 1.1 Učenci sprejemajo in tvorijo dvogovorna ustna besedila.
 - 1.2 Učenci sprejemajo in tvorijo dvogovorna pisna besedila.
- 2 Učenci sprejemajo in tvorijo svoji starosti primerna enogovorna besedila.
 - 2.1 Učenci poslušajo (in gledajo) enogovorne nastope.
 - 2.2 Učenci sami govorno nastopajo (z vnaprej pripravljeno temo).
 - 2.3 Učenci berejo enogovorna besedila.
 - 2.4 Učenci pišejo enogovorna besedila.
- 3 Učenci razvijajo pragmatično, slovarsko, slovnično, pravorečno in pravopisno zmožnost.
- 4 Učenci spoznavajo svoje jezikovno okolje ter vlogo in položaj slovenskega jezika.

Izobraževalni cilji:

- 1 Učenci v besedilu najdejo z jezikoslovnimi izrazi poimenovane jezikovne prvine ter jim določijo osnovne funkcijske/pomenske/slogovne/oblikovne značilnosti.
- 2 Učenci uvrstijo jezikovno prvino v določeno kategorijo ter utemeljijo svojo uvrstitev.

B.2 Funkcionalni in izobraževalni cilji pri obravnavi umetnostnih besedil

Funkcionalni cilji:

- 1 Učenci razvijajo sposobnost poslušanja in branja, razumevanja in vrednotenja literature.

Leposlovje berejo samostojno, a še vedno poslušajo tudi učiteljevo pripovedovanje in branje poezije in proze.

Razvijajo sposobnost gledanja/branja, razumevanja in vrednotenja dramatike. Vsako leto vidijo vsaj eno gledališko predstavo.

Poslušajo, doživljajo in vrednotijo radijske igre.
- 2 Oblikujejo in razvijajo tudi posebne/individualne literarne interese:
 - tematske,
 - literarnovrstne, žanrske.

Svoje interese zadovoljujejo tako, da hodijo v knjižnico, kjer si s pomočjo knjižničarja in kasneje sami poiščejo literaturo, ki jih zanima.
- 3 Učenci poznajo dve vrsti literarnoestetskih bralnih potreb:
 - potrebo po leposlovju,
 - potrebo po trivialni književnosti.

Učenci razlikujejo, berejo in vrednotijo obe vrsti literature. Učenci vedo, da sta obe vrsti literarnoestetskih bralnih interesov legitimni in zadovoljujejo obe.
- 4 Učenci si ogledujejo trivialni in estetsko polnovredni film (tudi risani). Opazujejo lastnosti prvega in drugega ter ju vrednotijo.
- 5 Učenci ustvarjajo (govorijo in pišejo) neliterarna, polliterarna in literarna besedila:

- o domišljjskem svetu, ki so ga ustvarili na podlagi literarnih besedilnih vzorcev, (po)ustvarjalno pisanje, kreativno pisanje, »vaje v slogu«;
- o svojem doživljanju literature (dnevnik branja);
- o literaturi (plakati, »premise dogajanja«, predstavitve mladinskih literarnih in filmskih del, avtorjev, ilustratorjev ...).

Izobraževalni cilji:

- 1 Učenci spoznavaajo kanon slovenske mladinske književnosti.
- 2 Učenci pridobivajo literarnoteoretske pojme, in sicer na ravni rabe in razumevanja.

II.1 Operativizacija funkcionalnih in izobraževalnih ciljev (po razredih) pri obravnavi neumetnostnih besedil

1 Učenci sprejemajo in tvorijo svoji starosti primerna dvogovorna besedila.

1.1 Učenci sprejemajo in tvorijo dvogovorna ustna besedila.

4.	5.	6.
<p>1 POSLUŠAJO (IN GLEDAJO) POGOVORE:</p> <p>1.1 Povedo, kdo se je pogovarjal.</p> <p>1.2 Povedo, o čem sta se sogovorca pogovarjala (tj. povzamejo temo/predmet pogovora).</p> <p>1.3 Povedo, kateri sogovorec je vodil/usmerjal pogovor.</p> <p>1.4 Ocenijo čustveno stanje obeh sogovorcev ter njuno medsebojno čustveno razmerje oz. "čustveno klimo" pogovora (naklonjenost/henaklonjenost, strpnost/agresivnost); svoje mnenje utemeljijo.</p> <p>1.5 Glasno razmišljajo o tem, kakšno je družbeno in starostno razmerje med sogovorcema (npr. znanec/neznanec, partner/nadrejeni, sovrtnik, starejši); svoje mnenje utemeljijo.</p> <p>1.6 Ocenijo govorno vedenje obeh sogovorcev (tudi nebesedno), in sicer z vidika vljudnosti, spoštovanja sogovorca in upoštevanja njegovega mnenja, pripravljenosti na pogajanje in strpnosti.</p>		
		Ocenijo obseg in vsebino ter jasnost govornih nastopov obeh sogovorcev.
<p>2 VADIJO POGOVORJANJE:</p> <p>2.1 Začnejo neposredni/osebni pogovor oz. se odzovejo na govorjenje drugega:</p> <p>1) Svojega sogovorca pozdravijo, nato pa ga o čem obvestijo/mu kaj vrednotijo/ga na kaj opozorijo/ga kaj vprašajo/od njega kaj zahtevajo/mu kaj prepovedo/ga kam povabijo/mu izrekajo navodilo za delo.</p> <p>2) Sogovorcju se zahvalijo/opravičijo, mu kaj obljubijo ali voščijo/čestitajo, ga tolažijo/spodbujajo.</p> <p>3) Navajajo se na pozorno poslušanje sogovorca in ga ne prekinjajo, temveč počakajo, da pridejo na vrsto, ter se smiselno odzovejo, in to nebesedno ali ustno – mu odgovorijo, ga prosijo za pojasnilo, če česa niso razumeli, oz. mu povedo svoje mnenje o tem, o čemer se govori, izrekajo soglasje ali nestrinjanje.</p> <p>4) Ne oddaljujejo se od teme in ne govorijo predolg oz. razmišljajo o tem, ali je bil njihov govorni nastop predolg.</p> <p>5) Zavestno uporabljajo prvine nebesednega govorenja.</p> <p>2.2 Uprizorijo informativni pogovor o določeni temi.</p> <p>2.3 Anketirajo sošolce s pomočjo pripravljenih anket ter poročajo o rezultatih ankete.</p>		
		<p>Sogovorca prepričujejo, se z njim pogajajo ter sklepajo sporazume:</p> <ul style="list-style-type: none"> - izrazijo svoje mnenje in ga utemeljijo, - poslušajo mnenje drugega in zavzamejo stališče do tega, - izrazijo svoje strinjanje/nestrinjanje, - primerjajo obe mnenji in poiščejo skupne in različne točke ter oblikujejo skupno mnenje.
		Sami pripravijo anketo, anketirajo sošolce ipd. ter poročajo o rezultatih ankete.

1.2 Učenci sprejemajo in tvorijo dvogovorna pisna besedila.

4.	5.	6.
<p>1 TIHO (IN GLASNO) BEREJO IN RAZČLENJUJEJO RAZLIČNA KRAJŠA BESEDILA:</p> <p>neuradno: obvestilo, prošnja, vabilo, opravičilo, voščilo, čestitko, zahvalo;</p>	<p>uradno: obvestilo, voščilo, čestitko, javno: obvestilo /RTV-program, kulturni program, vremensko napoved/, mali oglas, poizvednico, zapoved, prepoved; telefonski imenik, teletekst;</p>	<p>neuradno: pismo, uradno: vabilo, opravičilo, zahvalo javno: vabilo, zahvalo.</p>
<p>1.1 Pred branjem se umirijo ter ob pomoči učitelja aktivirajo svoje predznanje o napovedani besedilni vrsti in temi.</p>		
<p>1.2 Med branjem vzdržujejo koncentracijo ter usmerjajo svojo pozornost na zapisano besedilo.</p>		
<p>1.3 Po branju:</p>		
<p>1) Glasno razmišljajo o tem, kdo je tvorec in kdo naslovnik besedila, ter svoje mnenje utemeljijo. Podčrtajo tista jezikovna znamenja, iz katerih so prepoznali tvorca/naslovnika.</p>	<p>Glasno razmišljajo o tem, kakšno je družbeno, čustveno in starostno razmerje med tvorcem in naslovnikom (npr. znanec/neznanec, partner/podrejeni, vrstnik/starejši); svoje mnenje utemeljijo. Podčrtajo tista jezikovna znamenja, iz katerih so to prepoznali.</p>	
<p>2) Glasno razmišljajo o tem, kaj želi tvorec od naslovnika, in predvidevajo, kako se bo naslovnik odzval; svoje mnenje utemeljijo.</p>	<p>3) Glasno razmišljajo o tem, ali je besedilo neuradno ali uradno; svoje mnenje utemeljijo. V besedilu podčrtajo tista jezikovna znamenja, iz katerih so to prepoznali.</p> <p>4) Glasno razmišljajo o tem, ali je besedilo popolno/zaključeno ali pa kaj manjka. Ustno/pisno dodajajo manjkajoči del (npr. naslov, nagovorni ali uvodni del, zaključek, datum, podpis ipd.).</p>	<p>5) V besedilu določijo temeljne prvine zunanje oblikovanosti ter njihovo vlogo.</p>
<p>6) Sami tvorijo podobna besedila -- pri tem si z vajo uzaveščajo tipično zgradbo zapisanih besedil in tudi njihovo zunanjo oblikovanost:</p> <p>- neuradno: obvestilo, zapoved/prošnja, vabilo, pozdrav (na razglednici), voščilo, čestitko, zahvalo;</p>	<p>- neuradno: obvestilo na dopisnici, - uradno: pozdrav (na razglednici), voščilo, čestitka, - javno: mali oglas, poizvednico;</p>	<p>- neuradno: pismo, - uradno in javno: zahvalo, opravičilo, vabilo.</p>

2 Učenci sprejemajo in tvorijo svoji starosti primerna enogovorna besedila.

2.1 Učenci poslušajo (in gledajo) enogovorne nastope.

4.	5.	6.
<p>1 VRSTE GOVORNIH NASTOPOV:</p> <p>- poljudnoznanstvene oddaje, - vesti/poročila o zanimivostih,</p>	<p>- poljudnoznanstvene oddaje, - vesti/poročila o zanimivostih,</p>	<p>- poljudnoznanstvene oddaje, - radijske/TV-reklame.</p>
<p>1.1 Pred poslušanjem se umirijo ter s pomočjo učitelja aktivirajo svoje predznanje o napovedani besedilni vrsti in temi.</p>		
<p>1.2 Med poslušanjem vzdržujejo koncentracijo ter usmerjajo svojo pozornost na govorca in na govorno besedilo.</p>		
	<p>Pri drugem poslušanju si zapisujejo neznane besede in si jih po poslušanju razložijo iz sobesedila ali tako, da vprašajo učitelja/sošolca/govorca.</p>	<p>Pri drugem poslušanju si zapisujejo neznane besede in si jih po poslušanju razložijo s pomočjo slovarjev/leksikonov ipd. ali vprašajo učitelja/sošolca/govorca.</p>
<p>1.3 Po poslušanju:</p>		
<p>1) Ustno/pisno odgovarjajo na učiteljeva ustna/pisna vprašanja o besedilni vrsti, temi in vsebini besedila.</p>	<p>1) V pripravljeno shemo/obrazec vpišejo ustrezne (bistvene) podatke iz besedila.</p> <p>2) Ob pomoči učitelja predstavijo sošolcem svoje (vpisane) podatke.</p> <p>3) Sami zastavljajo vprašanja o besedilni vrsti, temi in vsebini besedila.</p>	<p>1) Ob pomoči učitelja si po drugem poslušanju zapišejo bistvene podatke in jih uredijo v miselni vzorec.</p> <p>2) Poročajo o poslušanem besedilu: poimenujejo besedilno vrsto in temo besedila ter ob pomoči učitelja upovedo miselni vzorec.</p> <p>3) Sami zastavljajo vprašanja o besedilni vrsti, temi in vsebini besedila.</p>

<p>4) Prepoznavajo logična razmerja v besedilu, in sicer tako, da povedo: - ali sta bili dejanji sočasni ali ne - ter katero dejanje je bilo prej in katero kasneje, - kaj je bil/-a vzrok/posledica.</p>	<p>- kaj je cilj/namen dejanja.</p>	<p>- kaj je pogoj dejanja.</p>
<p>5) Besedilo vrednotijo z vidika resnično/neresnično, prav/narobe, pošteno/nepošteno, zanimivo/nezanimivo, znano/novo ter utemeljijo svoje mnenje.</p>		<p>Po poslušanju reklam povedo, kaj se reklamira in kaj se o tem pove. Povedo, ali so vsi podatki resnični ali ne, ter glasno razmišljajo o tem, kaj je želel sporočevalec z reklamo doseči pri naslovniku in kako se bo ta na reklamo odzval; utemeljijo svoje mnenje. Vzpostavljajo kritično razmerje do besedil ekonomske propagande. Glasno razmišljajo o vlogi nebesednega dela propagandnega besedila.</p>
<p>6) Napovedo konec/nadaljevanje besedila ter svoje mnenje utemeljijo. 7) Pripovedujejo o svojih izkušnjah, občutkih ob besedilu.</p>		
<p>2 Poslušajo tišino in razmišljajo o vlogi tišine v šoli, pri mizi, v gledališču, v cerkvi, na pokopališču ipd.</p>	<p>2 Poslušajo isto besedilo, izrečeno z različnimi stavčnofonetičnimi in nebesednimi znamenji; skušajo prepoznati govorčeva čustva ipd.</p>	<p>2 Pogovarjajo se o tem, na kaj vse so (naj bi bili) pozorni pri poslušanju.</p>

2.2 Učenci sami govorno nastopajo (z vnaprej pripravljeno temo).

4.	5.	6.
<p>I VRSTE GOVORNIH NASTOPOV:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Predstavijo, opišejo in ob ponujenih izrazih za lastnosti označijo sebe, svoje sorodnike, prijatelje, znance, posebnosti, hišne ljubljence idr. 2) Opišejo živali/rastline/predmete/prostore/stavbe. 3) Pripovedujejo o svojih doživetjih, mislih, čustvih, radostih, pričakovanjih, željah, ciljih, občutkih ipd. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Predstavijo, opišejo in označijo sebe, svoje sorodnike, prijatelje, znance, posebnosti, hišne ljubljence idr. 2) Opišejo kraje/poti; svojo najljubšo igro/dejavnost in razložijo, zakaj je najljubša; svoj delovni dan/delovni teden; delo ljudi v konkretnih poklicih/v konkretni dejavnosti; vrednotijo poklice ter utemeljijo svoje mnenje; svoje razpoloženje oz. razpoloženje drugih ter razložijo vzroke zanj; življenje živali, dogajanje v naravi. 3) Pripovedujejo o svojih doživetjih, mislih, čustvih, radostih, pričakovanjih, željah, ciljih, občutkih ipd.; o tem, kar so videli/slišali/brali; to vrednotijo in svoje mnenje utemeljijo; 4) Razložijo preproste pojme (navedejo nadpomenko/celoto, katere del je razlagani pojem, ter njegove razločevalne lastnosti). 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Opazujejo postopek ter navedejo njegove faze. 2) Pripoveduje o svojem obnašanju/ravnanju oz. o obnašanju/ravnanju drugih ljudi ter razložijo vzroke zanj. 3) Vrednotijo svoje obnašanje/ravnanje oz. obnašanje/ravnanje drugih ljudi ter utemeljijo svoje mnenje. 4) Definirajo preproste pojme (navedejo nadpomenko/celoto, katere del je razlagani pojem, ter njegove razločevalne lastnosti). 5) Predstavijo mnenje dvojice, ga utemeljijo in zagovarjajo.
<p>I.1 Pred govorjenjem:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Ogledajo/preberejo si besedilo, po katerem se bodo zgledovali, ter ob učiteljevi pomoči ugotovijo, katere podatke morajo zamenjati/poiskati. 2) Pri različnih virih poiščejo ustrezne podatke o najavljeni temi ter si jih zapišejo. 3) Po zgledu si napišejo predlogo. 4) Predlogo večkrat preberejo in si jo čim boljše zapomnijo. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Ogledajo si učiteljevo ogrodje iselnega vzorca in ugotovijo, katere podatke morajo vstaviti/poiskati. 2) Po različnih virih iščejo želene podatke ter jih vpišejo v ogrodje miselnega vzorca. 3) Miselni vzorec pretvorijo v pisno predlogo. 4) Predlogo večkrat preberejo in si jo čim boljše zapomnijo. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Razmislijo, kaj vse bi o temi povedali, in si izdelajo osnutek miselnega vzorca. 2) Preberejo različne vire, si izpišejo podatke in izdelajo dopolnjeni miselni vzorec. 3) Miselni vzorec pretvorijo v pisno predlogo. 4) Predlogo večkrat preberejo in si jo čim boljše zapomnijo.

GRADIVO

<p>1.2 Med govorjenjem:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Napovedo temo. 2) Ob pomoči učitelja govorijo ob predlogi, in sicer razločno, naravno, knjižno ter pazijo na ustrezno hitrost govorjenja, členitev s premori, poudarek, intonacijo, register, zavestno uporabljajo znamenja nebesednega jezika. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Napovedo temo. 2) Govorijo ob predlogi, in sicer razločno, naravno, knjižno in upoštevajoč prvine stavčne fonetike (zlasti ustrezno hitrost govorjenja, členitev s premori, poudarek, intonacijo, register), zavestno uporabljajo znamenja nebesednega jezika.
<p>1.3 Po govorjenju:</p>	<p>Odgovarjajo na vprašanja, utemeljujejo svoje stališče ipd. Ob pomoči učitelja kritično ocenijo sošolcev govorni nastop.</p>

2.3 Učenci berejo enogovorna besedila.

4.	5.	6.
<p>1 VRSTE BESEDIL:</p>		
<p>- pripoved (o življenju ljudi in živali, - opis (živali, rastlin, predmetov, prostorov, krajev ipd.), - predstavitev in oznako znanih ljudi,</p>	<p>- pripoved (o življenju ljudi in živali), - opis (življenja živali, ustreznega in neustreznega ravnanja ljudi ob različnih priložnostih, dogajanj v naravi), - preproste razlage pojmov,</p>	<p>- pripoved (o življenju ljudi in živali), časopisno vest, - opis (naprav, opis delovanja človeškega telesa, poteka bolezni), - razlage besed, preproste definicije pojmov, - besedila ekonomske propagande/reklame.</p>
<p>1.1 Pred branjem se umirijo ter ob pomoči učitelja aktivirajo svoje predznanje o napovedani besedilni vrsti in temi.</p>		
<p>1.2 Med branjem vzdržujejo koncentracijo ter usmerjajo svojo pozornost na zapisano besedilo.</p>		
<p>Ob pomoči učitelja si med drugim branjem podčrtajo nove/nezname besede.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Med drugim branjem si podčrtajo nove/nezname besede. 2) Ob pomoči učitelja si med drugim branjem podčrtajo bistvene podatke. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Podčrtajo si nerazumljive/ pomanjkljive/zanimive podatke. 2) Med drugim branjem si podčrtajo bistvene podatke.
<p>1.3 Po branju:</p>		
<ol style="list-style-type: none"> 1) Ob pomoči učitelja poiščejo bistvene podatke v besedilu in oblikujejo ključne besede. 2) Ustno/pisno odgovarjajo na učiteljeva ustna/pisna vprašanja o besedilni vrsti, temi in vsebini besedila. 3) Prepoznavajo logična razmerja v besedilu, in sicer tako, da povedo: - ali sta bili dejanji sočasni ali ne in katero dejanje je bilo prej in katero kasneje, - kaj je bil/-a vzrok/posledica. 4) Besedilo vrednotijo z vidika resnično/neresnično, prav/narobe, pošteno/nepošteno, zanimivo/nezanimivo, znano/novo ter utemeljijo svoje mnenje. 5) V pripovednih besedilih predvidijo nadaljevanje/konec besedila ter utemeljijo svoje predvidevanje. 6) Pripovedujejo o svojih izkušnjah, občutkih ob besedilu. 7) S pomočjo učitelja pojasnijo pomen neznanih besed opisno/s sopomenko ali protipomenko/v rabi. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Ob pomoči učitelja naredijo miselni vzorec ter ga upovedo. Napišejo pisno obnovo prebranega besedila. 2) Sami zastavljajo vprašanja o besedilni vrsti, temi in vsebini besedila. - kaj je cilj/namen dejanja. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) O prebranem besedilu naredijo miselni vzorec ter ga upovedo. Napišejo pisno obnovo prebranega besedila. 2) Po branju besedil ekonomske propagande povedo, kaj se reklamira in kaj se o tem pove. Predvidijo, kaj je želel sporočevalec z reklamo doseči pri naslovniku in kako se bo ta odzval. Vzpostavijo kritično razmerje do besedil ekonomske propagande. Glasno razmišljajo o vlogi nebesednega dela propagandnega besedila.
<ol style="list-style-type: none"> 9) V besedilu označijo temeljne zgradbene prvine: uvod, jedro, zaključek. Glasno razmišljajo o njihovi vlogi/pomenu. 	<ol style="list-style-type: none"> 9) V besedilu določijo odstavke in pojasnijo njihovo vlogo (tj., zakaj je besedilo členjeno na odstavke). 	

GRADIVO

<p>10) V besedilu podčrtajo premi govor ter povedo, po čem so ga prepoznali in čemu ga je pisec uporabil.</p>	<p>10) V besedilu podčrtajo premi govor ter preproste primere pretvorijo v odvisni govor.</p>	
<p>11) V besedilu podčrtajo neustrezne/zaznamovane besede ter jih zamenjajo z nezaznamovanimi sopomenkami. Svoj popravek utemeljijo.</p>		
<p>Iz besedila izpišejo besede iste tematike in jih ob pomoči učitelja uredijo v miselni vzorec.</p>	<p>V besedilu podčrtajo besedo/besedno zvezo s prenesenim pomenom ter ji določijo dejanski pomen.</p> <p>V besedilu podčrtajo (večpomensko) besedo ter ji določijo aktualni pomen. Navedejo še druge njene pomene ter jih uporabijo v ustreznih povedih.</p> <p>Iz besedila izpišejo besede iste besedne družine; ob pomoči učitelja besedno družino razširjajo. Besedam iste besedne družine določijo koren.</p> <p>Iz besedila izpišejo besede, ki poimenujejo ponovljeno prvino.</p> <p>Osebnim in svojilnim zaimkom iz besedila določijo nanašalnico (v sobesedilu/sotvarju).</p>	<p>Osebnih glagolskih oblik ob neizraženem osebklu določijo nanašalnico v sobesedilu/sotvarju.</p>
<p>12) V besedilu podčrtajo samostalnike in jih izpišejo v slovarski obliki. Povedo, kaj poimenujejo ter jih na osnovi tega razvrstijo v pomenske skupine. Izpisanim samostalnikom določijo spol in število. Opazujejo samostalnike v besedilu ter jim določijo spol in število.</p> <p>V besedilu podčrtajo pridevnike ter jih izpišejo v slovarski obliki za moški spol. Na osnovi vprašalnic jih razvrstijo v pomenske skupine. Opazujejo jih v besedilu ter jim določijo spol in število.</p>	<p>12) V besedilu opazujejo sklanjanje samostalnikov in pridevnikov. Z vprašalnici jim določijo sklon ter glasno razmišljajo o vlogi sklonov.</p> <p>V besedilu podčrtajo glagole in jih izpišejo v nedoločniški obliki. Izpisanim nedoločnikom določijo pomen dejanje/stanje/potek. Glasno razmišljajo o razlikah med dejanjem in stanjem ter dejanjem in potekom. Opazujejo podčrtane glagole v besedilu. Glagolom v osebni glagolski obliki določijo čas, osebo, število in spol ter razmišljajo o tem, od kod dobijo te slovnične kategorije.</p> <p>V besedilu podčrtajo osebne zaimke in jih izpišejo v slovarski obliki. Izpisanim osebnim zaimkom določijo osebo, spol in število, osebnim zaimkom v besedilu pa še sklon in vlogo.</p> <p>V besedilu podčrtajo prislove ter jih izpišejo. Pri tem ugotovijo, da se jim oblika ne spremeni. Na osnovi vprašalnice jim določijo pomen ter jih uvrstijo v ustrezno pomensko skupino.</p>	<p>V besedilu podčrtajo krajšave ter jih razvežejo. Glasno razmišljajo o njihovi vlogi in nastanku. Naredijo si seznam pogostejših krajšav.</p>

<p>13) V besedilu določijo število povedi.</p> <p>V besedilu podčrtajo pripovedne/vprašalne/vzključne povedi ter jih primerjajo med seboj.</p> <p>V vprašalnih povedih podčrtajo vprašalne zaimke ter jih zamenjajo s polnopomensko besedo.</p> <p>Pripovedne povedi pretvorijo v vprašalne tako, da polnopomenske besede zamenjajo z vprašalniciami.</p>	<p>13) V besedilu podčrtajo trdi/line/nikalne povedi ter jih primerjajo med seboj.</p> <p>Posameznim povedim določijo sporazumevalno vlogo. Podčrtajo tista jezikovna znamenja, iz katerih so prepoznali sporazumevalno vlogo, ter jih vrednotijo z vidika prepoznavnosti, ustreznosti in vljudnosti.</p>	<p>13) Posameznim povedim določijo sporazumevalno vlogo. Podčrtajo tista jezikovna znamenja, iz katerih so prepoznali sporazumevalno vlogo, ter jih vrednotijo z vidika prepoznavnosti, ustreznosti in vljudnosti.</p>		
<p>14) Ugotovijo, ali je besedilo ustrezno, razumljivo (popolno, logično), slovnično in pravopisno pravilno. Neustrezno/nerazumljivo/nepravilno besedilo popravijo ter utemeljijo popravke ob pomoči učitelja.</p>				
<p>2 BEREJO PREPROSTEJŠA NEBESEDNA SPOROČILA:</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 50%; border: none; padding-right: 10px;"> <p>- obrazce (prijavnico, naročilnico, anketni list) in jih ob učiteljevi pomoči izpolnijo.</p> </td> <td style="width: 50%; border: none;"> <p>- piktograme, - tabele/tabelarne sezname (vozni red, podatke o temperaturi, nadmorski višini, številu prebivalcev ipd.).</p> </td> </tr> </table>			<p>- obrazce (prijavnico, naročilnico, anketni list) in jih ob učiteljevi pomoči izpolnijo.</p>	<p>- piktograme, - tabele/tabelarne sezname (vozni red, podatke o temperaturi, nadmorski višini, številu prebivalcev ipd.).</p>
<p>- obrazce (prijavnico, naročilnico, anketni list) in jih ob učiteljevi pomoči izpolnijo.</p>	<p>- piktograme, - tabele/tabelarne sezname (vozni red, podatke o temperaturi, nadmorski višini, številu prebivalcev ipd.).</p>			
<p>3 SAMI ALI OB POMOČI UČITELJA/STARŠEV POIŠČEJO KNJIGO V KNJIŽNICI TER PODATKE V USTREZNIH KNJIGAH.</p> <p style="text-align: right;">Razmišljajo o uporabnosti slovarskih priročnikov (pravopisni slovar, SSKJ, slovar tujk) in jih uporabljajo ob pomoči učitelja.</p>				

2.4 Učenci pišejo enogovorna besedila.

4.	5.	6.
<p>1 PIŠEJO BESEDILA O SEBI:</p> <p>- Predstavijo, opišejo in ob ponujenih izrazih za lastnosti označijo sebe, svoje sorodnike, prijatelje, znance, posebneže, hišne ljubljence idr.</p> <p>- Pripovedujejo o tem, kar so videli/slišali/brali in o svojih doživetjih, mislih, čustvih, radostih, pričakovanjih, željah, ciljih, občutkih ipd.</p>	<p>- Opišejo svojo najljubšo igro/dejavnost in razložijo, zakaj je najljubša; svoj delovni dan/delovni teden; svoje razpoloženje oz. razpoloženje drugih ter razložijo vzroke zanj.</p> <p>- Pripovedujejo o svojih doživetjih, mislih, čustvih, radostih, pričakovanjih, željah, ciljih, občutkih ipd. in o tem, kar so videli/slišali/brali; to vrednotijo in svoje mnenje utemeljijo.</p>	<p>- Pripovedujejo o svojem obnašanju/ravnanju oz. o obnašanju/ravnanju drugih ljudi ter razložijo vzroke zanj.</p> <p>- Vrednotijo svoje obnašanje/ravnanje oz. obnašanje/ravnanje drugih ljudi ter utemeljijo svoje mnenje.</p>
<p>2 PIŠEJO PREPROSTA OBJEKTIVNA BESEDILA O SVOJEM DRUŽBENEM IN NARAVNEM OKOLJU:</p> <p>- Opišejo živali/rastline/predmete/prostore/stavbe.</p>		
<p>3.1 Pred pisanjem:</p> <p>1) Ogleddajo/preberejo si besedilo, po katerem se bodo zgledovali, ter ob pomoči učitelja ugotovijo, katere podatke morajo zamenjati/poiskati.</p> <p>2) Po različnih virih iščejo ustrezne podatke o najavljeni temi ter si jih izpišejo.</p>	<p>1) Opišejo kraje/poti; življenje živali, dogajanje v naravi; delo ljudi v konkretnih poklicih/v konkretni dejavnosti.</p> <p>1) Ogleddajo si učiteljevo ogrodje miselnega vzorca in ugotovijo, katere podatke morajo vstaviti/poiskati.</p> <p>2) Po različnih virih iščejo zelene podatke ter jih vpišejo v ogrodje miselnega vzorca</p> <p>3) V miselnem vzorcu si označijo zaporedje podatkov.</p>	<p>- Definirajo preproste pojme (navedejo nadpomenko/celoto, katere del je razlagani pojem, ter njegove razločevalne lastnosti).</p> <p>1) Razmislijo, kaj vse bi o temi povedali, in si ob pomoči učitelja izdelajo osnutek miselnega vzorca.</p> <p>2) Preberejo različne vires, si izpišejo podatke in izdelajo dopolnjeni miselni vzorec.</p> <p>3) V miselnem vzorcu si označijo zaporedje podatkov.</p>
<p>3.2 Med pisanjem osnutka besedila:</p> <p>1) Napišejo naslov besedila in ime besedilne vrste.</p> <p>2) Po zgledu pišejo besedilo.</p>		
<p>2) Miselni vzorec pretvorijo v besedilo, in sicer tako, da navedejo podatke po označenem zaporedju; besedilo členijo na uvod, jedro in zaključek ter na odstavke.</p>		
<p>3.3 Po pisanju osnutka besedila:</p> <p>1) Preberejo besedilo ter najprej sami, nato pa ob pomoči učitelja/sošolcev/staršev/priročnikov (tudi jezikovnih) popravijo vsebinske, slogovne, slovnične in pravopisne napake.</p> <p>2) Besedilo preprišejo -- pri tem pazijo na njegovo obliko.</p> <p>3) Primerjajo svoje besedilo z besedili sošolcev; zagovarjajo svoje podatke/zapis besedila oz. upoštevajo nasvete sošolcev in besedilo popravijo.</p>		

3 Učenci razvijajo pragmatično, slovarsko, slovnično, pravorečno in pravopisno zmožnost.

4.	5.	6.
<p>1 VADIJO SPORAZUMEVANJE V NEURADNIH IN URADNIH GOVORNIH POLOŽAJIH.</p>		
<p>1.1 Vadijo pogovarjanje v neuradnih in uradnih govornih položajih:</p>		
<p>1) z vrstnikom/starejšim sogovornem, znanec/neznanecm,</p>	<p>2) s čustveno prizadetim (žalostnim/razočaranim) sogovornem,</p>	<p>3) s sogovornem iz drugega kraja.</p>
<p>1.2 Vadijo implicitno in eksplicitno izrekanje govornih dejanj, za prošnjo tudi posredno, ter izbiranje ustreznih izrazov.</p>		
<p>1.3 Vadijo vljudne načine izrekanja govornih dejanj ter izbiranje ustreznih izrazov.</p>		
<p>1.4 Vadijo pogovarjanje po telefonu (odzivanje na telefonski klic, pa tudi začenjanje pogovora).</p>		
<p>2 RAZŠIRJAJO BESEDNI ZAKLAD.</p>		
<p>2.1 Poimenujejo bitja/predmete/prostore/... na slikah.</p> <p>2.2 Besedam iščejo so-, proti-, nad- in podpomenke.</p>	<p>2.1 Poimenujejo bitja/predmete/prostore/... iz preprostih opisov in definicij.</p> <p>2.2 Sopomenkam določijo ustrezne/neustrezne govorne položaje. Pri tvorjenju konkretnega besedila izbirajo ustrezno sopomenko.</p> <p>2.3 Ob konkretni besedi navajajo člane iste besedne družine. Ob konkretnem korenu navajajo čim več iz njega tvorjenih besed.</p> <p>2.4 Navedejo čim več pomenov iste besede. Različne pomeni iste besede izrazijo/uporabijo v konkretnih primerih.</p>	
<p>3 VADIJO PREPOZNAVANJE IN UPOVEDOVANJE LOGIČNIH RAZMERIJ MED DEJANJI/DOGODKI IPD.:</p>		
<p>3.1 Ob /postopku razmišljajo o zaporedju dejanj – prepoznajo istodobna/ dejanjih konkretnega dogodka neistodobna dejanja, neistodobnim dejanjem določijo zaporedje ter jih upovedo:</p>		
<p>1) Istodobni dejanji izrazijo ob vezalnem vezniku in (ter prislovu hkrati) oz. vezniški zvezi medtem ko.</p>		
<p>2) Neistodobni dejanji izrazijo ob časovnih prislovih najprej/potem/nazadnje oz. preddobno dejanje ob vezniku ko (zadobno pa v glavnem stavku).</p>		
<p>3.2 Prepoznavajo vzročno-posledično razmerje med konkretnimi dejanji/stanji ipd.:</p>		
<p>1) Razmišljajo o vzroku nastanka konkretnega pojava/stanja ter ga navedejo ob vezniku ker.</p>		
<p>2) Razmišljajo o posledici konkretnega dejanja ter jo izrazijo ob vezniku zato.</p>		
<p>3.3 Prepoznavajo namernost dejanj:</p>		
<p>1) Povedo, kaj delajo osebe na sliki, in glasno razmišljajo, čemu to delajo; namen/cilj dejanja izrazijo s pogojnikom/prihodnjikom ob vezniku da.</p>		
<p>2) Glasno ugotavljajo namen/cilj konkretnega dejanja ter ga izrazijo s pogojnikom/prihodnjikom ob vezniku da.</p>		
<p>3) Ob konkretnem dejanju razložijo, zakaj in čemu se vrši.</p>		
<p>4) Opazujejo povedi z izraženim namenom dejanja ter ugotavljajo, ali je navedeni namen/cilj dejanja resničen ali ne; svoje mnenje utemeljijo.</p>		
<p>3.4 Prepoznavajo pogojenost dejanj:</p>		
<p>1) Napovedo, kaj bodo postali/naredili, in navedejo, katere pogoje bodo morali prej izpolniti -- napoved izrazijo s prihodnjikom, pogoj pa s prihodnjikom ob vezniku če.</p>		
<p>2) Ob konkretnem načrtu navedejo pogoje, ki jih pred njih postavljajo starši/zakoni ipd.</p>		
<p>3) Ob konkretnem načrtu glasno razmišljajo o tem, pod katerimi pogoji ga je mogoče uresničiti.</p>		
<p>4) Ob konkretnem načrtu in navedenih pogojih za njegovo uresničitev glasno razmišljajo o tem, kateri pogoji so smiselni/nesmiselni, uresničljivi/neuresničljivi; svoje mnenje utemeljijo.</p>		
<p>5) Ob navedenih pogojih glasno razmišljajo o tem, kateri načrt pogojujejo; svoje mnenje utemeljijo.</p>		
<p>3.5 Vadijo razločevanje logičnih razmerij med seboj, in sicer:</p>		
<p>1) istodobnosti od neistodobnosti,</p>		
<p>2) preddobnosti od zadobnosti,</p>		
<p>3) vzroka od posledice,</p>		
<p>4) vzroka od namena.</p>		
		<p>4 Vadijo pretvarjanje premege govora v odvisni govor.</p>

GRADIVO

<p>5 Vadijo različne načine izrekanja ponovljene prvine:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) s pozajmljanjem z osebnim zaimkom, 2) z glagolom ob izpuščenem osebnem zaimku v vlogi osebka, <ol style="list-style-type: none"> 3) s pozajmljanjem s kazalnimi zaimkom, 4) s pozajmljanjem z oziralnim zaimkom, 	<ol style="list-style-type: none"> 5) s sopomenko, 6) z nadpomenko.
<p>6 Vadijo kritična mesta v praktičnem obvladavanju oblikoslovja, oblikotvorja in skladnje, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rabo dvojine, - rabo roditeljskega imenovalnika/tožilnika ob zanikanem povedku, - sklanjanje samostalniških in pridevniških besed, - tvorjenje sedanjka, preteklika, prihodnjika in velednika, - rabo nedoločnika in namenilnika, - stopnjevanje pridevnika, - rabo povratnih svojilnih zaimkov, - ujemanje pridevniške besede s samostalniško, - ujemanje povedka z osebkom, - rabo samostalnika in glagola ob količinskih/memih izrazih, - besedni red v besedilu, - ponavljanje besed in stavčnih vzorcev. 	
<p>7.1 VADIJO razločno, naravno in knjižno GOVORJENJE ter ustrezno rabo znamenj nebesedne govornice.</p> <p>7.2 Vadijo kritična mesta v knjižni izreki (zlasti glede na svojo narečno/pokrajinsko izreko).</p> <p>7.3 Prepoznavajo knjižno in neknjižno izreko.</p> <p>7.4 Vadijo estetsko BRANJE (tj. uresničevanje prvin stavčne fonetike, zlasti pravilno stavčno poudarjanje ter uresničevanje končnih ločil in vejice z ustrezno intonacijo).</p>	
<p>8 VADIJO PRAVOPIS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zapis u in nezvočnikov na koncu in sredi besede, - zapis polglasnika ob r (npr. prt), - zapis w in a na začetku besede (npr. vzeti, vsak), - zapis soglasniških sklopov, - izbor in zapis predloga z/s in k/h, - deljenje domačih besed, - rabo velike začetnice pri osebnih lastnih imenih (imena živali), - rabo vejice pri obravnavanih odvisnikih, - ločeno pisanje predlogov in nikalnice ne, - pisanje glavnih in vrstinskih številkov z besedo in številko, 	<ul style="list-style-type: none"> - rabo velike začetnice pri zemljepisnih lastnih imenih (imena slovenskih krajev, ulic/trgov ipd.) in izrazih spoštovanja, - rabo male začetnice pri nazivih (npr. gospod, doktor), imenih praznikov in jezikov, - pisanje krajšav (okrajšav, kratic in simbolov), - rabo ločil v premem (s spremnim stavkom pred dobesednim navedkom) in odvisnem govoru, - pisanje prislovov s številko (npr. prvič),
	<ul style="list-style-type: none"> - zapis polglasnika v soglasniških sklopih (npr. gostiln, tekem), - rabo velike začetnice pri stvarnih lastnih imenih imenih (imena podjetij, naslovov časopisov/knjig ipd., prireditvev in industrijskih izdelkov), - rabo ločil v premem (s spremnim stavkom za dobesednim navedkom) in odvisnem govoru, - rabo oklepaja.
	<p>8.1 Sledijo hitrejšemu (pravopisno usmerjenemu) besedilnemu nareku.</p>

4 Učenci spoznavajo svoje jezikovno okolje ter vlogo in položaj slovenskega jezika.

4.	5.	6.
<p>1) Pogovarjajo se o tem, s čim vse si ljudje lahko sporočamo (besedni in nebesedni jezik). Navedejo/pokažejo prvine nebesednega jezika in ugotavljajo njihov pomen. Ugotovijo, da nekateri ljudje uporabljajo več nebesednega jezika kot drugi.</p> <p>2) Pogovarjajo se o prednostih materne jezika pred tujim in o pomenu učenja tujih jezikov (o prednosti znanja več jezikov). Učenci, ki znajo kak tuj jezik (ali</p>	<p>1) Prepoznavajo poseben položaj slovenskega jezika, tj. državni jezik (na dvojezičnih področjih pa še poseben položaj italijanskega/madžarskega jezika, tj. uradni jezik).</p> <p>2) Pogovarjajo se o razlikah pri govorjenju doma/s prijatelji in zunaj doma/z znanci/s tujci. Navedejo razlike pri govorjenju s prijatelji/sošolci in z učiteljem/ravnateljem/prodajalcem ... Ugotavljajo, zakaj govorijo z navedenimi osebnimi različno.</p>	<p>1) Prepoznavajo poseben položaj slovenskega jezika, tj. državni jezik (na dvojezičnih področjih pa še poseben položaj italijanskega/madžarskega jezika, tj. uradni jezik).</p> <p>2) Pogovarjajo se o tem, da živijo Slovenci tudi izven meja Republike Slovenije, in sicer kot zamejci in zdomci/izseljenci. Učenci, ki imajo znance/sorodnike zamejce ali zdomce/izseljence, povedo, kje ti</p>

GRADIVO

<p>poznajo koga, ki ga zna), povedo, kje so se ga naučili (se ga je naučil) in s kom ga govorijo (govori); če pa se ga šele učijo, povedo, kje to počno in na kakšen način.</p> <p>3) Pogovarjajo se o (jezikovnih) stikih, ki jih imajo (njihovi starši/sorodniki/prijatelji) s tujci, in povedo, kako govorijo z njimi. Povedo, ali poznajo tužce, ki znajo slovensko, in kako govorijo z njimi Slovenci.</p>	<p>3) Učenci, ki znajo kakšno drugačno narečje/pokrajinski pogovorni jezik, kot ga govorijo sošolci, le-tega predstavijo svojim sošolcem ter povedo, s kom tako govorijo/od koga so se ga naučili. Pogovarjajo se o okoliščinah rabe knjižnega in neknjižnega jezika.</p>	<p>živijo in kako govorijo (npr. s kom/kje govorijo slovensko, s kom/kje pa v tujem jeziku). Ugotovijo, kateri jezik je zanje materni, kateri pa tuji jezik.</p> <p>3) Navedejo imena državnih jezikov, ki jih govorijo ljudje v državah, ki mejijo na Slovenijo.</p>
---	---	---

5 Učenci v besedilu najdejo z jezikoslovnimi izrazi poimenovane jezikovne prvine ter jim določijo osnovne funkcijske/pomenske/slogovne/oblikovne značilnosti.

Učenci tudi uvrstijo jezikovno prvino v določeno kategorijo ter utemeljijo svojo uvrstitev.

4.	5.	6.
<p>1 Ob pomoči učitelja v besedilu najdejo poimenovane pojme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uvod, jedro, zaključek besedila, 	<p>2 V besedilu najdejo poimenovane pojme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - naslov, nagovor, datum, podpis, odstavek, kazalo, - enopomenka/večpomenka, sopomenka, protipomenka, nadpomenka, podpomenka, - nezaznamovana/zaznamovana beseda, - besedna družina, koren, - občno/lastno ime, - premi/odvisni govor, - trdilna/nikalna poved, - samostalni, pridevnik, - kakovostni, svojilni, vrstni pridevnik, - glavni, vrstilni števniki, - krajšava, - samoglasnik, soglasnik, 	<ul style="list-style-type: none"> - glagol, prislov, osebni zaimki, - krajevni, časovni, načinovni, vzročni prislovi.
<p>2 Pravilno uporabljajo jezikoslovne izraze:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tvorec (govorec/pisec) in naslovnik besedila, - nebesedno sporočilo, - obvestilo, opozorilo, vprašanje, zapoved, prošnja, - prepoved, vabilo, pozdrav, voščilo, čestitka, zahvala, - prijavnica, naročilnica, opravičilo, anketa, - pogovor, dvogovor, - uvod, jedro, zaključek besedila, 	<ul style="list-style-type: none"> - neuradno/uradno/javno besedilo, - vozni red, mali oglas, poizvednica, vremenska napoved - naslov, nagovor, datum, podpis, odstavek, kazalo, - enopomenka/večpomenka, sopomenka, protipomenka, nadpomenka, podpomenka, - besedna družina, koren, - občno/lastno ime, - premi/odvisni govor, - trdilna/nikalna poved, - samostalni, pridevnik, - kakovostni, svojilni in vrstni pridevnik, - glavni, vrstilni števniki, - spol, število, - krajšava, - samoglasnik, soglasnik, 	<ul style="list-style-type: none"> - prikazovalno/propagandno besedilo, reklama, - časopisna vest, - pismo, - glagol, prislov, osebni zaimki, - krajevni, časovni, načinovni in vzročni prislovi, - sklon, oseba, čas.
<p>3 Utemeljijo uvrstitev jezikovne prvine v določeno jezikoslovno kategorijo:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - samostalni, pridevniki, 	<ul style="list-style-type: none"> - samostalni, pridevniki, glagoli, prislovi.
<p>4 Navedejo:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - samoglasnike in soglasnike slovenskega knjižnega jezika 	
<p>5 Besede razvrščajo po abecedi. Besede črkujejo zaradi preverjanja pravilnega zapisa.</p>	<p>5 Poznajo osnovna popravna znamenja.</p>	<p>5 V besedilu utemeljijo:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zapis glasov po morfološkem načelu, - rabo velike in male začetnice pri osebnih, zemljepisnih in stvarnih lastnih imenih, pri izrazih spoštovanja, svojilnih pridevnikih iz lastnih imen, - rabo pike pri vrstilnih števnikih in okrajšavah, - rabo vejice v podredu, - rabo ločil pri premem govoru.

II.2 Operativizacija funkcionalnih in izobraževalnih ciljev (po razredih) pri obravnavi umetnostnih besedil

Branje

4.	5.	6.
1.1 Samostojno tiho berejo daljša literarna besedila. 1.2 Berejo daljše povesti in romane (take, ki jih je treba brati v več obrokih in si vsakič priklicati v spomin "literarni svet in vse, kar se je v njem zgodilo dotlej").		
1.3. Po predhodni pripravi berejo glasno in z glasom (so)oblikujejo literarno stvarnost.	Berejo glasno, brez predhodne priprave.	
2. Razvijajo zmožnost ustvarjalnega dialoga z umetnostnim besedilom. Branje umetnostnega besedila prepoznajo kot posebno situacijo in pripravijo ustrezen model odzivanja: literarni svet povezujejo s svojim izkustvenim svetom. /= Svoja (obzorja) pričakovanja prekrijejo s pomenskim poljem besedila./		
2.1 Razvijajo sposobnost za identifikacijo z eno izmed književnih oseb.		
Zmožni so se identificirati s tisto književno osebo, ki jim je podobna vsaj v eni konkretni lastnosti, oziroma s tisto, katere življenjske okoliščine so podobne njihovim. <i>Rozman: Čudežni pisalni strojček</i> <i>Nöstlinger C.: Požvižgamo se na kumaričnega kralja</i>	Zmožni so se identificirati s tisto književno osebo, ki doživlja take dogodivščine, ki bi si jih želeli doživljati sami. <i>Jurca B.: Uhač in njegova družina</i>	<i>Kästner E.: Emil in detekti</i>
2.2 Književne osebe		
1) Sestavljajo domišljjsko-čutno predstavo književnih oseb tako, da upoštevajo avtorjev opis in le dodajajo manjkajoče elemente iz svoje izkušnje in domišljije. <i>Baum L. F.: Čarovnik iz Oza</i>	Domišljjsko-čutno predstavo književne osebe si oblikujejo tudi iz posrednih besedilnih signalov (npr. iz govora o književni osebi ali iz načina govora književne osebe). Ločujejo glavne in stranske književne osebe. Oblikujejo lastno stališče do ravnanja književnih oseb in ga znajo utemeljiti. <i>Goljevsček A.: Potovanje z domišljijo</i> <i>Lindgren A.: Brata Levjesrčna</i>	
2) Zaznavajo tiste značajske lastnosti književne osebe, ki so razvite v nazorno sliko. Pri posamezni književni osebi zaznavajo več značajskih lastnosti . <i>Makarovič S.: Kam pa kam, kosovirja?</i>	Učenci zaznavajo pri književni osebi tudi tako značajsko lastnost , ki se zdi v nasprotju z njeno splošno značajsko oznako (npr. negativno lastnost pri sicer pozitivni osebi). Značajske lastnosti prepoznajo tudi iz posrednih besedilnih signalov (iz govora osebe in iz govora o osebi). <i>Petan Ž.: Poslednja vojna Njegovega veličanstva</i> <i>Andersen H. C.: Cesarjeva nova oblaci</i>	
3) Opazijo tudi zorni kot tistih književnih oseb, s katerimi se ob spontanem branju ne identificirajo, če jih učitelj nanje posebej opozori. <i>Kovač P.: Vezalkine sanje</i>	<i>Goljevsček: Če zmaj požre mamo</i>	V besedilu samostojno zaznavajo zorne kote več književnih oseb (a jih še ne kombinirajo). <i>Ingolič A.: Tajno društvo PGC</i>
4) Zaznavajo rabo neknjižnih jezikovnih prvin v besedilu in jih povezujejo s književnimi osebami.		
	<i>Goljevsček A.: Potovanje z domišljijo</i>	<i>Zupan D.: Trije dnevi Dreka Pekca in Pukca Smuka</i>
5) Motivi za ravnanje književnih oseb (ali: zakaj kdo kaj stori)		
Zaznavajo in razumejo tudi tako ravnanje osebe, ki ni v skadu z ravnanjem, kot bi ga v sorodni situaciji izbrali sami.	Najdejo razlago za ravnanje književnih oseb, če jo je mogoče izpeljati iz literarnega dogajanja. Če ravnanja literarne osebe NI MOGOČE POJASNITI Z LITERARNIM DOGAJANJEM, seže otrok po (racionalno) razlago izven besedilnega sveta (= predvidi del zgodbe, ki ga je po njegovem avtor zamolčal, "pozabil" zapisati). <i>Rodari G.: Če dedek ne zna pripovedovati pravljic</i> <i>Makarovič S.: Coprnica Zofka</i> <i>Mebis G.: Nedeljka</i>	

2.3 Razvijajo sposobnost razumevanja in doživljanja besedilne stvarnosti		
<p>1) Dogajalni prostor Domišljjsko-čutno predstavo dogajalnega prostora oblikujejo tako, da upoštevajo avtorjev opis in dodajajo manjkajoče predstave iz svojih izkušenj in iz drugih (literarnih) del.</p>	<p>Pri oblikovanju domišljjsko-čutne predstave dogajalnega prostora upoštevajo nekatere omejitve, ki izhajajo npr. iz zemljepisnega, zgodovinskega in drugega znanja.</p> <p>Sposobni so slediti dogajanju na več dogajalnih prostorih hkrati. Sposobni so si obdržati v spominu domišljjsko-čutno predstavo dogajalnega prostora, medtem ko teče dogajanje v drugem dogajalnem prostoru, in si jo v nespremenjeni podobi priklicati v prvi plan zavesti, ko se literarno dogajanje spet preseli vanj.</p>	
<p><i>Suhodolčan L.: O dečku, ki je jezdil ograje</i></p>	<p><i>Mal V.: Sreča na vrvici</i></p>	<p><i>Lindgren: Brata Levjesrčna</i></p>
<p>2) Dogajalni čas Ne zaznavajo več le časovno zapovrstnega nizanja dogodkov. Dogajalni časi se v pripovedi lahko prepletajo (npr. kronološki in retrospektivni tok dogodkov) Povezujejo dogajalni čas in prostor.</p>		
<p><i>Dahl R.: Matilda</i></p>	<p><i>Prežihov Voranc: Prvo pismo</i></p>	<p><i>Bevk F.: Pastirci</i></p>
<p>3) Dogajanje</p> <p>Sledijo lahko dogajanju na več dogajalnih prostorih. Če iz literarnega besedila ne razberejo vseh potrebnih podatkov, pojasnijo "prazne prostore" tako, da si izmislijo dogajanje, ki se je "verjetno zgodilo".</p>		
<p>4) Književna motivacija</p> <p>Literarno dogajanje sprejemajo in razumejo le, če je povezano v trden vzročno-posledični sistem. Odstopanja zavračajo, razen če literarno besedilo ni prepoznavno kot fantastično.</p>		
<p><i>Koren M.: Protideževna juha</i></p>	<p><i>Novak B. A.: Prizori iz življenja stvari</i></p>	<p><i>Swift J.: Gulliver med pritlikavci</i></p>
<p>5) Avtor - pripovedovalec</p> <p>Zaznavajo kategorijo pripovedovalca, kadar je ta v besedilu naveden. Zaznavajo, da avtor in pripovedovalec nista isto tudi takrat, kadar je treba pripovedovalca razbrati iz posrednih besedilnih signalov.</p>		
	<p><i>Goljevšček A.: Potovanje z domišljijo</i></p> <p><i>Dahl R.: Čarovnice</i></p>	<p><i>Levstik F.: Martin Krpan</i></p>
<p>2.4 Književne zvrsti in vrste</p> <p>Ob imenu književne vrste si priključijo v spomin <i>svoje</i> literarnoestetske izkušnje s <i>TO</i> književno vrsto. Na podlagi tega oblikujejo svoja pričakovanja.</p>		
<p>2.4.1 POEZIJA</p>		
<p>1) Zaznavajo in doživljajo zvočnost pesmi.</p>	<p>Zaznavajo in doživljajo zvočnost pesmi ter jo povezujejo s podobami, ki tvorijo besedilno stvarnost.</p>	<p>Zaznavajo in doživljajo zvočnost pesmi ter doživljajo in razumejo vlogo zvočne oblikovanosti besede v pesemskem besedilu. Opazijo ponavljanja posameznih glasov.</p>
<p><i>Snoj J.: Veronika gre na ples</i></p>	<p><i>Snoj J.: Kje pesem prebiva</i></p>	<p><i>Novak B. A.: Prebesedimo...</i></p>
<p>2) Ob pomoči učitelja zaznavajo ritem pesmi in ga povezujejo z njeno sporočilnostjo. Doživljajo razliko med hitrim in počasnim ritmom.</p>	<p>2) Zaznavajo ritem pesmi in ga povezujejo z njeno sporočilnostjo. Prepoznavajo menjavanje ritma v pesmi glede na spremembo razpoloženja.</p>	<p>2) Zaznavajo in razumejo povezanost ritma s sporočilnostjo pesmi.</p>
<p><i>Bor M.: Pesem o zvezdi, Zajček suhi</i></p>	<p><i>Kovič K.: Kočija</i></p>	<p><i>Forstnerič F.: Hitra pesem</i></p>
<p>3) Zaznavajo rimo kot zvočni lik. Opazujejo pomenska razmerja med rimanima besedama.</p>		
<p><i>Košuta M.: Morđa tudi žabice</i></p>	<p><i>Kunčič M.: Markova barka</i></p>	<p><i>Grafenauer N.: Poezija</i></p>
<p>4) Interpretativno berejo besedila. Razumljivo in doživeto recitirajo in deklamirajo pesmi, ki so se jih naučili na pamet.</p>		
	<p>4) Interpretativno berejo besedila (spreminjanje hitrosti, registra in barve). Razumljivo in doživeto recitirajo in deklamirajo pesmi, ki so se jih naučili na pamet.</p>	

5) Zaznavajo likovnost besedila in prvine zunanje zgradbe (kitica, verz).	5) Zaznavajo likovno podobo in členjenost besedila (dolžina verza, število kitic).	5) Zaznavajo likovnost besedila in različne dolžine kitic. Razumejo povezavo med likovnostjo in sporočilnostjo besedila. Zaznavajo in razumejo likovnost pesmi.
<i>Košuta M.: Zaseda za međveda</i>	<i>Pleši, pleši, črni kos, ljudska</i>	<i>Novak B. A.: Vogali besede hiša</i>
6) Ob branju besedila razvijajo asociativne sposobnosti .	6) Ob branju besedila razvijajo asociativne sposobnosti , doživljajo čustveno in domišljjsko bogastvo pesniškega jezika.	6) Asociativne sposobnosti razvijajo ob branju različnih vrst pesmi glede na besedilno stvarnost (lirika, pripovedna poezija, nesmiselnice).
<i>Pavček T.: Kaj vse je tata</i>	<i>Vegri S.: Prijatelj</i>	<i>Šoster Olmer K.: Mrož</i>
7) Razlikujejo pomensko podobne besede in njihovo rabo glede na sobesedilo.	7) Rabo sopomenk zaznavajo utemeljujejo ob upoštevanju čustvenih plasti besedila.	7) Ob doživljanju in razumevanju rabe sopomenk razumejo tudi prvine sloga (opisnost, čustvenost)
<i>Štampe Žmavc B.: Nadobudna budnica</i>	<i>Vegri S.: Grega</i>	<i>Župančič O.: Barčica</i>
8) Ob pomoči učitelja zaznavajo lažje primere besedotvorne inovacije (pomanjševalnice).	8) Zaznavajo opaznejše primere besedotvorne inovativnosti v pesemskem besedilu.	8) Zaznavajo primere besedotvorne inovativnosti in jih povezujejo s sporočilnostjo besedila.
<i>Bor M.: Zajček suhi</i>	<i>Zajc D.: Vrata</i>	<i>Novak B. A.: Zzzbudilka</i>
9) Razumejo primere .	9) Razumejo in pojasnjujejo preprostejše metafore , ki temeljijo na podobnosti med členi.	9) Razumejo in pojasnjujejo metafore , ki temeljijo na podobnosti, ter preprostejše metafore, ki temeljijo na razmerjih med členi.
<i>Forstnerič F.: Dedkova slika</i>	<i>Župančič O.: Breza in hrast</i>	<i>Filipič F.: Vse je drugače</i>
10) Zaznavajo in doživljajo rabo nenavadnih besednih zvez .	10) Zaznavajo in doživljajo rabo nenavadnih besednih zvez ter jih povezujejo s sporočilnostjo besedila. V besedilu poiščejo ukrasni pridevek .	10) Zaznavajo in razumejo rabo ukrasnih pridevkov . Opazujejo in doživljajo posebnosti skladnje besedila (dolžina stavkov, ponavljanja večjih sklopov).
<i>Štampe Žmavc B.: Špela čarovnica</i>	<i>Krakar L.: Češnja v belem</i>	<i>Desetnica, ljudska</i>
	11) Opazijo rabo stalnih besednih zvez .	11) Opazijo rabo stalnih besednih zvez in lažje primere prenovitve klišēja .
	<i>Grafenauer N.: Nebotičniki</i>	<i>Grafenauer N. Ušesa</i>
		12) Zaznavajo in razumejo poosebitev in nagovor .
		<i>Minatti I.: Pesem</i> <i>Župančič O.: Barčica</i>
13) Zaznavajo in doživljajo besedilno stvarnost. Zaznavajo in doživljajo vidne in slušne sestavine pesemskih slik .	13) Zaznavajo in doživljajo vidne in slušne ter vonjavne, tipne in okusne sestavine pesemskih slik .	13) Zaznavajo in doživljajo pesemske slike, samostojno razdelijo besedilo na pesemske slike ter povezujejo pesemske slike s čustvenimi sestavinami besedila.
<i>Lainšček F.: Ledene rože</i>	<i>Grafenauer N.: Slon Misbaba</i>	<i>Krakar L.: Jesen</i>
	14) S pomočjo učitelja zaznavajo preprosto simboliko .	
	<i>Dekleva M.: Mehke snežinkaste pesniške race</i>	<i>Murn J.: Pesem</i>
15) Razumejo temo besedila in novo besedilo primerjajo z že znanimi besedili na isto temo.	15) Razumejo temo besedila in novo besedilo primerjajo z že znanimi besedili na isto temo.	15) Razumejo temo besedila in novo besedilo primerjajo z že znanimi besedili na isto temo.
Osrednje teme so: - otroštvo (<i>Lainšček F.: Klic v sili</i>), - živalski svet (<i>Košuta M.: Zaseda za međveda</i>), - družina (<i>Snoj J.: Ptčica pa-pa</i>). Oblikujejo svoje stališče do sporočila pesmi.	Osrednje teme so: - nenavadna stvarnost (<i>Pleši, pleši, črni kos, ljudska</i>), - tradicija in izročilnost (<i>Grafenauer N.: Slon Misbaba</i>), - prijateljstvo (<i>Kunčič M.: Markova barka</i>).	Osrednje teme so: - odraščanje in vrstništvo (<i>Pavček T.: Junak</i>), - stvarnost kot pustolovščina/skrivnost (<i>Zajc D.: Numizmatiki</i>), - ustvarjalnost (<i>Novak B. A.: Prebesedimo ...</i>).

GRADIVO

2.4.2 PROZA		
Doživljajo naslednje prozne vrste in žanre:		
1) Pravljica		
1.1) Ljudska pravljica		
Ljudske pravljice (formalni začetek in konec, prepovedi, zapovedi in prerokbe, pravljicična števila, tipične pravljicične osebe);	- klasične slovenske ljudske pravljice (tipični motivi in osebe); - živalske pravljice;	- tuje ljudske pravljice z značilnimi motivi.
<i>Slovenske narodne pravljice</i>	<i>Zlata ptica</i> <i>Sto najlepših pravljic iz slovenske in svetovne literature</i>	Tisoč in ena noč
1.2) Klasična umetna / avtorska pravljica		
<i>Magajna B.: Brkonja Čeljustnik</i>	<i>Andersen H. C.: Mala morska deklica</i>	<i>Milčinski: Pravljice</i> <i>Wilde O.: Srečni kraljevič</i>
1.3) Sodobna umetna / avtorska pravljica		
<i>Štampe-Žmavc B.: Ure kralja Mina</i>	<i>Makarovič S.: Coprnica Zofka</i>	
2) Fantastična pripoved		
<i>Pečjak V.: Drejček in trije Marsovčki</i> <i>Baum L.: Čarovnik iz Oza</i>	<i>Dahl R.: Čarovnice</i> <i>Travers P. L.: Mary Poppins</i>	<i>Lindgren A.: Brata Levjesrčna</i>
3) Nadrealistično-komična pripoved		
<i>Rozman S.: Čudežni Pisalni strojček</i>	<i>Goljevšček A.: Čudozgodbe</i>	
4) Realistična kratka pripovedna proza		
<i>Seliškar T.: Mule</i> <i>Suhodolčan L.: O dečku, ki je jezdil ograje</i>	<i>Milčinski F.: Butalci</i> <i>Francič F.: Kaj je rekla mama</i>	<i>Pregl S.: Geniji v dolgih hlačah</i>
5) Realistična povest in realistični roman s tematiko iz vsakdanjega življenja; pustolovska povest, pustolovski roman, mladinska detektivka (v trivialni in leposlovni varianti)		
<i>Sempe - Goscinny: Nikec</i> <i>Nöstlinger C.: Požvižgamo se na kumaričnega kralja</i>	<i>Kovač P.: Urške so brez napake</i> <i>Lowry L.: Anastazija Krupnik</i>	<i>Ingolič A.: Tajno društvo PGC</i> <i>Kästner E.: Dvojčici</i>
	<i>Jurca B.: Uhač in njegova družina</i> <i>Suhodolčan L.: Stopinje v zraku</i>	<i>Dolar B.: Detekivi na jeklenih konjčkih</i> <i>Kästner E.: Emil in detekivi</i>
	<i>Brezina T.: Zmaj straši opolnoči</i> <i>Fantom na šoli</i> <i>Ura v stolpu bije trinajst</i>	<i>Novak B.: Zelena pošast</i> <i>Zaljubljeni vampir</i> <i>Super Špon</i>

2.4.3 DRAMATIKA

1) Samostojno berejo besedilo, razčlenjeno na več prizorov, po vlogah. Poiščejo primeren glas za osebo, ki jo predstavljajo. Besedilo uprizorijo v razredu. <i>Novak B. A.: V ozvezdju Postelje</i>	2) Pri skupinskem glasnem branju tekoče in razumljivo berejo besedilo po vlogah ter spreminjajo hitrost, barvo in register govora glede na spremembo razpoloženja kake dramske osebe. Besedilo uprizorijo v razredu. <i>Goljevšček A.: Če zmaj požre mamo</i> <i>Petan Ž.: Starši naprodaj</i>
3) Prepoznajo zgradbo dramskega besedila (oznaka govorečega in njegovega govora, oznaka prostora).	3) Prepoznajo zgradbo dramskega besedila (oznaka govorečega in njegovega govora, oznaka prostora, oznake čustvenega stanja oziroma sprememb ter druge oznake osebe, na primer izgled).

Poslušanje in gledanje

4.	5.	6.
1. Učenci ohranijo in razvijajo interes za poslušanje proze.		
1) Poslušajo učiteljevo pripovedovanje tistih proznih oblik, ki so bile po svojem nastanku namenje pripovedovanju. Besedilne podatke dopolnjujejo s svojimi predstavami, dogajanje povezujejo z lastnim izkustvenim in domišljjskim svetom. Poslušajo in prepoznajajo značilnosti ljudske pravljice ter jo razlikujejo od realistične pripovedi.	Poslušajo slovenske ljudske pravljice in prepoznajajo njihove tipične značilnosti: tipično slovenske - pravljicične osebe, - pravljicične motive, - pravljicično strukturo.	Poslušajo pravljice drugih narodov sveta in primerjajo njihove značilnosti z značilnostmi slovenskih ljudskih pravljic.

<p>2) Poslušajo učiteljevo branje kratke pripovedne proze in proznih odlomkov iz berila, oblikujejo domišljjsko-čutne predstave književnih oseb, literarnega prostora in literarnega dogajanja. Sestavljajo besedilne pomene in besedilo vrednotijo. Po metodi dolgega branja doživijo skupaj vsaj dve besedili vsako leto (eno fantastično in eno realistično).</p>		
<p>2. Ohranijo in razvijajo interes za poslušanje poezije.</p>		
<p>1) Zaznavajo in doživljajo zvočnost pesmi ob poslušanju interpretativnega branja pesmi (branje sošolca, učiteljevo branje, poslušanje posnetka). Ob poslušanju doživljajo zvočnost pesmi ter jo povezujejo s podobami, ki tvorijo besedilno stvarnost.</p>		
<p>2) Zaznavajo ritem pesmi ter razliko med hitrim in počasnim ritmom. Na menjave ritma se čustveno odzovejo.</p>	<p>Zaznavajo ritem pesmi in ga povezujejo z njeno sporočilnostjo. Prepoznajo menjavanje ritma v pesmi glede na spremembo razpoloženja. Ritem pesmi povezujejo z elementi zvočne opreme posnetka.</p>	
<p>3) Zaznavajo rimo kot zvočni lik. Ponovijo rimane besede in ob tem že večje dele verza.</p>		
<p>4) Zaznavajo in doživljajo besedilno stvarnost. Zaznavajo in doživljajo vidne in slušne sestavine pesemskih slik.</p>	<p>Zaznavajo in doživljajo vidne in slušne ter vonjavne, tipne in okusne sestavine pesemskih slik.</p>	<p>Zaznavajo in doživljajo pesemske slike, samostojno razdelijo besedilo na pesemske slike ter jih povezujejo s čustvenimi sestavinami besedila.</p>
<p>3. Razvijajo sposobnosti za sprejemanje, doživljanje in vrednotenje gledališke predstave.</p>		
<p>Ogledajo si vsaj po eno gledališko in vsaj po eno lutkovno predstavo v vsakem letu (lahko tudi na video posnetku). Gledališki dogodek primerjajo z branjem besedila.</p>		<p>Ogledajo si vsaj po eno gledališko predstavo v vsakem letu (lahko tudi na video posnetku).</p>
<p>Razlikujejo glavne in stranske osebe gledališke/lutkovne predstave in zaznavajo njihove lastnosti (čustvena stanja). Zaznavajo sestavine gledališke/lutkovne predstave (gledališče, gledalci, oder, igralci, dogajanje, začetek in konec predstave; lutke in vrste lutk).</p>		<p>Zaznavajo in doživljajo prvine gledališkega dogodka (igralec, vloga, luč, scena, kostumi, glasbena oprema).</p>
<p>4. Razvijajo sposobnost doživljanja radijske igre.</p>		
<p>Poslušajo radijsko igro, oblikujejo kompleksnejše domišljjsko-čutne predstave oseb na podlagi zaznavanja govora, posrednih oznak in zvočne opreme radijskega besedila. Dojemajo simboliko zvočne opreme govora.</p>		
<p>5. Razvijajo sposobnosti za sprejemanje, vrednotenje in doživljanje trivialnega in estetskega filma.</p>		
<p>Doživljajo trivialni in estetsko polnovredni film.</p>		<p>Doživljajo in razlikujejo trivialni in estetsko polnovredni film, opazujejo klišeiziranost trivialnega filma.</p>

Pisanje

4.	5.	6.
<p>1. Sposobnost identificiranja z eno izmed književnih oseb</p>		
<p>2. Književna oseba</p>		
<p>1) V pripovedih upovedijo svojo domišljjsko-čutno predstavo književnih oseb tako, da kopicijo prilastke in uporabijo primere.</p>	<p>Zapišejo svoje domišljjsko-čutne predstave književnih oseb tako, da avtorjevim podatkom dodajajo elemente iz svoje realne izkušnje in predstave iz drugih literarnih in filmskih svetov.</p>	<p>Podoba književne osebe upoveduje tudi s pomočjo posrednih besedilnih signalov.</p>
<p>2) Ustvarjajo svoje domišljjske svete. Odločajo se, katere značajske lastnosti bodo prisodili svoji glavni književni osebi in na kak način, s katerimi besedilnimi signali bodo izbrano karakterno lastnost/čustveno stanje upovedili, da jih bo bralec zgodbe razumel.</p>	<p>V svojem literarnem svetu pišejo tudi o takih osebah, pri katerih je ena značajska lastnost v nasprotju z njeno splošno značajsko oznako (npr. negativna lastnost pri sicer pozitivni osebi).</p> <p>Značajske lastnosti izražajo tudi s posrednimi besedilnimi signali (z govorom osebe in z govorom drugih oseb o osebi).</p>	
<p>3) Pisno pripovedujejo zgodbo tudi z zornega kota tistih književnih oseb, s katerimi se ob spontanem branju ne identificirajo.</p>		<p>Pisno pripovedujejo zgodbo vsak z zornega kota druge književne osebe. Te zgodbe primerjajo. Tako začenjajo opazati, da vidijo (doživljajo) književne osebe literarni svet vsaka na svoj način in ugotavljajo, kako to vpliva na potek literarnega dogajanja.</p>
<p>4) Zaznavajo rabo neknižnih prvin v besedilu in jo povezujejo s književnimi osebami.</p>		
<p>V pisni pripovedi uporabljajo neknižne prvine in z njimi posreduje informacije o svoji književni osebi.</p>		

GRADIVO

3. Motivi za ravnanje književnih oseb (ali: zakaj kdo kaj stori)		
<p>Pišejo zgodbe "kaj bi bilo, če bi jaz enkrat ... " in pripovedujejo zgodbo, v kateri glavna oseba ravna, kot sami nikoli ne bi. Na ta način ob branju literature zaznavajo in razumejo tudi tako ravnanje osebe, ki ni v skadu z ravnanjem, kot bi ga v sorodni situaciji izbrali sami.</p>	<p>Zapisujejo "manjkajoče dele zgodbe", če v besedilu ni zunanjih podatkov, ki bi pojasnjevali ravnanje književne osebe. Zapišejo (racionalno) razlago, dopolnijo literarni svet, predvidijo dele zgodbe, ki jih je avtor zamolčal, "pozabil" zapisati.</p>	
4. Dogajalni prostor		
<p>Pisno označujejo dogajalni prostor na podlagi avtorjevega opisa in lastnih domišljjskih dopolnil.</p> <p>Napišejo besedilo, ki se dogaja na podobnem dogajalnem prostoru.</p>	<p>Pri opisovanju domišljjsko-čutne predstave dogajalnega prostora že upoštevajo omejitve, ki izhajajo iz zemljepisnega, zgodovinskega in drugega znanja.</p> <p>Ob branju zapisujejo podatke o dogajalnem prostoru na dogajalni trak. Nato opišejo ključne dogajalne prostore.</p>	
5. Dogajalni čas		
<p>Dogajalni čas v svoji pripovedi upovedujejo tako, da omenjajo predmete, okoliščine, značilne za "takratno obdobje".</p>	<p>Dogajalni čas so sposobni upovediti tudi s posrednimi besedilnimi podatki, npr. arhaizmi, t. j. omembami stvari, ki jih v današnjem svetu ni mogoče več najti.</p>	<p>Pišejo zgodbe, ki se dogajajo v prihodnosti, različno oddaljenih preteklostih in v časovno nedefiniranih fantastičnih svetovih.</p>
6. Dogajanje		
<p>Pišejo "premico dogajanja" in z njeno pomočjo spremljajo literarno dogajanje.</p>		
<p>Pišejo okvirno zgodbo.</p>	<p>Pišejo retrospektivno zgodbo.</p> <p>V skupini (npr. kot "podajanko") pišejo "roman" s pramenasto zgradbo.</p>	<p>Znajo zapisati obnovo literarnega dogajanja, tudi če to v literarnem delu, ki ga obnavljajo, ne teče čisto kronološko:</p> <ul style="list-style-type: none"> - okvirna zgodba - pramenasta zgradba - retrospektivna zgradba.
7. Resničnost - fikcija		
<p>Pišejo realistične, fantastične in nonsensne zgodbe - pri čemer izberejo ustrezen motivacijski sistem.</p>		
8 Avtor - pripovedovalec		
<p>Literarno besedilo pripovedujejo, kot bi ga pripovedovala zdaj glavna in potem ena izmed stranskih književnih oseb /v začetni fazi naj bosta osebi različnega spola/. Učenci tako spoznajo, da avtor in pripovedovalec v literaturi nista istovetna.</p>		
9. Književne vrste in vrste		
9.1 POEZIJA		
<p>1) Pišejo zvočno učinkovite kombinacije besed (onomatopoiija, zvočno slikanje) ter opisujejo doživljanje zanimivih zvočnih nizov.</p>	<p>1) Pišejo zvočno zanimive besede pisno izražajo doživljanje povezanosti pomena in zvoka.</p>	
<p>2) Tvorijo ritmično izrazita besedila po vzorcu.</p>	<p>2) Tvorijo besedila s hitrim in počasnim ritmom in upovedujejo različni razpoloženja.</p>	
<p>3) Pišejo rimane verze.</p>		
<p>4) Likovno oblikujejo tematski besedni asociogram.</p>	<p>4) Razporejajo besede po papirju v likovno pesem.</p>	<p>4) Posnemajo likovnost "konkretne" pesmi.</p>
<p>5) Pisno nizajo asociacije ob kaki opazni besedi.</p>	<p>5) Razvijajo asociativne sposobnosti ob pisnem odzivanju na prvine pripovedne, lirске in nonsensne poezije. Primerjajo asociacije ob ljudski in sodobni poeziji.</p>	
<p>6) Nizajo sopomenke in se zavedajo različne čustvene obarvanosti besede.</p>	<p>6) Tvorijo sopomenske nize in utemeljujejo njihovo rabo glede na čustvene plasti besedila.</p>	
<p>7) Po vzorcu ali samostojno tvorijo nove besede in pisno razlagajo lastno razumevanje tvorjenk v besedilu (pomanjševalnic).</p>	<p>7) Tvorijo zahtevnejše besede ter govorno razlagajo povezave s sporočilnostjo.</p>	
<p>8) Tvorijo primere in upovedujejo lastno razumevanje teh prvin besedila.</p>	<p>8) Tvorijo preprostejše metafore, ki temeljijo na podobnosti med členi. Upovedujejo lastno razumevanje metafor v besedilu.</p>	<p>8) Tvorijo metafore, ki temeljijo na podobnosti, ter preprostejše metafore, ki temeljijo na razmerjih med členi. Upovedujejo lastno razumevanje metafor v besedilu.</p>

9) Tvorijo nenavadne besedne zveze. Besede naključno povezujejo, nizajo prilastke ob opazni besedi (tematskem jedru).	9) Tvorijo nenavadne besedne zveze ter na podlagi takih zvez tvorijo krajše besedilo. Samostojno tvorijo besedne zveze z ukrasnim pridevkom. Pojasnjujejo učinke teh prvih umetnostnega besedila.	9) Posnemajo skladnjo besedila (dolžina stavkov, ponavljanja večjih sklopov). Pojasnjujejo učinke teh prvih umetnostnega besedila.
	10) Upovedujejo razumevanje stalnih besednih zvez. Take zveze iz besedila dopolnjujejo z lastnimi primeri.	10) Upovedujejo razumevanje stalnih besednih zvez in lažjih primerov prenovitve klišeja. Samostojno prenavljajo stalne besedne zveze.
		11) Poseebitve in nagovore uporabljajo v lastnih besedilih.
...	12) Pisno upovedujejo doživljanje besedilne stvarnosti (vidne in slušne ter vonjavne, tipne in okusne sestavine pesemskih slik). Tvorijo lastne besedilne slike po analogiji. Besedilo preoblikujejo (dopolnjujejo z novimi elementi, spreminjajo konec, lastnosti oseb, zaporedje dogodkov ipd.).	
13) Besedilo primerjajo z že znanimi besedili na isto temo. Strnjeno ali ustvarjalno povzemajo vsebino besedila. Tvorijo lastna besedila na podlagi osrednjih tem za posamezni razred.		

9.2 PROZA

1) Pravljica

- Ljudska pravljica

Pišejo pravljice. Pri tem uporabljajo naslednje strukturne elemente:

- formalni začetek pravljice,
- formalni konec pravljice,
- dvodelna, tridelna struktura,
- preteklik,
- prepovedi, zapovedi, prerokbe,
- pravljično število,
- tipične pravljične osebe, ustvarjene po principu kombinacije.

Pišejo "tipično slovenske pravljice", s tipično slovenskimi pravljičnimi motivi in tipično slovenskimi pravljičnimi osebami.

Obiščejo starejše ljudi v svojem kraju in zapišejo pravljice, ki so jih ti slišali kot učenci.

Pišejo okvirne pravljice, pri tem posnemajo slog npr. arabskih pravljic in vanje vpletajo elemente, značilne zanjo.

Klasična umetna / avtorska pravljica

Pišejo pravljice, ki so oblikovane po vzoru klasičnih umetnih pravljic. Pišejo živalske pravljice, pravljice, katerih glavni junaki so čudežna bitja, in pravljice, v katerih oživijo predmeti. Pišejo narobe pravljice, kombinacije dveh pravljic, nadaljevanja pravljic.

Sodobna umetna / avtorska pravljica

Pišejo pravljice, ki so oblikovane po vzorcu sodobne umetne pravljice: - dogajanje je razpeto med realni in fantastični svet.

2) Fantastična pripoved

Učenci pišejo (kot projekt) fantastično pripoved. Pri tem upoštevajo naslednje njene značilnosti:

- dogajanje na dveh ravlinah: na realni in na fantastični,
- prehajanje iz realne v fantastično ravnilo je mogoče razložiti z razlogi, ki veljajo v realnem svetu,
- v fantastičnem svetu veljajo zakoni otrokovih želja,
- pripoved se zaključi s povratkom v realni svet. Tudi ta povratek je pojasnjen z v realnosti veljavnimi razlogi.

3) Nadrealno-komična pripoved

Pišejo pripovedi po vzorcu nadrealno-komične pripovedi. Pri tem upoštevajo pravila, da gre za dogajanje, umeščeno na eni sami dogajalni ravni in da je prevladujoča značilnost tega tipa pripovedi nonsens, torej motiv "narobe svet"

4) Realistična kratka pripovedna proza

Pišejo realistične zgodbe, v katerih veljajo zakonitosti realnega sveta in v katerih je dogajanje povezano v trden vzročno-posledični sistem.

Pišejo realistične zgodbe, v katerih so glavne književne osebe učenci, ki se zapletajo v dogodivščine, ki se otrokom v vsakdanjem svetu ne dogajajo.

Obiščejo starejše ljudi v svojem kraju in zapišejo njihove resnične zgodbe iz preteklosti.

Pišejo zgodbe, v katerih glavni junaki - učenci rešujejo probleme, pri katerih so odrasli odpovedali.

5) Realistična povest in realistični roman s tematiko iz vsakdanjega življenja; pustolovska povest, pustolovski roman, kriminalna povest, kriminalni roman

Pišejo z zakoni trivialnega romana omejena pustolovska, kriminalna ali znanstvenofantastična besedila (v skupinah ali kot podajanko).

Dramatika

<p>1) Dramatizirajo prozno besedilo. Rišejo osnutke lutk in scene.</p>	<p>1) Dramatizirajo prozno besedilo. Upoštevajo posebnosti dramatikte ter pripravijo predlogo za uprizoritev v razrednem gledališču. Samostojno ali v skupini oblikujejo skice za sceno in kostume.</p>
	<p>Pišejo predlogo za radijsko igro in si zapisujejo osnutke za zvočno kuliso.</p>
	<p>2) Opisujejo zgradbo dramskih besedil. Pisno označujejo lastnosti in ravnanje dramskih oseb. Opišejo dogajalni prostor in glavne vrvine besedilne stvarnosti. Pisno povzamejo potek dramskega dogajanja in besedilo ovrednotijo.</p>

Govorjenje

4.	5.	6.
<p>1. Učenci upovedujejo svoje domišljjske svetove in pri tem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvijajo domišljjsko-čutne predstavnne zmožnosti, - razvijajo motivacije za literarnoestetska doživetja, - poglobljajo literarnoestetska doživetja, - posredno izražajo svoja literarnoestetska doživetja. 		
<p>2. Pripovedujejo o svojih realnih in estetskih izkušnjah.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Učenci se čustveno pripravijo na ustvarjalni dialog z literarnim besedilom. - Spomnijo se ustreznih dogodkov iz svojega življenja in čustev, ki so jih spremljala. - Upovedujejo analogije k literarnim motivom in se tako bližajo literarni temi. 		
<p>3.1 Proza</p> <p>Ohranjajo in razvijajo interes za pripovedovanje literature. Pripovedujejo ljudsko prozo, pri čemer razvijajo lastnosti zanimivega, doživetega, na naslovnika usmerjenega pripovedovanja.</p>		
<p>3.2 Poezija</p> <p>Tvorijo zvočno učinkovite kombinacije besed (onomatopoijska, zvočno slikanje). Zvočnost povezujejo s predstavami, ki jih vzbujajo zanimivi zvočni nizi.</p>		
		<p>Izgovarjajo zvočno zanimive besede in opazujejo povezanost zvočne oblikovanosti in pomena besede.</p>
<p>3.3 Razredno gledališče</p> <p>Samostojno berejo vloge iz besedila, razčlenjenega na več prizorov. Poiščejo primeren glas za osebo, ki jo predstavljajo.</p> <p>Dramski prizor opremijo s sceno, glasbeno spremljavo, kostumi. Dramatizirajo. Zamenjujejo vloge in opazujejo besedilno stvarnost z zornih kotov književne osebe, s katero se prvotno niso identificirali.</p> <p>Projektno delo: pripravijo odrsko postavitev mladinske gledališke igre po skupinah. (Npr.: vsaka skupina eno dejanje ali vse skupine postavitev iste enodejanke).</p>		
<p>Neposredno po branju dramskega besedila oziroma ogledu gledališke/lutkovne predstave oziroma poslušanju radijske igre opisujejo svoje doživljanje elementov besedila/uprizoritve.</p>	<p>Opisujejo zgradbo dramskega besedila oziroma gledališkega dogodka.</p>	
<p>Dramske prizore iz berila uprizarjajo v obliki namiznega gledališča.</p>		
<p>Fantastična prozna besedila preoblikujejo v dramsko besedilo. Izdelajo lutke. Dramatizirajo.</p>		
<p>3.4 Radijska igra</p>		
<p>Prozna besedila iz berila zapišejo v obliki snemalne knjige za radijsko igro. V skupinah posnamejo na magnetofonski trak.</p>	<p>Projektno delo: pripravijo, oblikujejo, po možnosti pa tudi posnamejo radijsko igro.</p>	

Izobraževalni cilji

— Učenci razumejo in pravilno uporabljajo naslednje strokovne izraze:

ritem	lirsko, pripovedno, dramsko besedilo	poosebitev
zvočno slikanje	ritem (hitri, počasni)	ukrasni pridevek
književna oseba - glavna	pesniški jezik	primera
književna oseba - stranska	sopomenka	stalna besedna zveza
radijska igra	besedna zveza	igralec, vloga
recitacija, deklamacija	sodobna umetna pravljica	umetniško besedilo, trivialno besedilo
tema	živalska pravljica	kriminalka
narodna/ljudska pesem	književna oseba (glavna, stranska)	pustolovska zgodba
ljudska pravljica	dogajalni prostor	strip
	dogajalni čas	
gledališka, lutkovna predstava	fantastična pripoved	mladinska povest, mladinski roman
risani film	dejanje, prizor	trivialna mladinska povest, trivialni mladinski roman
televizijska igra, nadaljevanka	režiser, scena, kostumi	umetniški film, filmska kriminalka, pustolovski film

Predlagana besedila za uresničevanje ciljev

Pesništvo

Košuta M.: Morda tudi žabice, Zaseda za medveda,	Pleši, pleši, črni kos, ljudska, Krakar L.: Češnja v belem,	Grafenauer N.: Poezija, Ušesa
Bor M.: Pesem o zvezdi, Zajček suhi,	Kunčič M.: Markova ladja,	Filipič F.: Vse je drugače
Lainšček F.: Klic v sili, Ledene rože,	Vegri S.: Prijatelj,	Novak B. A.: Prebesedimo ..., Zzzbudilka, Vogali besede hiša,
Snoj J.: Veronika gre na ples, Ptčičica pa-pa,	Pavček T.: Vesoljec,	Zajc D.: Numizmatiki,
Štampe Žmavc B.: Špela čarovnica, Nadobudna budnica,	Kovič K.: Kočija,	Šoster Olmer K.: Mrož,
Forstnerič F.: Dedkova slika,	Župančič O.: Breza in hrast,	Forstnerič F.: Hitra pesem,
Pavček T.: Kaj vse je tata,	Grafenauer N.: Nebotičniki, Peki, Slon Misbaba,	Pavček T.: Junak,
Grafenauer N.: Krokodili.	Dekleva M.: Mehke snežinkaste pesniške race,	Desetnica, ljudska,
	Snoj J.: Kje pesem prebiva,	Župančič O.: Na jurjevo, Barčica,
	Zajc D.: Vrata.	Murn J.: Pesem,
		Krakar L.: Jesen,
		Minatti I.: Pesem.

Prozna besedila

Bevk F.: Lukec in njegov škorec,	Prežihov Voranc: Prvo pismo,	Ingolič A.: Tajno društvo PGC,
Suhodolčan L.: Levi in desni klovn,	Frančič F.: Skarabeji in otroška srca,	Pregl S.: Geniji v kratkih hlačah, Geniji v dolgih hlačah, Če bi in če ne bi,
Koren M.: Protideževna juha,	Mate M.: Babica v supergah,	Levstik F.: Martin Krpan,
Kovač P.: Vezalkine sanje,	Mal V.: Sreča na vrvici + FILM,	Finžgar F. S.: Gospod Hudournik,
Makarovič S.: Kam pa kam, kosovirja,	Pregl S.: Priročnik za klatenje, Odprava zelenega zmaja,	Dolar B.: Detektivi na jeklenih konjičkih,
Pečjak V.: Drejček in trije Marsovečki,	Milčinski F.: Butalci,	Milčinski F.: Pravljice (Desetnica),
Vandot J.: Kekec + FILM,	Makarovič S.: Coprnica Zofka,	Bevk F.: Pastirci,

GRADIVO

Seliškar T.: <i>Mule,</i>	Kovač P.: <i>Urške so brez napake,</i>	Zidar P.: <i>Kukavičji Mihec + FILM,</i>
Trdina J.: <i>Vile,</i>	Goljevšček A.: <i>Čudozgodbe,</i>	Dolenc M.: <i>Strupena Brigita,</i>
Rozman S.: <i>Čudežni pisalni strojček,</i>	Jurca B.: <i>Uhač in njegova družina,</i>	Novak B.: <i>Zelena pošast, Začjubljeni vampir, Super Špon,</i>
Štampe-Žmavc B.: <i>Ure kralja Mina,</i> <i>Popravljalnica igrač,</i>	Suhodolčan L.: <i>Na večerji s krokodilom, Rumena podmornica, Stopinje po zraku,</i>	Zupan D.: <i>Trije dnevi Drekca Pekca in Pukca Smukca, Tri skrivnosti Drekca Pekca in Pukca Smukca, Tri noči Drekca Pekca in Pukca Smukca,</i>
Frančič F.: <i>Ulica svobode,</i>	Jurca B.: <i>Vohljači in prepovedane skrivnosti,</i>	Wrightson P.: <i>Strahec,</i>
Nöstlinger C.: <i>Požvižgamo se na kumaričnega kralja,</i>	Dahl R.: <i>Čarovnice,</i>	Kästner E.: <i>Dvojčici, Emil in detektivi, Leteča učilnica,</i>
Baum L.: <i>Čarovnik iz Oza,</i>	Mamka Bršljanka, <i>Svetovne ljudske pripovedi,</i>	Lindgren A.: <i>Detektivski mojster Boloomkvist, Brata Levjesrčna,</i>
Sempe-Gosciny: <i>Nikec,</i>	Lowry L.: <i>Anastazija Krupnik,</i>	Swift J.: <i>Guliver med pritlikavci,</i>
Rodari G.: <i>Če dedek ne zna pripovedovati pravljic,</i>	Travers P. L.: <i>Mary Poppins,</i>	Lamb C. in M.: <i>Pripovedke iz Shakespeara,</i>
Carrol L.: <i>Aličine dogodivščine,</i>	Horvat J.: <i>Waitapu,</i>	Twain M.: <i>Prigode Toma Sawyerja,</i>
Lindgren A.: <i>Ronja,</i>	Andersen H. Ch.: <i>Mala morska deklica + FILM,</i>	Andersen H. C.: <i>Deklica z vžgalicami, Cesarjeva nova oblačila,</i>
Andersen H. Ch.: <i>Snežna kraljica,</i>	Blyton E.: <i>Pet prijateljev (tri dela) ali Skrivnosti (tri dela),</i>	Tisoč in ena noč + FILM,
Nöstlinger C.: <i>Zgodbe o Francu,</i>	Brezina T.: <i>Zmaj straši opolnoči, Fantom na šoli, Ura v stolpu bije trinajst,</i>	Mehs G.: <i>Nedeljka,</i>
Ende M.: <i>Čarobni napoj.</i>	Bahdaj A.: <i>Pozor, črna marela.</i>	Wilde O.: <i>Srečni kraljevič in druge pravljice.</i>

Dramska besedila

Rudolf F.: <i>Vrabc Živžav najde prijatelja,</i>	Golia P.: <i>Jurček,</i>	Ingolič A.: <i>Tajno društvo PGC,</i>
Novak B. A.: <i>V ozvezdju Postelje,</i>	Goljevšček A.: <i>Če zmaj požre mamo,</i>	Bevk F.: <i>Bedak Pavlek,</i>
Žmavc J.: <i>Domača naloga,</i>	Dekleva M.: <i>Magnetni deček, Sanje o govoreči češnjji,</i>	Petan Ž.: <i>Starši naprodaj,</i>
Košuta M.: <i>Vitez na obisku,</i>	Novak B. A.: <i>Prizori iz življenja stvari,</i>	Dekleva M.: <i>Lenča Flenča.</i>
Pečjak V.: <i>Drejček in trije Marsovčki.</i>	Petan Ž.: <i>Poslednja volja Njegovega Veličanstva.</i>	

Didaktična navodila za uresničevanje učnega načrta

Pri predmetu slovenščina učenci sprejemajo (poslušajo, berejo), tvorijo (govorijo, pišejo) in razčlenjujejo svoji starosti, sporazumevalnim in spoznavnim/domišljjskim zmožnostim ter izkušnjam ustrezna neumetnostna in umetnostna besedila; tako dejavno razvijajo svoje

sporazumevalne, spoznavne in ustvarjalne zmožnosti ter si uzaveščajo temeljne razlike v sprejemanju, tvorjenju in zgradbi neumetnostnih in umetnostnih besedil.

Izhodišče pouka pri predmetu slovenščina je torej neumetnostno ali umetnostno besedilo (delu z neumetnostnim besedilom je namenjenih 60 % ur predmeta, delu z umetnostnim besedilom pa 40 %). Ker se neumetnostna besedila sprejemajo, tvorijo in razčlenjujejo drugače kot umetnostna in ker želimo učitelje opozoriti na drugačno delo z njimi, so cilji pri obravnavi neumetnostnih in umetnostnih besedil navedeni ločeno.

1 Pri obravnavi neumetnostnih besedil se predmet povezuje z učenčevimi izkušnjami in predznanjem ter z vsebinami in dejavnostmi pri drugih predmetih (saj učenci govorijo/pišejo prikazovalna besedila o sebi in svojem družbenem oz. naravnem okolju ter poslušajo/berejo in razčlenjujejo prikazovalna stvarna besedila — npr. poljudnoznanstvena, ob tem pa tudi nebesedne dele teh besedil, kot so tabele, grafikoni ipd.), vsebuje pa tudi prvine t. i. medijske vzgoje (učenci namreč poslušajo in berejo propagandna medijska besedila).

Prevladujoča oblika dela je delo v dvojicah in manjših skupinah. Učenci razvijajo sposobnosti in znanje ob aktivnih oblikah učenja, kot so sodelovalno učenje, učenje z odkrivanjem in problemsko učenje; tako dejavno razvijajo svojo zmožnost za dvogovorno sporazumevanje (npr. razpravljajo o problemu, usklajujejo mnenja, oblikujejo skupno mnenje, ga predstavijo drugim in ga zagovarjajo), ki jo nadgrajujejo z načrtnim in vodenim dvogovornim sporazumevanjem v uradnih govornih položajih (npr. z igro vlog, posnemanjem zapisanih besedil ipd.).

Učenci se usposablajo tudi za sprejemanje in tvorjenje ustnih in pisnih neumetnostnih besedil. Pri poslušanju/branju se navajajo na razmišljujoče in kritično sprejemanje besedil ter na utemeljevanje svojega mnenja o besedilu, pri govorjenju/pisanju pa na to, da je tvorjenje besedila načrtovano dejanje, pri katerem je treba upoštevati naslovnika ter obvladati temo, o kateri se govori/piše, in poimenovalne možnosti ter zakonitosti jezika, s katerim se naslovníku kaj sporoča.

Ker je zmožnost sprejemanja in tvorjenja besedila odvisna od jezikovne zmožnosti, učenci z lastno dejavnostjo (ne pa z opisovanjem abstraktnega jezikovnega sistema oz. z navajanjem slovnčnih/pravorečnih/pravopisnih ipd. pravil) razvijajo svojo pragmatično, slovarsko, slovnično, pravorečno in pravopisno zmožnost ter odpravljajo najpogostejše slogovne, poimenovalne, slovnične, govorne in pisne napake.

Učenci v vodenih pogovorih razmišljajo o duševnostnih in družbenih vidikih jezika (npr. o prednostih maternega jezika pred drugimi jeziki, o položaju slovenskega jezika in drugih jezikov v R Sloveniji in drugod, o pokrajinski razčlenjenosti slovenskega jezika ter o okoliščinah rabe knjižnega in neknjižnega jezika ipd.). Ob obravnavi zapisanih besedil pa začnejo opazovati tudi jezikovno zgradbo besedila, in sicer tako, da v besedilu najdejo opisano oz. z jezikoslovnim izrazom poimenovano jezikovno prvino, ji določijo vlogo/pomen/stilno vrednost/obliko ipd., jo uvrstijo v določeno kategorijo ter utemeljijo svojo uvrstitev.

Razmerje med sporazumevalnimi dejavnostmi

Pri obravnavi neumetnostnih besedil so zastopane vse štiri sporazumevalne dejavnosti — pri delu v šoli zlasti poslušanje in govorjenje (saj je temeljna oblika dela sodelovalno učenje), deloma tudi branje kot izhodišče za ustno pomensko, pragmatično, vrednotenjsko in jezikovno razčlenjevanje besedil. Pri domačem delu pa prevladujeta branje in zlasti pisanje (z dejavnostmi pred in med pisanjem osnutka ter po njem, s prepisovanjem popravljenega besedila), tudi kot priprava na govorni nastop.

Obravnava neumetnostnih besedil v šoli zajema naslednje faze:

1) napoved vrste in teme besedila, ki ga bodo poslušali (in gledali) oz. brali; temu sledi pogovor o učenčevih pričakovanjih, izkušnjah ipd. ob napovedani vrsti in temi besedila;

- 2) vsaj dvakratno poslušanje (in gledanje) oz. branje besedila; med prvim poslušanjem/branjem so pozorni predvsem na vsebino, med drugim pa že prepoznavajo bistvene od nebitnih podatkov, ključne besede ipd., in sicer tako, da si jih (ob učiteljevi pomoči) zapišejo, poudčrtajo, izpišejo ipd.;
- 3) drugemu poslušanju/branju sledi pogovor o tem, kar so poslušali/prebrali, npr. o vrsti, temi in vsebini besedila ter o tvorcu in naslovniku, besedilo vrednotijo in svoje mnenje utemeljijo, pripovedujejo o svojih izkušnjah ipd. — torej poslušano/prebrano besedilo razčlenijo pomensko, pragmatično in vrednotenjsko, zapisano besedilo pa tudi jezikovno;
- 4) pogovoru o poslušanem/prebranem besedilu sledi tvorjenje podobnega besedila, bodisi kot govorni nastop bodisi kot pisanje besedila iste vrste ali z isto/podobno temo — to dejavnost učenci nadaljujejo/dopolnijo doma.

2 Obravnava umetnostnih besedil tudi v drugem triletju osnovne šole temelji na komunikacijskem modelu literarne vzgoje. Njen glavni cilj je usmerjen v ohranjanje učenčevih interesov za branje in poslušanje literature ter v razvijanje sposobnosti ustvarjalnega dialoga z literarnim besedilom.

Ker prihaja pri otrokovem bralnem razvoju med osmim in dvanajstim letom zelo pogosto do nastanka individualnih literarnih interesov, usmerjenih v prozno literaturo z napeto (pogosto kriminalno, pustolovsko) zgodbo, se kaže smotno uvrščati tovrstna besedila, tako leposlovna kot polliterarna in trivialna, tudi v šolsko literarno vzgojo. Ob tem v drugem triletju sistematično gojimo in razvijamo tudi otrokov interes za fantastično literaturo: ljudsko pravljico, avtorsko pravljico in fantastično pripoved, ter otroke spodbujamo h kreativnemu poustvarjanju literature in k ustvarjanju lastnih domišljijskih svetov.

Posebno skrbno oblikujemo v drugem triletju otrokova srečanja s poezijo, saj se sicer utegne zgoditi, da se interes zanjo utopi v otrokovi, za to obdobje značilni usmerjenosti v napeto fabulo. Šolsko branje poezije (in literarna vzgoja sploh) mora ostati *osredinjeno na učenca*, kar pomeni, da je najpomembnejša učiteljeva naloga posredovati/ohraniti otrokovo prepričanje, da se človek v literaturi srečuje predvsem/tudi s samim seboj. Prav spoznanje, da je v literaturi mogoče najti košček sebe, svojega sveta, svojih misli, svojih želja je namreč najmočnejša motivacija za branje leposlovja sploh.

Literarna vzgoja, osredinjena na učenca, se uresničuje z naslednjimi didaktičnimi koraki:

1. V fazi motivacije za branje literature pripravljamo učence na srečanje z literarnim svetom tako, da jih spodbujamo k pripovedovanju o njihovih izkušnjah, o tistih vsebinah njihovega spomina, ki so povezane s temo literarnega besedila. Na ta način namreč učenci zdrsejo v razpoloženje, analogno tistemu, ki ga bodo srečali v literarnem besedilu. Ali drugače rečeno: ker bodo za srečanje z literaturo pripravili ustrezna pričakovanja, je velika možnost, da se bodo v literarnem besedilu srečali s samim seboj.
2. Tako motivirani učenci zlahka najdejo t. i. *vrata za identifikacijo*, tisti del besedila, ki predstavlja polje enakosti/podobnosti med njimi in za identifikacijo izbrano književno osebo. Preko mehanizma identifikacije se učenec v mislih preseli v književno osebo in potopljen vanjo domišljijsko-čutno doživlja literarni svet in dogajanje v njem, intenzivno, kot bi se zgodba dogajala njemu samemu.
3. V drugem triletju je učenčevo sposobnost doživljanja v literaturi upovedene stvarnosti mogoče spodbuditi tudi k zaznavanju literarnega dogajanja z zornih kotov tistih književnih oseb, s katerimi se sicer ne identificira. Na ta način učenci polneje zaznavajo vzroke, ki poganjajo literarno dogajanje. Razvita sposobnost opazovanja literarnega sveta z zornega kota neidentifikacijske figure usposablja otroka, da vidi tudi svoje realne življenjske položaje s perspektive drugih udeležencev in ne le s svojega (torej egocentričnega) zornega kota. Na ta način učenec v realnem življenju presega egocentrizem, ob branju literature pa se seveda povečuje tudi njegova zmožnost zaznavanja enakosti med realno izkušnjo in literarnim svetom (= *vrata za identifikacijo*).

4. Ob učenčevem srečevanju z literaturo učitelj nikakor ne sme spregledati dejstva, da besedilnega pomena literarnega besedila ne more sestaviti namesto otroka nihče drug. Upoštevaajoč to načelo mora učitelj učencem (vsakemu učencu) dovoliti, da si na mestih, kjer mu avtor ne pojasni dovolj nazorno vzrokov (motivov) za ravnanje književnih oseb, sam izmisli tiste dele zgodbe, ki se mu zdijo verjetna razlaga za to, *zakaj kdo* v besedilu *kaj stori*. Tako iz lastne izkušnje izpeljano razlaganje vzrokov za literarno dogajanje je namreč pogojeno s trenutno aktualno stopnjo učenčevega bralnega razvoja — in ga ni mogoče nadomestiti z učiteljevim (z vidika odraslega pravilnejšim) pojasnjevanjem, ne da bi pri tem zatrli učenčev interes za branje literature.

Razmerje med sporazumevalnimi dejavnostmi

1. Učenci ob srečevanju z literarnim besedilom razvijajo vse štiri komunikacijske dejavnosti. Branje in poslušanje ter pisanje in govorjenje se v okviru vsake učne enote prepletajo in so usmerjeni k istim ciljem. Tako lahko učenci v fazi motivacije — torej priprave na branje npr. Tomšičeve zgodbe *Strašno strašni strah* drug drugemu v dvojicah ali po skupinah *pripovedujejo*, kdaj so se sami nazadnje »strašno« ustrašili, lahko *pišejo* asociogram na temo strah, lahko pa jim pripravimo pristno doživetje (npr. skrivaj počimo balon), učence ustrašimo in se nato z njimi *pogovarjamo* o strahu, o tem, kako se ga občuti in o tem, koga je kdaj česa strah.

V fazi prvega stika z besedilom se držimo pravila, da učencem prozo in dramatiko pripovedujemo, pesem pa recitiramo (zato, da si učenci najprej potešijo svojo radovednost za zgodbo in zato, ker je pripovedovanje sugestivnejše od branja) in jo nato še preberemo. Sledi individualno branje učencev.

Tudi v fazi interpretacije, vrednotenja izbiramo literarnemu besedilu ustrezno dejavnost oz. ustrezne dejavnosti. Metodo pogovora kombiniramo z metodo usmerjenega tihega branja, npr. iskanja tistih delov besedila, ki so jih učenci prezrli in ki utemeljujejo, dokazujejo, zakaj je neki predlagani pomen besedila verjetno pravi in zakaj drugi ni. Lahko pa uporabimo igro vlog ali metodo glasnega branja delov besedila, da bi npr. z glasovnim oblikovanjem govora književne osebe izluščili njeno razpoloženje ali postavili hipoteze o njenem značaju.

V fazi poglobljanja doživetja govorno in pisno, s pomočjo risbe ali dramatizacije, učenci poustvarjajo literarno besedilo, ustvarjajo svoje, literarnemu besedilu analogne domišljjske svetove ali nadgrajujejo tistega, s katerim so se srečali ob branju besedila.

Skratka, učiteljeva odločitev o tem, katero dejavnost bo izbral za približevanje k ciljem literarne vzgoje, je odvisna od literarnega besedila ter od njegove presoje interesov in nagnjenj njegovih učencev. Velja le splošna usmeritev, da so vse štiri komunikacijske dejavnosti med seboj uravnotežene (proti koncu triletja seveda narašča delež otrokovega samostojnega tihega branja literature — tako v šoli kot tudi izven nje) in to, da pisanje in govorjenje nista cilj literarnega pouka, ampak metodi (sredstvi), ki naj podpirata literarnoestetsko doživetje in ga poglobljata. (Kar npr. pomeni, da učenci ne pišejo podajanke, pustolovski roman zato, da bi se usposobili za poklic pisatelja trivialne literature, ampak zato, da bi spoznali klišeiziranost tega literarnega žanra.)

2. Podobno razmerje velja tudi za odnos literarnega znanja in literarnoestetskega doživetja. Učenci v drugem triletju že nabirajo literarno znanje (gl. seznam v pogl. izobraževalni cilji), vendar to ni namenjeno samo sebi, ampak podpira otrokovo doživljanje literature. Posebej je treba poudariti, da učenci literarnega znanja v drugem triletju ne priklicujejo v spomin na ravni reprodukcije (torej jih učitelj po tem znanju ne »sprašuje«), ampak na ravni ustvarjanja svojih domišljjskih svetov. Pišejo npr. fantastično pripoved ali basen v prozi. Po strukturiranosti njihovega domišljjskega sveta je nato mogoče videti, katere značilnosti literarne vrste so ob branju tovrstnega leposlovja opazili, in to, na kaj jih je treba še opozoriti, ko bodo **TO** literarno vrsto srečali prihodnjič. Učenci torej spoznavajo literaturo in njene zakonitosti (npr. katere so značilnosti pravljice, fantastične pripovedi, pustolovske zgodbe, basni) zato, da bi pravljice, fantastične pripovedi ..., intenzivneje doživeli, in zato, da bi bilo njihovo branje zanje kar najprijetnejše doživetje.

Jezik in slovstvo, Letnik 42, 96/97, št. 8

Andrej Šurla

UDK 821.163.6.09 Jarc M.

**MINILO JE SEDEMEDESET LET OD IZIDA JARČEVE ZBIRKE
ČLOVEK IN NOČ**

Okoli velike noči leta 1927 je Miran Jarc v samozaložbi izdal pesniško zbirko *Človek in noč*. Vanjo je zbral pesni iz obdobja med letoma 1917 in 1925. O pesniški knjigi je razmišljal že prej; o tem priča kar nekaj zgodnejših rokopisnih zbirk. Ogrodje *Človeka in noči* z vsemi nosilnimi pesmimi je tako nastalo že na prelomu desetletja. Skupni imenovalec Jarčeve poezije je težnja po pesniškem dokumentiranju lastnega svetovnonazorskega zorenja, ki se ves čas dogaja kot prepletanje hrepenenja in zavesti o spoznavnem relativizmu. Zunanja forma mora odražati vsebinski naboj, disharmonična sodobnost zato ne dopušča nikakršnega formalnega artizma, zlasti ne modnega sonetizma. Zbirka je izšla v času kritične slovenske polemike z ekspresionizmom in je vzbudila pozoren odziv na vseh tedanjih literarnokritičnih straneh.

Ježik in slovsvo, Vol. XLII (1996/97), No. 8

Andrej Šurla

UDK 821.163.6.09 Jarc M.

**SEVENTY YEARS AFTER THE PUBLICATION OF MIRAN
JARC'S COLLECTION *MAN AND THE NIGHT***

Around the Easter of 1927, Miran Jarc published his collection of poems *Man and the Night* (*Človek in noč*). In it he collected the poems he wrote between 1917 and 1925. He had played with the idea of publishing a collection before, which is evident from several earlier manuscript collections. The main grid of *Man and the Night* with all the key poems had been produced in the late 1910s — early 1920s. The common denominator of Jarc's poems is a tendency towards documenting in poetry the maturation of his philosophical views, which was happening as a constant intertwining of yearning and awareness of the relativity of knowledge. The external form has to reflect the internal change of the content. Therefore the disharmonious modernity does not allow for any formal artism, especially not the fashionable sonnetism. The collection appeared at the time of the critical Slovene polemic with expressionism and met with a lot of attention among literary critics.